

GEROSIOS PATIRTIES VADOVAS

**pagal Hagos tarptautinės
privatinės teisės**

***konferencijos 1980 m.
spalio 25 d. konvenciją
dėl tarptautinio vaikų
grobimo civilinių aspektų***

**VI DALIS. 13
STRAIPSNIO 1 DALIES
B PUNKTAS**

Paskelbė
Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos
Nuolatinis biuras
Churchillplein 6b | 2517 JW Haga | Nyderlandai

+31 70 363 3303

+31 70 360 4867

secretariat@hcch.net
www.hcch.net

Pratarmė

1980 m. spalio 25 d. Konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų sudarymo 40-ųjų metinių proga džiaugiuosi galėdamas pristatyti Gerosios patirties pagal 1980 m. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos konvenciją dėl vaikų grobimo vadovo VI dalį, kurioje nagrinėjama esminė Konvencijos nuostata – 13 straipsnio 1 dalies b punktas (didelės žalos rizikos išimtis).

Šiuo leidiniu siekiama pateikti gaires teisėjams, centrinėms įstaigoms, advokatams ir kitiems tarptautinės šeimos teisės srities specialistams, kurie susiduria su 1980 m. Konvencijos dėl vaikų grobimo 13 straipsnio 1 dalies b punkto taikymu. Šia nuostata numatoma viena iš greito vaiko grąžinimo pagal Konvenciją išimčių. Pastaraisiais metais pastebimas vis dažnesnis naudojimas tokiomis gynybos priemonėmis vaikų grobimo bylose ir vis didėjantis ekspertų bendruomenės susirūpinimas, kad netinkamai taikant šią nuostatą galima pakenkti Konvencijoje dėl vaikų grobimo nustatytai subtiliai pusiausvyrai, paskatino Bendrųjų reikalų ir politikos tarybą, Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos valdymo organą, pavesti Nuolatiniam biurui, padedant darbo grupei, kurią sudaro daug nacionalinių ekspertų, parengti Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punkto aiškinimo ir taikymo gerosios patirties vadovą.

Norėčiau pasinaudoti šia galimybe ir padėkoti visiems, prisidėjusiems prie šio vadovo rengimo ir užbaigimo. Visų pirma norėčiau išreikšti ypatingą padėką daugybei darbo grupės narių (išsamus narių sąrašas pateiktas šiame vadove) ir ypač gerb. Dianai Bryant, kuri vadovavo darbo grupei nuo pat pirmojo susitikimo 2013 m. Teisėjos D. Bryant ekspertinės žinios, besąlygiškas atsidavimas ir kantrybė padėjo sėkmingai užbaigti šį vadovą. Taip pat nuoširdžiai dėkoju Nuolatinio biuro darbuotojams ir daugybei stažuotojų, kurie vienas po kito dalyvavo projekte. Atsižvelgiant į patikimą ir įrodytą Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos patirtį, šis gerosios patirties vadovas buvo pateiktas tvirtinti jos nariams. Tai, kad jam pritarė visi (tuometiniai) 83 Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos nariai, neabejotinai didina patikimą šio vadovo, kaip antraeilio informacijos apie Konvencijos veikimą šaltinio, vertę.

Labai svarbu užtikrinti, kad visi specialistai – nesvarbu, ar tarptautines vaikų pagrobimo bylas jie nagrinėja nuolat, netgi kasdien, ar yra tai darę vos kartą gyvenime – turėtų reikiamas priemones, kad padėtų vaikams ir šeimoms, atsidūrusiems šioje itin sunkioje padėtyje. Tikimasi, kad šiuo leidiniu specialistams, ypač teisėjams, bus suteikta tokia priemonė, kuri padės jiems atlikti sudėtingą didelės žalos rizikos išimties analizę. Labai svarbu, kad jie galėtų priimti pagrįstą ir skubų sprendimą dėl vaiko grąžinimo. Centrinės įstaigos ir kiti praktikuojantys teisininkai taip pat ras naudingų gairių, padėsiančių nagrinėjant bylas, kuriose ginamasi taikant 13 straipsnio 1 dalies b punktą. Pasitelkiant vadove nurodytus sprendimus, kuriuos visus galima rasti Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos tarptautinėje vaikų grobimo atvejų duomenų bazėje INCADAT, skaitytojams taip pat bus pateikta konkrečių pavyzdžių, kaip ši nuostata buvo taikoma konkrečioje byloje.

Atsižvelgdamas į tai, esu įsitikinęs, kad šis svarbus leidinys padės užtikrinti geresnę Konvencijos dėl vaikų grobimo 13 straipsnio 1 dalies b punkto veikimą ir vienodesnę taikymą viso pasaulio vaikų ir šeimų labui.

Christophe Bernasconi | *Generalinis sekretorius*

Turinys

ŽODYNĖLIS.....	7
ĮVADAS	13
I. 13 straipsnio 1 dalies b punktas kaip 1980 m. Konvencijos sistemos dalis.....	21
1. Principas: vaiko grąžinimas	23
a. Konvencijos tikslas ir pagrindinės sąvokos.....	23
i. Išvežimas ar laikymas yra neteisėtas, kai pažeidžiamos globos teisės.....	23
ii. Neteisėtas išvežimas ar laikymas daro žalą vaikui.....	23
iii. Nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijos gali priimti geriausią sprendimą dėl globos ir teisės matytis su vaiku	24
b. Sprendimas dėl grąžinimo – ne globos nustatymas.....	24
c. Apibendrinamosios grąžinimo procedūros	24
d. Susitariančiųjų šalių bendradarbiavimas.....	25
e. Pareiga nurodyti vaiką tuojau pat grąžinti.....	25
f. Pareigos nurodyti vaiką tuojau pat grąžinti ribotos išimtys.....	26
g. Ribojamasis išimčių aiškinimas.....	27
2. 13 straipsnio 1 dalies b punktas. Didelės rizikos išimties samprata	27
a. Trys „didelės rizikos“ rūšys.....	27
b. Didelė rizika vaikui	28
c. „Didelės rizikos“ lygis.....	28
d. „Į ateitį orientuota“ didelės rizikos išimtis	29
II. 13 straipsnio 1 dalies b punkto praktinis taikymas	31
1. Didelės rizikos išimties svarstymas	33
a. Laipsniška analizė	33
b. Apsaugos priemonės.....	36
c. Praktinė tvarka	37
d. Procedūrinės ir įrodinėjimo taisyklės	38
i. Prievolė įrodyti	38
ii. Informacijos ir įrodymų apribojimas atsižvelgiant į grąžinimą	38
iii. Informacijos apie socialinę vaiko padėtį priimtinumą	38
iv. Prašymo grąžinti vaiką ir pridėtų dokumentų priimtumas ..	39
2. Tvirtinimų, kuriuos galima pareikšti pagal 13 straipsnio 1 dalies b punktą, pavyzdžiai	39
a. Smurtas namuose prieš vaiką ir (arba) vaiką paėmusį vieną iš tėvų	39
b. Ekonominiai ar vystymosi sunkumai grąžinus vaiką	42
c. Su aplinkybėmis nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje susijusi rizika	44
d. Su vaiko sveikata susijusi rizika	45
e. Vaiko atskyrimas nuo vaiką paėmusio vieno iš tėvų, jei vaiką paėmęs vienas iš tėvų negalėtų arba nenorėtų grįžti į vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę.....	46

	i.	<i>Vaiką paėmusio vieno iš tėvų baudžiamasis persekiojimas vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje dėl neteisėto vaiko išvežimo ar laikymo.....</i>	47
	ii.	<i>Imigracijos problemos, su kuriomis susiduria vaiką paėmęs vienas iš tėvų.....</i>	48
	iii.	<i>Trūkstanti veiksminga teisė kreiptis į teismą nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje.....</i>	49
	iv.	<i>Medicininės ar šeiminės priežastys, susijusios su vaiką paėmusiu vienu iš tėvų.....</i>	50
	v.	<i>Aiškus atsisakymas grįžti.....</i>	51
	f.	<i>Atskyrimas nuo vaiko brolių ir seserų.....</i>	51
III.		Geroji teismų patirtis su 13 straipsnio 1 dalies b punktu susijusiose bylose	55
	1.	Visa apimantis principas: veiksmingas bylos valdymas.....	57
	2.	Geroji bylų valdymo patirtis.....	58
	a.	<i>Svarbių klausimų nustatymas ankstyvuoju etapu</i>	58
	b.	<i>Taikus ginčų sprendimas</i>	58
	c.	<i>Šalių dalyvavimas procedūrose</i>	59
	d.	<i>Vaiko dalyvavimas procedūrose.....</i>	60
	e.	<i>Įrodymai</i>	61
	f.	<i>Eksperto išvada.....</i>	61
	g.	<i>Centrinių įstaigų pagalba ir tiesioginis teismų bendravimas.....</i>	62
IV.		Geroji centrinių įstaigų patirtis su 13 straipsnio 1 dalies b punktu susijusiose bylose	65
	1.	Centrinių įstaigų bendrosios pareigos – bendradarbiavimas ir informacijos teikimas.....	67
	2.	Ribotas centrinių įstaigų vaidmuo didelės rizikos išimties srityje.....	67
	3.	Prašančiosios valstybės centrinės įstaigos geroji patirtis.....	68
	4.	Valstybės, į kurią kreipiamasi, centrinės įstaigos geroji patirtis	69
V.		Naudingi ištekliai	71
	1.	1980 m. Konvencijos aiškinamoji ataskaita	73
	2.	Keturioliktosios sesijos bylos (1980 m.)	73
	3.	Tarptautinė vaikų grobimo atvejų duomenų bazė (INCADAT)	73
	4.	Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos paskelbti gerosios patirties vadovai	74
	5.	Hagos tarptautinis teisėjų tinklas (angl. IHNJ)	74
	6.	Teisėjų naujienlaiškis dėl tarptautinės vaikų apsaugos	74
	7.	Nacionalinių institucijų parengti dokumentai	75
		Minėtos teismų praktikos rodyklė.....	77
		Minėtos teismų praktikos rodyklė.....	79

ŽODYNĖLIS

Su 13 straipsnio 1 dalies b punktu susijusi byla

Šiame vadove sąvoka „su 13 straipsnio 1 dalies b punktu susijusi byla“ vartojama kalbant apie tarptautinę vaiko pagrobimo bylą dėl vaiko ar vaikų grąžinimo, kuri buvo iškelta pagal 1980 m. Konvenciją ir kurioje numatyta 13 straipsnio 1 dalies b punkto išimtis.

Bylos valdymas

Taip apibūdinamas procesas, per kurį teismas prižiūri bylos eigą, visų pirma siekdamas užtikrinti, kad byla būtų greitai išnagrinėta ir kad bylos nagrinėjimas nebūtų nepagrįstai vilkinamas.

Prievarta prieš vaiką

Prievarta prieš vaiką, atsižvelgiant į atitinkamoje jurisdikcijoje vartojamą apibrėžtį, reiškia įvairią vaiko fizinę, emocinę ar psichologinę nepriežiūrą, netinkamą elgesį su vaiku ar jo seksualinį tvirkinimą, kurį paprastai lemia tėvų ar kito asmens veiksmai ar neveikimas.

Tiesioginis teismų bendravimas

Tiesioginis teismų bendravimas yra skirtingoms jurisdikcijoms priklausančių posėdžiaujančių teisėjų bendravimas konkrečios bylos klausimais¹.

Smurtas namuose ir šeimoje

Sąvoka „smurtas namuose“ arba „smurtas šeimoje“, atsižvelgiant į atitinkamoje jurisdikcijoje vartojamą apibrėžtį, gali apimti daug įvairių prievartos šeimoje atvejų, įskaitant, pavyzdžiui, įvairią fizinę, emocinę, psichologinę, seksualinę ir finansinę prievartą. Ji gali būti nukreipta prieš vaiką („prievarta prieš vaiką“) ir (arba) prieš partnerį (kartais vadinama „prievarta prieš sutuoktinį“ arba „smurtu prieš lytinį partnerį“) ir (arba) kitus šeimos narius.

Smurtas šeimoje

Žr. pirmiau pateiktos sąvokos „smurtas namuose ir šeimoje“ apibrėžtį.

Didelė rizika

Šiame vadove „didelė rizika“ vaikui reiškia didelę riziką, kad vaiką grąžinus jam būtų padaryta fizinė ar psichinė žala arba kad vaikas pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją.

¹ Žr. *Tiesioginis teismų bendravimas. Naujos gairės, susijusios su Hagos tarptautinio teisėjų tinklo plėtra ir teismų bendravimo bendrųjų principų projektu, įskaitant bendrai pripažįstamas tiesioginio teismų bendravimo garantijas konkrečiose bylose Hagos tarptautiniame teisėjų tinkle*, Haga, 2013 m., p. 12 (toliau – Naujos gairės dėl teismų bendravimo) (taip pat skelbiama Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje www.hcch.net, rubrikos „Vaikų grobimo klausimai“ skiltyje „Tiesioginis teismų bendravimas“).

Didelės rizikos išimtis

Šiame vadove sąvoka „didelės rizikos išimtis“ reiškia 1980 m. Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punkte nustatytą išimtį, įskaitant tris didelės rizikos rūšis – tikimybę, kad vaikui bus padaryta fizinė ar psichinė žala arba jis pakliūs į netoleruotiną situaciją².

Hagos tarptautinis teisėjų tinklas

Hagos tarptautinis teisėjų tinklas yra šeimos bylose besispecializuojančių teisėjų tinklas, kurį įsteigė Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija, siekdama palengvinti teisėjų bendravimą ir bendradarbiavimą tarptautiniu lygmeniu ir padėti veiksmingai įgyvendinti 1980 m. Konvenciją.

Be vaiko likęs vienas iš tėvų

Sąvoka „be vaiko likęs vienas iš tėvų“ apibūdinamas asmuo, institucija ar įstaiga, teigiantys, kad, neteisėtai išvežus vaiką į kitą susitariančiąją šalį arba jį joje sulaikius, buvo pažeistos jų globos teisės pagal 1980 m. Konvenciją.

Įtraukimas į sąrašą

Įtraukimas į sąrašą – tai bylos įtraukimo į teismo posėdžių tvarkaraštį procedūra.

Tapačios nutartys

Tapačios nutartys – tai nutartys, kurias priėmė prašančiosios valstybės teismai ir kurios yra identiškos valstybėje, į kurią kreipiamasi, priimtoms nutartims arba į jas panašios. Jos prieinamos tik kai kuriose teisės sistemose ir jurisdikcijose. Kiekviena nutartis yra vykdytina ir galioja valstybėje, kurioje buvo paskelbta.

Praktinė tvarka

Praktinė tvarka – tai sąlygos, kurias teismas gali nustatyti kaip nutarties dėl grąžinimo dalį, kad palengvintų ir įgyvendintų vaiko grąžinimą. Praktinė tvarka nesiekia mažinti didelės rizikos ir ji turi būti skiriama nuo apsaugos priemonių.

Apsaugos priemonės

Šiame vadove sąvoka vartojama plačiąja prasme ir apima priemones, kuriomis galima kovoti su didele rizika.

Valstybė, į kurią kreipiamasi

Valstybė, į kurią vaikas buvo išvežtas arba kurioje vaikas laikomas. Tai valstybė, kurioje vykdoma grąžinimo procedūra³.

² Žr. šio vadovo I skyriaus 2 skirsnį.

³ Žr. 1980 m. Konvencijos 11 straipsnio 2 dalį, 12 straipsnio 3 dalį, 13 straipsnio 1 dalį, 14, 17, 20 ir 24 straipsnius.

Prašančioji valstybė

Valstybė, kurioje centrinė įstaiga arba atskira šalis pateikė prašymą grąžinti vaiką, taip prašydama grąžinti vaiką pagal 1980 m. Konvenciją. Paprastai tai yra vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta prieš vaiką išvežant arba laikant kitur⁴.

Grąžinimo procedūros

Sąvoka „grąžinimo procedūros“ reiškia procedūras dėl vaiko ar vaikų grąžinimo pagal 1980 m. Konvenciją, kurios vykdomos susitariančiosios šalies, į kurią vaikas buvo išvežtas arba kurioje vaikas laikomas, teisminėje ar administracinėje institucijoje („valstybė, į kurią kreipiamasi“)⁵.

Atsižvelgiant į jurisdikciją, prašymą dėl grąžinimo procedūros gali pateikti be vaiko likęs vienas iš tėvų, jam atstovaujantis advokatas, valstybės, į kurią kreipiamasi, centrinė įstaiga ir (arba) viešoji institucija, pvz., prokuroras.

Globos teisės

Šiame vadove vartojama sąvoka „globos teisės“ nurodoma jos savarankiška apibrėžtis, pateikta 1980 m. Konvencijos 5 straipsnio a punkte, kuri apima „teisę rūpintis vaiku, visų pirma teisę nustatyti vaiko gyvenamąją vietą“.

Atskiras vaiko atstovas

Asmuo ar įstaiga, teismo paskirta arba patvirtinta atstovauti vaikui ar vaikams grąžinimo procese. Ši sąvoka apima nepriklausomą vaikų teisininką ir vaiko teisinį atstovą, tačiau jais neapsiriboja.

Vaiką paėmęs vienas iš tėvų

Tai yra asmuo, kuris tariamai neteisėtai išvežė vaiką iš jo nuolatinės gyvenamosios vietos į kitą susitariančiąją šalį arba neteisėtai laikė vaiką kitoje susitariančiojoje šalyje.

Įsipareigojimas

Įsipareigojimas – tai savanoriškas fizinio asmens – paprastai be vaiko likusio vieno iš tėvų – pažadas, įsipareigojimas ar patikininimas teismui imtis tam tikrų veiksmų arba jų nesiimti. Tam tikrų jurisdikcijų teismai pritars be vaiko likusio vieno iš tėvų įsipareigojimams dėl vaiko grąžinimo arba net reikalaus juos prisiimti. Įsipareigojimas, oficialiai priimtas jurisdikcijos, į kurią kreipiamasi, teisme grąžinimo procedūrų metu, gali arba negali būti vykdytinas valstybėje, į kurią vaikas bus grąžintas⁶.

⁴ Žr. 1980 m. Konvencijos 9 straipsnį („prašančioji centrinė įstaiga“) ir 11 straipsnio 2 dalį.

⁵ Žr. 1980 m. Konvencijos 12 straipsnio 1 dalį.

⁶ Šiame vadove vartojama sąvokos „įsipareigojimai“ apibrėžtis, nustatyta leidinyje *Gerosios patirties pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl vaikų grobimo vadovas. I dalis. Centrinų įstaigų patirtis*, Bristolis, šeimos teisė („Jordan Publishing“), 2003 m. (toliau – „Gerosios patirties vadovas. Centrinų įstaigų patirtis“) (taip pat skelbiama Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainės www.hcch.net skiltyje „Leidiniai“).

İVADAS

1. Šiame gerosios patirties vadove kalbama apie *1980 m. spalio 25 d. Konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų* (toliau – 1980 m. Konvencija arba tiesiog Konvencija)⁷ **13 straipsnio 1 dalies b punktą**, vadinamąją **didelės rizikos išimtį**⁸.
2. 13 straipsnio 1 dalies b punkte⁹ nustatyta:

„[1] Nepaisant ankstesnio straipsnio [12] nuostatų, valstybės, į kurią kreipiamasi, teismo ar administracinė institucija neprivalo nurodyti grąžinti vaiką, jei asmuo, įstaiga ar kita organizacija, kuri prieštarauja, kad vaikas būtų grąžintas, įrodo, kad:
<...>
b) yra didelė rizika, kad vaiką grąžinus jam būtų padaryta fizinė ar psichinė žala arba kad vaikas pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją.“
3. Šio vadovo tikslas – visuotiniu mastu skatinti tinkamą ir nuoseklų didelės rizikos išimties taikymą pagal 1980 m. Konvencijos sąlygas ir tikslą, atsižvelgiant į aiškinamąsias pagalbines priemones, pvz., Konvencijos aiškinamąją ataskaitą¹⁰, taip pat ankstesnes Specialiosios komisijos išvadas ir rekomendacijas¹¹ ir esamus gerosios patirties vadovus, susijusius su 1980 m. Konvencija. Siekiant šio tikslo, vadove pateikiama informacija ir gairės dėl didelės rizikos išimties aiškinimo ir taikymo, taip pat dalijamasi gerąja įvairių jurisdikcijų patirtimi.
4. Šį vadovą sudaro penki skyriai. I skyriuje 13 straipsnio 1 dalies b punktas pateikiamas kaip 1980 m. Konvencijos dalis. II skyriuje išsamiai aprašomas 13 straipsnio 1 dalies b punkto praktinis taikymas. III skyriuje pateikiamos veiklos

⁷ Šis vadovas yra Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos paskelbtos *gerosios patirties pagal 1980 m. Konvenciją vadovų* serijos VI dalis, žr. toliau pateiktą V skyriaus 4 skirsnį. Jei nenurodyta kitaip, šiame dokumente pateikta nuoroda į „vadovą“ yra nuoroda į šį konkretų vadovą (serijos VI dalis).

⁸ Žr. sąvokas „didelė rizika“ ir „didelės rizikos išimtis“ pirmiau pateiktame žodynyje.

⁹ Jei nenurodyta kitaip, tekste pateikta nuoroda į straipsnį arba šio vadovo išnaša yra nuoroda į 1980 m. Konvencijos straipsnį.

¹⁰ Žr. E. Pérez-Vera „1980 m. Hagos konvencijos dėl vaikų grobimo aiškinamoji ataskaita“ (toliau – aiškinamoji ataskaita), *Actes et documents de la Quatorzième session (1980)*, III tomas, „Vaikų grobimas“, Haga, „Imprimerie Nationale“, 1982 m., p. 426–473 (taip pat skelbiama Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje, žr. 6 išnašoje pateiktą nuorodą). Aiškinamoji ataskaita, kurioje, be kita ko, pateikiama informacija apie parengiamąjį darbą ir Konvencijos sudarymo aplinkybes, gali būti naudojama kaip papildoma Konvencijos aiškinimo priemonė. Žr. 1969 m. gegužės 23 d. *Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės* 31–32 straipsnius.

¹¹ Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija įsteigia specialias komisijas, kurias sušaukia jos generalinis sekretorius, kad parengtų ir suderintų naujas Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos konvencijas arba peržiūrėtų praktinį esamų Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos konvencijų veikimą. Specialiąją komisiją sudaro Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos narių ir Konvencijos susitariančiųjų šalių paskirti ekspertai. Jos veikloje stebėtojų teisėmis gali dalyvauti kitų suinteresuotųjų valstybių (ypač tų, kurios Nuolatiniam biurui išreiškė norą prisijungti prie Konvencijos) ir atitinkamų tarptautinių organizacijų atstovai. Siekiant užtikrinti, kad Konvencija būtų vienodai aiškinama ir praktiškai taikoma, svarbų vaidmenį atlieka Specialiosios komisijos priimtos išvados ir rekomendacijos.

gairės ir geroji patirtis, skirtos padėti teismams¹², kuriuose nagrinėjamos gražinimo bylos, greitai ir efektyviai valdyti procesą ir įvertinti didelės rizikos išimtį, kai jos klausimas iškeltas teisme. IV skyriuje pateikiama informacija apie pagal Konvenciją paskirtų centrinių įstaigų¹³ vaidmenį, siekiant padėti joms nagrinėti gaunamas ir perduodamas bylas, kai taikoma 13 straipsnio 1 dalies b punkto išimtis. V skyriuje pateikiami naudingi ištekčiai. Nors vadovas visų pirma skirtas teismams ir centrinėms įstaigoms, jis taip pat gali padėti teisininkams ir kitoms institucijoms ar organams.

¹² Šiame vadove nuoroda į „teismą“ yra nuoroda į teisminę ar administracinę kompetentingą instituciją, kurioje nagrinėjamos bylos dėl vaikų gražinimo pagal 1980 m. Konvenciją (11 straipsnis).

¹³ Žr. 1980 m. Konvencijos 6 straipsnį.

5. Nors vadove daugiausia dėmesio skiriama 13 straipsnio 1 dalies b punktui, kitos 1980 m. Konvencijos nuostatos ir kitos tarptautinės priemonės nurodomos tiek, kiek jos gali atlikti tam tikrą vaidmenį taikant šį straipsnį. Visų pirma, *1996 m. spalio 19 d. Konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje* (toliau – 1996 m. Konvencija) tais atvejais, kai ji galioja tarp susitariančiųjų šalių, gali būti naudinga vaikams, tapusiems tarptautinio vaikų grobimo aukomis, šiuo tikslu papildant ir sustiprinant 1980 m. Konvenciją įvairiais svarbiais aspektais¹⁴. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje (www.hcch.net) pateikiama atnaujinta informacija apie tai, ar valstybė, dalyvaujanti nagrinėjant su 13 straipsnio 1 dalies b punktu susijusią bylą, taip pat yra 1996 m. Konvencijos šalis (rubrikos „Vaikų apsauga“ skiltis „Statuso lentelė“).
6. Tai, kad 1980 m. Konvencija ir toliau yra svarbi remiant vaiko teises, matyti iš tarptautinės teisinės sistemos pokyčių po jos priėmimo¹⁵. Pavyzdžiui, *1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos* (toliau – JT VTK) šalys turi įsipareigojimų, susijusių su tokiais klausimais, kaip vaikų dalyvavimas grąžinimo procedūrose pagal 1980 m. Konvenciją, įskaitant atvejus, kai taikoma 13 straipsnio 1 dalies b punkto išimtis¹⁶. 1980 m. Konvencija grindžiama vaikų teisė būti informuotiems apie grąžinimo procedūrų vykdymo procesą ir pasekmes, taip pat pareikšti nuomonę vykdant grąžinimo procedūras. Jei vaikas yra pakankamo amžiaus ir subrendęs, reikėtų tinkamai atsižvelgti į vaiko nuomonę.

¹⁴ Žr., pavyzdžiui, 1996 m. Konvencijos 7 ir 50 straipsnius. Daugiau informacijos apie galimą 1996 m. Konvencijos taikymą tarptautinio vaikų grobimo bylose žr., pvz., Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos 2014m. Hagoje paskelbto *1996 m. Hagos konvencijos dėl vaikų apsaugos praktinio vadovo* (toliau – 1996 m. Konvencijos praktinis vadovas) 13 skyriaus A skirsnį (skelbiama Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje, žr. 6 išnašoje pateiktą nuorodą). Taip pat žr. N. Lowe ir M. Nicholls *1996 m. Vaikų apsaugos konvencija*, „Jordan Publishing“, 2012 m., 7 skyrius.

¹⁵ Žr. Kanados Aukščiausiojo Teismo (Kanada) sprendimą *Vaikų teisininko biuras / Balev*, 2018 SCC 16 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 1389], 34 punktas. Teismas nusprendė, kad ir 1980 m. Konvencija, ir JT VTK siekiama „apsaugoti vaiko interesus“, „apsaugoti vaiko tapatybę ir šeimos santykius“ ir „užkirsti kelią neteisėtam vaikų perdavimui ir sulaukymui“ ir kad abiejose konvencijose „laikomasi principo, kad pakankamai subrendęs vaikas turėtų turėti teisę nuspręsti, kur jis gyvens, kaip aptarta toliau pagal Hagos konvencijos 13 straipsnio 2 dalį“.

¹⁶ Žr., pavyzdžiui, JT VTK 12 straipsnį.

7. Nors aiškinamieji klausimai sprendžiami bendrai, vadovu **nesiekama** nurodyti, kaip 13 straipsnio 1 dalies b punktas turi būti aiškinamas atskirose bylose. Tai yra „išimtinis institucijos, kompetentingos priimti sprendimą dėl grąžinimo, klausimas“¹⁷, kurį ji turi spręsti atsižvelgdama į konkrečius kiekvienos atskiros bylos faktus. Gerai žinoma, kad 1980 m. Konvencijos bylose remiamasi konkrečiais faktais, ir teismai, centrinės įstaigos bei kitos institucijos, vadovaudamiesi šiuo vadovu, primygtinai raginami į tai atsižvelgti.
8. Be to, svarbu pabrėžti, kad šiame vadove nieko negalima aiškinti kaip privalomo 1980 m. Konvencijos (ir bet kurios kitos Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos konvencijos) susitariančiosioms šalims ir jų teisminėms ar kitoms institucijoms. Šiame vadove aprašyta geroji patirtis yra tik patariamąjo pobūdžio, jai taikomi atitinkami įstatymai ir procedūros, įskaitant skirtumus dėl teisinių tradicijų. Be to, vadove nesiekama apibūdinti visų susitariančiųjų šalių teisinės padėties ir prireikus jame pateikiamos tik kelios nuorodos į nacionalinę jurisprudenciją ir lyginamąją teisę. Galiausiai reikėtų suprasti, kad minėtomis bylomis siekiama pateikti pavyzdžių, kaip kai kurie teismai nagrinėjo pareiškimus dėl didelės rizikos¹⁸, o ne pateikti griežtas ar tikslias gaires teisėjams ar kitiems subjektams, besinaudojantiems šiuo vadovu. Nuoroda į teismų praktiką daroma siekiant parodyti konkrečius klausimus, aptartus atitinkamoje vadovo dalyje, neatsižvelgiant į sprendimą, priimtą konkrečiu atveju. Visus šiame vadove nurodytus sprendimus galima rasti INCADAT¹⁹ su visu sprendimo tekstu originalo kalba, taip pat jo santrauka anglų, prancūzų arba ispanų kalba, dviem iš šių kalbų arba visomis trimis kalbomis. Šiame vadove pateikiamos trumpos atitinkamų klausimų santraukos, kad būtų galima greitai nustatyti teismų praktikos aktualumą. Pažymėtina, kad naujesne teismų praktika gali būti panaikinti arba pakeisti senesni sprendimai. Vadovo skaitytojai, naudodamiesi INCADAT arba kitais šaltiniais, turėtų patikrinti, ar esama naujesnės teismų praktikos dėl konkretaus 13 straipsnio 1 dalies b punkto aspekto, kuris yra aktualus nagrinėjamai bylai.
9. Visos susitariančiosios šalys raginamos peržiūrėti savo 13 straipsnio 1 dalies b punkto praktinį taikymą ir, jei tinkama ir įmanoma, jį tobulinti.

¹⁷ „Specialiosios komisijos posėdžio dėl 1980 m. Konvencijos dėl vaikų grobimo ir 1996 m. Konvencijos dėl vaikų apsaugos praktinio veikimo I ir II dalies išvados ir rekomendacijos bei II dalies ataskaita“, 62 punktas, ir „Specialiosios komisijos šeštojo posėdžio dėl 1980 m. Hagos konvencijos dėl vaikų grobimo ir 1996 m. Hagos konvencijos dėl vaikų apsaugos (2011 m. birželio 1–10 d.) I dalies išvados ir rekomendacijos bei ataskaita“, Išvados ir rekomendacijos Nr. 13 (abu dokumentai skelbiami Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje www.hcch.net, rubrikos „Vaikų grobimo klausimai“ skiltyse „Specialiosios komisijos posėdžiai dėl praktinio Konvencijos veikimo“ ir „Ankstesni specialiosios komisijos posėdžiai“).

¹⁸ Žr. sąvoką „didelė rizika“ pirmiau pateiktame žodynylyje.

¹⁹ Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos tarptautinė vaikų grobimo atvejų duomenų bazė. Žr. šio vadovo V skyrių.

10. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija norėtų padėkoti daugybei ekspertų, kurių žinios ir patirtis padėjo parengti šį dokumentą, visų pirma gerb. Dianos Bryant (Australija) vadovaujamos darbo grupės, kurią sudaro teisėjai, vyriausybės pareigūnai (pvz., centrinių įstaigų darbuotojai), akademinės / tarpdalykinės bendruomenės ekspertai ir atskiri įvairių jurisdikcijų praktikuojantys specialistai, nariams²⁰.

²⁰ Toliau išvardyti ekspertai dalyvavo visuose arba tam tikruose šio vadovo rengimo etapuose. Teisėjai: gerb. Diana Bryant (Australija), darbo grupės pirmininkė, gerb. Queeny Au-Yeung (Kinija, YAR Honkongas), teisėja María Lilián Bendahan Silvera (Urugvajus), teisėjas Oscar Gregorio Cervera Rivero (Meksika), gerb. Jacques Chamberland (Kanada), gerb. Bebe Pui Ying Chu (Kinija, YAR Honkongas), teisėja Martina Erb-Klünemann (Vokietija), teisėjas Yetkin Ergün (Turkija), teisėjas Francisco Javier Forcada Miranda (Ispanija), gerb. Ramona Gonzalez (Jungtinės Amerikos Valstijos), didžiai gerb. Lady Hale (Jungtinė Karalystė), teisėjas Katsuya Kusano (Japonija), teisėja Torunn Kvisberg (Norvegija), lordas Justice Moylan (Jungtinė Karalystė), teisėja Annette Olland (Nyderlandai), teisėja Tomoko Sawamura (Japonija), teisėja Belinda Van Heerden (atsistatydinusi) (Pietų Afrika), teisėjas Hironori Wanami (Japonija); vyriausybės pareigūnai: Aline Albuquerque (Brazilija), Hatice Seval Arslan (Turkija), Frauke Bachler (Vokietija), Gonca Gülfem Bozdog (Turkija), Natália Camba Martins (Brazilija), Marie-Alice Esterhazy (Prancūzija), Victoria Granillo Ocampo (Argentina), Juhee Han (Korėjos Respublika), Christian Höhn (Vokietija), Emmanuelle Jacques (Kanada), Leslie Kaufman (Izraelis), Luiz Otávio Ortigão de Sampaio (Brazilija), Francisco George Lima Beserra (Brazilija), Tuskasa Murata (Japonija), Jocelyne Palenne (Prancūzija), Marie Riendeau (Kanada), Andrea Schulz (Vokietija), Petunia Itumeleng Seabi-Mathope (Pietų Afrikos Respublika), Agris Skudra (Latvija), Daniel Trecca (Urugvajus), Kumiko Tsukada (Japonija), Yuta Yamasaki (Japonija), Juan Francisco Zarricueta Baeza (Čilė); akademinės / tarpdalykinės bendruomenės ekspertai ir atskiri praktikuojantys specialistai: Nicholas Bala (Kanada), Stephen Cullen (Jungtinės Amerikos Valstijos), Mikiko Otani (Japonija), Heidi Simoni (Šveicarija), Zenobia Du Toit (Pietų Afrikos Respublika).

**13 straipsnio 1
dalies b
punktas kaip
1980 m.
Konvencijos
sistemos dalis**

1. Principas: vaiko grąžinimas

a. Konvencijos tikslas ir pagrindinės sąvokos

11. Remiantis preambule, Konvencija buvo sudaryta siekiant „tarptautiniu mastu apsaugoti vaikus nuo žalingų padarinių, kuriuos sukelia jų neteisėtas išvežimas ar laikymas, nustatyti tvarką, kuri užtikrintų greitą jų sugrąžinimą į valstybę, kurioje jie nuolat gyvena, taip pat užtikrinti teisės matytis su vaiku apsaugą“. Šie tikslai taip pat nurodyti 1 straipsnyje²¹.
12. Konvencija grindžiama toliau nurodytomis susijusiomis sąvokomis.

i. ***Išvežimas ar laikymas yra neteisėtas, kai pažeidžiamos globos teisės***

13. Pirmoji pagrindinė sąvoka apima tai, kad vaiko išvežimas ar laikymas yra neteisėtas, kai pažeidžiamos globos teisės²². Todėl vienas iš tėvų, kuriam priklauso globa arba kuris neturi globos teisių, turėtų prašyti ir gauti bet kurio kito asmens – paprastai kito tėvo, – institucijos ar įstaigos, turinčios globos teises²³, sutikimą arba, jei tai neįmanoma, teismo leidimą, prieš išveždamas vaiką į kitą valstybę arba jį laikydamas kitoje valstybėje.

ii. ***Neteisėtas išvežimas ar laikymas daro žalą vaikui***

14. Antroji pagrindinė sąvoka apima tai, kad neteisėtas vaiko išvežimas ar laikymas kenkia vaiko gerovei²⁴ ir kad, išskyrus Konvencijoje numatytas ribotas išimtis, vaiką bus naudingiausia grąžinti į valstybę, kurioje jis nuolat gyvena.

²¹ 1 straipsnis išdėstomas taip:

„Šios Konvencijos tikslai yra:

- a) užtikrinti, kad neteisėtai į bet kurią Susitariančiąją Valstybę išvežti ar jose laikomi vaikai būtų greitai grąžinti;
- b) garantuoti, kad vienos Susitariančiosios Valstybės teisės aktų nustatytos globos teisės ir teisė matytis su vaiku būtų gerbiamos ir kitose Susitariančiose Valstybėse.“

²² Remiantis 3 straipsniu, vaiko išvežimas ar laikymas laikomas neteisėtu, jei:

- a) pažeidžiamos globos teisės, suteiktos asmeniui, institucijai ar kitai organizacijai atskirai ar kartu, pagal valstybės, kurioje vaikas nuolat gyvena prieš pat jį išvežant ar laikant kitur, įstatymus; ir
- b) išvežimo ar laikymo metu tomis teisėmis buvo kartu ar atskirai naudojamosi arba būtų buvę naudojamosi, jei vaikas nebūtų išvežtas ar laikomas.

Globos teisės visų pirma gali būti suteiktos pagal įstatymą arba teismo ar administracinės institucijos sprendimu, arba pagal susitarimą, turintį teisinę galią pagal tos valstybės įstatymus. Kai kuriose jurisdikcijose nustatant globos teises gali būti atsižvelgiama į vieno iš tėvų teisę uždrausti išvežti vaiką iš tos jurisdikcijos (toliau – *ne exeat* teisės). Žr. 2010 m. gegužės 17 d. JAV Aukščiausiojo Teismo sprendimą *Abbott / Abbott*, 130 S. Ct. 1983 (2010) [INCADAT nuoroda HC/E/USf 1029], p. 3. Teismas, pagal darbotvarkę aptardamas savo poziciją į 1980 m. Konvenciją, nurodė, kad jo nuomonė „iš esmės patvirtina ir susitariančiųjų valstybių nuomonę šiuo klausimu“, kad „*ne exeat* teisės pagal Konvenciją yra globos teisės“.

²³ Žr. sąvoką „globos teisės“ pirmiau pateiktame žodynyje.

²⁴ Žr. 1980 m. Konvencijos preambulę.

iii. Nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijos gali priimti geriausią sprendimą dėl globos ir teisės matytis su vaiku

15. Trečioji pagrindinė sąvoka apima tai, kad vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teismai paprastai gali geriausiai iš esmės išspręsti ginčą dėl globos (kuris paprastai apima išsamų „geriausių interesų“ vertinimą), nes, *inter alia*, paprastai jiems bus suteikta daugiau galimybių lengviau susipažinti su informacija ir įrodymais, susijusiais su tokių sprendimų priėmimu. Todėl neteisėtai išvežtą ar laikomą vaiką grąžinus į jo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę ne tik atkuriamas *status quo ante*, bet ir teismui, galinčiam geriausiai veiksmingai įvertinti vaiko interesus, suteikiama galimybė išspręsti visus su vaiko globa ar teise matytis su vaiku susijusius klausimus, įskaitant galimą vaiko perkėlimą į kitą valstybę²⁵. Ši trečioji pagrindinė sąvoka grindžiama tarptautine pagarba, pagal kurią reikalaujama, kad susitariančiosios šalys

„<...> būtų įsitikinusios, kad, nepaisant jų skirtumų, jos priklauso tai pačiai teisinei bendruomenei, kurioje kiekvienos valstybės institucijos pripažįsta, kad vienos iš jų – vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės – institucijos iš esmės gali geriausiai spręsti klausimus, susijusius su vaiko globa ir teise matytis su vaiku.“²⁶

b. Sprendimas dėl grąžinimo – ne globos nustatymas

16. Pirmiau minėtu Konvencijos tikslu ir pagrindinėmis sąvokomis apibrėžiama siaura Konvencijos taikymo sritis, kurioje kalbama tik apie greitą neteisėtai išvežtą ar laikomą vaikų grąžinimą į jų nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę²⁷, taikant tik ribotas Konvencijoje numatytas išimtis²⁸. Taip kitose susitariančiose šalyse atsižvelgiama į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje galiojančias globos teises. Kalbant apie greitą vaikų grąžinimą, *Konvencijoje nenagrinėjami globos ir teisės matytis su vaiku esminiai aspektai*, už kuriuos atsakingos nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijos (žr. pirmiau pateiktą 15 punktą).

c. Apibendrinamosios grąžinimo procedūros

17. Kad būtų įgyvendintas Konvencijos tikslas, joje numatytas apibendrinamasis procesas, kuriuo remiantis be vaiko likusiam vienam iš tėvų arba jo vardu paprastai leidžiama pateikti prašymą grąžinti vaiką (toliau – grąžinimo procedūros)²⁹. Šis prašymas teikiamas „Susitariančiosios Valstybės, kurioje yra vaikas“ (12 straipsnio 1 dalis), t. y. „valstybės, į kurią kreipiamasi“³⁰,

²⁵ Šios sąvokos taikymas sustiprinamas 16 straipsniu, konkrečiai užkertant kelią iš esmės spręsti dėl vaiko globos teisių valstybėje, į kurią vaikas yra išvežtas arba kurioje jis laikomas. 19 straipsnyje taip pat nustatyta, kad „<...> sprendimas grąžinti vaiką nėra laikomas lemiamu iš esmės sprendžiant vaiko globos klausimus“.

²⁶ Žr. aiškinamosios ataskaitos (minėta 10 išnašoje) 34 ir 41 punktus.

²⁷ 21 straipsnis, kuriame nagrinėjama teisė matytis su vaiku, nėra šio konkretaus vadovo objektas.

²⁸ Žr. aiškinamosios ataskaitos (minėta 10 išnašoje) 35 punktą.

²⁹ Žr. sąvoką „grąžinimo procedūros“ pirmiau pateiktame žodynyje.

³⁰ Žr. sąvoką „valstybė, į kurią kreipiamasi“ pirmiau pateiktame žodynyje.

kompetentingam teismui arba institucijai pagal jos vidaus procedūras ir praktiką. Šiuo tikslu teismas naudoja pačias sparčiausias procedūras (2 ir 11 straipsniai)³¹.

d. Susitariančiųjų šalių bendradarbiavimas

18. Kad būtų įgyvendintas Konvencijos tikslas ir remiamas tinkamas jos veikimas, Konvencijoje taip pat sukurama susitariančiųjų šalių teisminių ir administracinių institucijų glaudaus bendradarbiavimo sistema³². Tai daroma per centrinės įstaigas³³, paskirtas kiekvienoje susitariančiojoje šalyje, kurių pareigos išdėstytos daugiausia 7 straipsnyje. Informacija apie centrinių įstaigų pareigas tais atvejais, kai taikoma didelės rizikos išimtis, ir susijusi geroji patirtis pateikiamos vadovo IV skyriuje. Teisminį bendradarbiavimą gali palengvinti Hagos tarptautinis teisėjų tinklas³⁴.

e. Pareiga nurodyti vaiką tuojau pat grąžinti

19. Jei vaikas yra neteisėtai išvežtas arba laikomas kitoje susitariančiojoje valstybėje nei jo nuolatinės gyvenamosios vietos susitariančioji valstybė, kaip nurodyta 3 straipsnyje, prašymą grąžinti vaiką nagrinėjantis kompetentingas teismas arba institucija privalo nurodyti vaiką tuojau pat grąžinti (12 straipsnio 1 dalis)³⁵.
20. Konvencijoje nepatikslinama, kam vaikas turėtų būti grąžintas. Visų pirma nereikalaujama grąžinti vaiko į *be vaiko likusio vieno iš tėvų* globą. Konvencijoje taip pat nenurodoma, į kurią nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės vietą vaikas turėtų būti grąžintas. Šis lankstumas užtikrinamas sąmoningai ir juo sustiprinama esminė samprata, kad klausimą, kas rūpinsis vaiku jį grąžinus, turėtų nustatyti nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės kompetentingas teismas ar institucija pagal įstatymą, kuriuo reglamentuojamos globos teisės, įskaitant bet kokią nutartį, kuri gali būti taikoma tarp tėvų ar kitų suinteresuotųjų asmenų³⁶.
21. Pareiga *tuojau pat* grąžinti vaiką sustiprinama 11 straipsniu, pagal kurį reikalaujama, kad, vykstant vaiko grąžinimo procesui, kompetentingi teismai ar

³¹ Žr. 2 straipsnį. Susitariančiųjų valstybių prašoma „bet kuriuo klausimu, susijusiu su Konvencijos dalyku, taikyti pačias sparčiausias procedūras, numatytas jų pačių teisėje“, žr. aiškinamosios ataskaitos (minėta 10 išnašoje) 63 punktą.

³² Ten pat, 35 punktas.

³³ Paskirtųjų centrinių įstaigų sąrašą ir jų kontaktinius duomenis galima rasti Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje www.hcch.net, rubrikos „Vaikų grobimo klausimai“ skiltyje „Institucijos“.

³⁴ Paskirtųjų Hagos tarptautinio teisėjų tinklo narių sąrašą galima rasti Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje www.hcch.net, rubrikos „Vaikų grobimo klausimai“ skiltyje „Hagos tarptautinis teisėjų tinklas“.

³⁵ Taip pat žr. 1 straipsnio a punktą. Be to, pareiga užtikrinti greitą grąžinimą 18 straipsnyje sustiprinama nurodant, kad Konvencijos III skyriaus („Vaikų grąžinimas“) nuostatomis neribojamos kompetentingo teismo ar institucijos galios bet kuriuo metu nurodyti grąžinti vaiką. Kompetentingas teismas arba institucija, į kuriuos kreipiamasi dėl grąžinimo proceso, įgaliojami nurodyti grąžinti vaiką, remiantis kitomis šiam tikslui pasiekti palankesnėmis nuostatomis, pavyzdžiui, pripažįstant ir vykdant prašančiojoje valstybėje paskelbtą nutartį dėl globos, visų pirma pagal 1996 m. Konvenciją; žr. tolesnius 47–48 punktus.

³⁶ Žr. aiškinamosios ataskaitos (minėta 10 išnašoje) 110 punktą.

institucijos veiktų kuo sparčiau ir kad tuo atveju, jei per šešias savaites nuo proceso pradžios nepriimamas sprendimas, galima pasinaudoti teise pareikalauti nurodyti vėlavimo priežastis³⁷. Šiai pareigai būdingas „dvigubas aspektas“: „pirma, sparčiausių procedūrų, žinomų jų teisinėje sistemoje, naudojimas [³⁸]; antra, prašymai, kiek tai įmanoma, turi būti nagrinėjami pirmenybės tvarka“³⁹.

22. Pareiga veikti kuo sparčiau nereiškia, kad teismas neturi tinkamai įvertinti klausimų, taip pat ir tais atvejais, kai yra patvirtinta didelės rizikos išimtis. Vis dėlto ja reikalaujama, kad teismas tik surinktą informaciją ir (arba) įrodymus, kurie būtų pakankamai svarbūs atsižvelgiant į klausimus, ir labai kryptingai ir kuo sparčiau išnagrinėtų šią informaciją ir įrodymus, įskaitant tam tikrais atvejais eksperto nuomonę ar įrodymus.

f. Pareigos nurodyti vaiką tuojau pat grąžinti ribotos išimtys

23. Konvencijoje numatomos ribotos vaiko grąžinimo principo išimtys. Jeigu ir kai šios išimtys yra svarstomos ir sėkmingai nustatomos, valstybės, į kurią kreipiamasi, teismas „neprivalo nurodyti grąžinti vaiką“ į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę, kitaip tariant, teismas gali pasinaudoti veiksmų laisve nenurodyti grąžinti vaiko. Šios išimtys numatytos 12 straipsnio 2 dalyje⁴⁰, 13 straipsnio 1 dalies a punkte⁴¹, 13 straipsnio 1 dalies b punkte, 13 straipsnio 2 dalyje⁴² ir 20 straipsnyje⁴³.
24. Atsižvelgiant į išvardytas išimtis, Konvencijoje pripažįstama, kad neteisėtai išvežto ar laikomo vaiko negrąžinimą tam tikrais atvejais galima pagrįsti. Todėl atskirais atvejais, kai nustatoma išimtis, galima paneigti bendrą sampratą, kad

³⁷ Dėl pareigos veikti kuo sparčiau žr. leidinį *Gerosios patirties pagal 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvenciją dėl vaikų grobimo vadovas. II dalis. Įgyvendinimo priemonės*, Bristolis, šeimos teisė („Jordan Publishing“), 2003 m. (toliau – „Įgyvendinimo priemonių gerosios patirties vadovas“) (taip pat skelbiama Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje, adresas nurodytas 6 išnašoje), pvz., 1 skyriaus 1.5 punktą ir 5 bei 6 skyrius.

³⁸ Dėl įpareigojimo „naudoti pačias sparčiausias procedūras“ žr. 2 straipsnį.

³⁹ Pareikalauti nurodyti vėlavimo priežastis gali pareiškėjas arba valstybės, į kurią kreipiamasi, centrinė įstaiga savo iniciatyva arba prašančiosios valstybės centrinės įstaigos prašymu (11 straipsnis). Žr. aiškinamosios ataskaitos (minėta 10 išnašoje) 104 ir 105 punktus. Informacija apie tai, ar buvo imtasi priemonių užtikrinti, kad susitariančiosios šalies teisminės ir administracinės institucijos, vykdydamos grąžinimo procedūras, veiktų kuo sparčiau, pateikiama šalių profilių (juos galima rasti Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje www.hcch.net, rubrikos „Vaikų grobimo klausimai“ skiltyje „Šalių profiliai“) 10.3 skirsnio d punkte.

⁴⁰ Kai procesas teisminėje ar administracinėje institucijoje, kompetentingoje spręsti dėl grąžinimo, pradėtas praėjus daugiau kaip vieniems metams nuo tos dienos, kai vaikas buvo neteisėtai išvežtas ar laikomas, ir yra įrodyta, kad vaikas jau prisitaikė prie naujos aplinkos.

⁴¹ Jeigu įrodoma, kad asmuo, įstaiga ar kita organizacija, kuri rūpinosi vaiku, vaiko išvežimo ar laikymo metu iš tiesų nesinaudojo globos teisėmis, arba jeigu įrodoma, asmuo, įstaiga ar kita organizacija, kuri rūpinosi vaiku, neprieštaravo ar vėliau sutiko, kad vaikas būtų išvežtas ar laikomas.

⁴² Jeigu teismas nustato, kad vaikas prieštarauja grąžinimui ir jau yra sulaukęs tokio amžiaus ir brandos, kai tikslinga atsižvelgti į jo nuomonę.

⁴³ Jeigu nurodžius grąžinti vaiką būtų pažeisti pagrindiniai valstybės, į kurią kreipiamasi, principai, susiję su žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsauga.

skubus grąžinimas atitinka vaiko interesus.

g. Ribojamasis išimčių aiškinimas

25. Vis dėlto šios išvardytos išimtys turi būti taikomos ribotai. Aiškinamojoje ataskaitoje teigiama, kad išimtys „turi būti taikomos tik jų taikymo srityje“, taigi „ribotai, kad Konvencija neliktų neįgyvendinta“⁴⁴. Joje pažymima, kad „sistemiškai taikant <...> išimtis, pagrobėjo pasirinktą teisną pakeičiant vaiko gyvenamosios vietos teismu, būtų sugriauta visa Konvencijos struktūra, atimant iš jos įkvėpimo teikiančią abipusio pasitikėjimo dvasią“⁴⁵.
26. Visų pirma, nors išimtys daromos atsižvelgus į vaiko interesus⁴⁶, dėl jų grąžinimo procesas nevirsta globos procesu. Išimtimis daugiausia dėmesio skiriama vaiko grąžinimui (galimam negrąžinimui). Jomis remiantis neturėtų būti sprendžiami globos klausimai ar įpareigojama atlikti išsamų vaiko „interesų vertinimą“ grąžinimo procese. Kompetentingas teismas arba institucija, į kuriuos kreipiamasi dėl grąžinimo proceso, privalo taikyti Konvencijos nuostatas ir vengti nagrinėti klausimus, kuriuos turi spręsti nuolatinės gyvenamosios vietos valstybė⁴⁷.
27. Tai reiškia, kad išimtimis siekiama teisėto tikslo, nes Konvencijoje nenumatytas automatinio grąžinimo mechanizmas. Įtarimai, kad esama didelės rizikos, turėtų būti nedelsiant išnagrinėti, kiek to reikalaujama pagal išimtį, atsižvelgiant į ribotą grąžinimo procedūrų taikymo sritį.
28. Tai reiškia, kad nors Konvencijos tikslas yra šalinti žalingus tarptautinio vaikų grobimo padarinius užtikrinant greitą vaiko grąžinimą į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę, kurioje turėtų būti sprendžiami visi globos ar teisės matytis su vaiku ir su tuo susiję klausimai, gali būti išimtinių aplinkybių, kuriomis leidžiama negrąžinti vaiko.

2. 13 straipsnio 1 dalies b punktas. Didelės rizikos išimties samprata

29. Didelės rizikos išimtis grindžiama „pagrindiniu kiekvieno asmens interesu nepatirti fizinio ar psichologinio pavojaus ir neatsidurti netoleruotinoje situacijoje“⁴⁸.

a. Trys „didelės rizikos“ rūšys

30. 13 straipsnio 1 dalies b punkte nurodytos trys skirtingos rizikos rūšys:
- didelė rizika⁴⁹, kad vaiką grąžinus jam būtų padaryta fizinė žala;
 - didelė rizika, kad vaiką grąžinus jam būtų padaryta psichinė žala, arba

⁴⁴ Žr. aiškinamosios ataskaitos (minėta 10 išnašoje) 34 punktą.

⁴⁵ *Ten pat.*

⁴⁶ *Ten pat.*, 29 punktas.

⁴⁷ Žr. 1980 m. Konvencijos 16 straipsnį.

⁴⁸ Žr. aiškinamosios ataskaitos (minėta 10 išnašoje) 29 punktą.

⁴⁹ Žr. sąvokas „didelė rizika“ ir „didelės rizikos išimtis“ pirmiau pateiktame žodynyje.

- didelė rizika, kad vaiką grąžinus vaikas pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją.

31. Siekiant pagrįsti pareigos užtikrinti greitą vaiko grąžinimą išimtį, apie kiekvieną rizikos rūšį galima kalbėti atskirai, todėl, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes, vykdant procedūras atskirai nurodomos visos trys rūšys. Tačiau šios trys rizikos rūšys, nors ir atskiros, dažnai naudojamos kartu ir teismai ne visada aiškiai jas atskiria savo sprendimuose.

b. Didelė rizika vaikui

32. 13 straipsnio 1 dalies b punkte aiškiai nurodyta, kad kyla klausimas, ar esama didelės rizikos, kad vaiką grąžinus vaikui „būtų padaryta fizinė ar psichinė žala arba kad vaikas pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją“.
33. Tačiau dėl žalos vienam iš tėvų, tiek fizinės, tiek psichinės, tam tikromis išimtinėmis aplinkybėmis gali kilti didelė rizika, kad vaiką grąžinus jam būtų padaryta fizinė ar psichinė žala arba kad vaikas pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją. Pavyzdžiui, pagal 13 straipsnio 1 dalies b punkto išimtį vaikas nebūtinai turi būti tiesioginė ar pagrindinė fizinės žalos auka, jei yra pakankamai įrodymų, kad dėl žalos rizikos, su kuria susiduria vaiką paėmęs vienas iš tėvų, kyla didelė rizika vaikui.

c. „Didelės rizikos“ lygis

34. Sąvoka „didelė“ apibūdinama rizika, o ne žala vaikui. Ja nurodoma, kad rizika turi būti reali ir siekti tokį rimtumo lygį, kad ją būtų galima apibūdinti kaip „didelę“⁵⁰. Kalbant apie žalos dydį, žala turi prilygti „netoleruotinai situacijai“⁵¹, t. y. situacijai, kurios, manoma, neturėtų toleruoti joks vaikas. Tačiau, atsižvelgiant į galimos žalos vaikui pobūdį ir rimtumą, santykinis rizikos lygis, kurio reikia, kad

⁵⁰ *Re E. (Vaikai) (Pagrobimas: apeliacinis skundas dėl globos)* [2011] UKSC 27, [2012] 1 A.C. 144, 2011 m. birželio 10 d., Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas (Anglija ir Velsas) (Jungtinė Karalystė) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 1068], 33 punktas. Taip pat žr. aiškinamosios ataskaitos (minėta 10 išnašoje) 29 punktą. Sąvoka „didelė rizika“ atspindi dokumento rengėjų siekį užtikrinti, kad ši išimtis būtų taikoma ribotai, laikantis bendro požiūrio į Konvencijoje numatytas išimtis. Rengiant dokumentą buvo susitarta dėl siauresnės 13 straipsnio 1 dalies b punkto formulotės, nei siūlyta iš pradžių. Iš pradžių išimtyje vartota sąvoka „rimta rizika“, kuri buvo pakeista sąvoka „didelė rizika“, nes žodis „didelė“ buvo laikomas intensyvesniu pažyminiu. Taip pat žr. *Actes et documents de la Quatorzième session (1980)* (minėta 10 išnašoje), p. 362.

⁵¹ Žr., pavyzdžiui, 1994 m. spalio 20 d. Kanados Aukščiausiojo Teismo (Kanada) sprendimą *Thomson / Thomson*, [1994] 3 SCR 551 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 11], p. 596. Teismas nusprendė, kad „13 straipsnio 1 dalies b punkte numatyta fizinė ar psichinė žala yra tokio lygio žala, kuri taip pat prilygsta netoleruotinai situacijai“. Taip pat žr. *Re E. (Vaikai) (Pagrobimas: apeliacinis skundas dėl globos)* (žr. ankstesnę 50 išnašą), 34 punktas, ir 2013 m. sausio 31 d. Ypatingojo Administracinio Kinijos Regiono Honkongo Aukščiausiojo Teismo sprendimą *EW / LP*, HCMP1605/2011 [INCADAT nuoroda HC/E/CNh 1408], 11 punktas. Abiejuose sprendimuose atitinkami teismai citavo 2006 m. lapkričio 16 d. Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų (Anglija ir Velsas) (Jungtinė Karalystė) sprendimą *Re D*, [2006] 3 WLR 0989 [INCADAT nuoroda HC/E/UK 880], 52 punktą: „[n]etoleruotina“ yra stiprus žodis, bet kai kalbama apie vaiką, tai turi reikšti situaciją, kurios šis konkretus vaikas šiomis konkrečiomis aplinkybėmis neturėtų toleruoti“.

ji būtų priskiriama didelei rizikai, gali skirtis⁵².

d. „Į ateitį orientuota“ didelės rizikos išimtis

35. 13 straipsnio 1 dalies b punkte taip pat nurodyta, kad išimtis yra „orientuota į ateitį“, nes ja dėmesys sutelkiamas į aplinkybes vaiką *grąžinus* ir į tai, ar dėl šių aplinkybių vaikui kiltų didelė rizika.
36. Todėl, nors nagrinėjant didelės rizikos išimtį paprastai reikės išanalizuoti informaciją ir (arba) įrodymus, kuriais rėmėsi asmuo, įstaiga ar kita organizacija, kuri prieštarauja, kad vaikas būtų grąžintas (daugeliu atvejų – vaiką paėmęs vienas iš tėvų), nereikėtų apsiriboti aplinkybių, buvusių prieš neteisėtai išvežant ar laikant vaiką arba šių veiksmų metu, analize. Vietoj to reikia orientuotis į ateitį, t. y. aplinkybes, kurios susiklostytų, jei vaikas būtų tuojau pat grąžintas. Didelės rizikos išimties nagrinėjimas taip pat turėtų apimti, jei manoma, kad tai būtina ir tinkama, turimas atitinkamas ir veiksmingas apsaugos priemonės nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje⁵³.
37. Tačiau orientavimasis į ateitį nereiškia, kad ankstesni veiksmai ir incidentai negali būti svarbūs vertinant didelę riziką⁵⁴ grąžinus vaiką į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę. Pavyzdžiui, sprendžiant klausimą, ar esama tokios didelės rizikos, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes galima remtis ankstesniais smurto namuose ar šeimoje atvejais. Tačiau ankstesni veiksmai ir incidentai *per se* nelemia fakto, kad nėra veiksmingų apsaugos priemonių, skirtų apsaugoti vaiką nuo didelės rizikos⁵⁵.

⁵² *Re E. (Vaikai) (Pagrobimas: apeliacinis skundas dėl globos)* (žr. ankstesnę 50 išnašą), 33 punktas. Teismas pažymėjo, kad: „Nors sąvoka „didelė“ apibūdinama rizika, o ne žala, kalbant paprastai, tarp jų esama ryšio. Taigi palyginti maža mirties ar tikrai sunkaus sužalojimo rizika gali būti tinkamai įvardijama kaip „didelė“, o kitų mažiau rimtų žalos formų atveju gali būti kalbama apie didesnio lygio riziką.“

⁵³ Žr. tolesnį 43 ir paskesnius punktus dėl apsaugos priemonių su 13 straipsnio 1 dalies b punktu susijusiose bylose.

⁵⁴ Žr. sąvoką „didelė rizika“ pirmiau pateiktame žodynėlyje.

⁵⁵ Žr., pavyzdžiui, 2016 m. liepos 6 d. *Oberlandesgericht München Senat für Familiensachen* (Vokietija) sprendimą, 12 UF 532/16 [INCADAT nuoroda HC/E/DE 1405], 42 punktas. Teismas nustatė, kad rizika grąžinus vaiką negali būti nustatyta remiantis įtariamu ankstesniu smurtiniu elgesiu, ir pažymėjo, kad priimta privaloma ribojamoji nutartis, kad vaiką paėmęs vienas iš tėvų galėtų siekti tinkamos apsaugos nuo tokio įtariamo be vaiko likusio tėvo elgesio; 2006 m. liepos 6 d. Australijos šeimos teismo Melburne (Australija) plenarinės sesijos sprendimą *H. Z. / Valstybės centrinė įstaiga* [INCADAT nuoroda HC/E/AU 876], 40 punktas. Aptardamas buvusį smurtinį ir netinkamą elgesį teisėjas nustatė, kad „[n]ors praeitis gali būti geras ateities rodiklis, jis nėra lemiamas“ ir kad prieinama teisėta apsauga nuo tokio elgesio neleido nustatyti didelės rizikos, kad vaiką grąžinus jam būtų padaryta fizinė ar psichinė žala arba kad vaikas pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją.

**13 straipsnio
1 dalies b
punkto
praktinis
taikymas**

1. Didelės rizikos išimties svarstymas

a. Laipsniška analizė

38. Tai, kad esama didelės rizikos, tvirtinama įvairiomis aplinkybėmis, įskaitant atvejus, kai tokia rizika galėtų kilti dėl:
- fizinės, seksualinės ar kitokios formos prievartos prieš vaiką arba vaikui susidūrus su smurtu namuose, kai be vaiko likęs vienas iš tėvų smurtauja prieš vaiką paėmusį kitą tėvą;
 - vaiko atskyrimo nuo vaiką paėmusio vieno iš tėvų, pavyzdžiui, kai vaiką paėmęs vienas iš tėvų teigia negalintis grįžti į vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę dėl saugumo, sveikatos ar ekonominių problemų, imigracijos statuso arba pateiktų baudžiamųjų kaltinimų vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje;
 - vaiko atsiskyrimo nuo brolių ir seserų;
 - didelių su vaiku susijusių saugumo, švietimo, sveikatos ar ekonominių problemų nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje.
39. Konvencijoje nenumatomi įvairūs bandymai, kuriais remiantis būtų galima įvertinti didelę riziką, atsižvelgiant į rizikos rūšį arba pagrindines aplinkybes, kurias nurodė grąžinimui prieštaraujantis asmuo. Todėl visi tvirtinimai, kad esama didelės rizikos, vertinami remiantis tuo pačiu standartu arba riba ir atliekant laipsnišką analizę. Vis dėlto tam tikros situacijos, pavyzdžiui, tos, kuriose, labiau tikėtina, kils tiesioginė rizika vaiko fizinei ar psichinei neliečiamybei, dažniau atitinka taikant didelės rizikos išimtį nustatytą aukštą ribą.
40. Pirmiausia teismas turėtų išnagrinėti, ar tvirtinimai yra tokio pobūdžio, pakankamai išsamūs ir pagrįsti, kad galėtų būti siejami su didele rizika. Labai mažai tikėtina, kad pakaktų plataus masto ar bendro pobūdžio tvirtinimų⁵⁶.
41. Jeigu pereinama prie antrojo etapo, teismas nurodo, ar yra įsitikinęs, jog vaiko grąžinimo didelės rizikos išimtis buvo nustatyta nagrinėjant ir vertinant įrodymus, pateiktus asmens, prieštaraujančio vaiko grąžinimui ir (arba) surinktai informacijai, ir atsižvelgiant į įrodymus ir (arba) informaciją, susijusius su nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje taikomomis apsaugos priemonėmis. Tai reiškia, kad net jei teismas nustato, jog yra pakankamai įrodymų ar informacijos, kuriais patvirtinami galimos žalos ar netoleruotinos situacijos požymiai, jis, vertindamas, ar buvo nustatyta didelės rizikos išimtis, turi tinkamai atsižvelgti į visas aplinkybes, įskaitant tai, ar yra tinkamų apsaugos priemonių, ar

⁵⁶ Žr., pavyzdžiui, 2013 m. birželio 11 d. *Corte Suprema de Justicia de la Nación* (Argentina) sprendimą *E. S. s/ Reintegro de hijo* [INCADAT nuoroda HC/E/AR 1305], kuriuo teismas nustatė, kad vien tik netinkamo elgesio ar smurto paminėjimas, nepateikus jokių įrodymų, buvo pernelyg bendro pobūdžio, kad prilygtų didelei rizikai vaikui; 1988 m. gruodžio 23 d. Australijos šeimos teismo Melburne (Australija) plenarinės sesijos sprendimą *Gspomer / Johnson* [INCADAT nuoroda HC/E/AU 255], kuriuo nustatyta, kad vaiką paėmusio vieno iš tėvų pateiktą „labai bendro pobūdžio ir nekonkrečių“ įrodymų, susijusių su svarbiais atvejais, kai be vaiko likęs vienas iš tėvų smurtavo prieš vaiką paėmusį kitą tėvą arba vaiką, jiems grasino ar netinkamai su jais elgėsi, nepakanka, kad būtų nustatyta didelė rizika, jog vaiką grąžinus jam būtų padaryta fizinė ar psichinė žala arba kad vaikas pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją.

gali reikėti jų imtis, kad vaikas būtų apsaugotas nuo didelės tokios žalos ar netoleruotinos situacijos rizikos⁵⁷.

42. Atlikus šį vertinimą:

- jeigu teismas *nėra* įsitikinęs, kad remiantis pateiktais įrodymais ir (arba) surinkta informacija, taip pat ir atsižvelgiant į apsaugos priemones, nustatoma didelė rizika, jis nurodo grąžinti vaiką⁵⁸;
- jeigu teismas *yra* įsitikinęs, kad remiantis pateiktais įrodymais ir (arba) surinkta informacija, taip pat ir atsižvelgiant į apsaugos priemones, nustatoma didelė rizika, jis neprivalo nurodyti grąžinti vaiką, o tai reiškia, kad teismui suteikiama veiksmų laisvė dėl nurodymo vis dėlto grąžinti vaiką.

⁵⁷ Žr. tolesnį 43 ir paskesnius punktus, kuriuose aptariamos tokios apsaugos priemonės.

⁵⁸ Jeigu įrodinėjama didelė rizika nėra nustatoma ir vaikas yra grąžinamas, vaiką paėmęs vienas iš tėvų gali pateikti įrodymus, susijusius su jam susirūpinimą dėl vaiko keliančiais klausimais, vykstant globos procesui nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje.

Klausimai, kuriuos teismas apsvarstė nagrinėdamas 13 straipsnio 1 dalies b punkto išimtį

Vykstant greito vaiko grąžinimo procesui, teismai turi veikti kuo sparčiau [preambulė ir 11 straipsnio 1 dalis].

Informacijos ar įrodymų rinkimas ir vertinimas atliekami pagal kiekvienos jurisdikcijos įstatymus, procedūras ir patirtį.

Kalbant apie apsaugos priemones, teismas turėtų apsvarstyti galimybę kreiptis į centrinę įstaigą ir (arba) Hagos

Ar faktai, kuriuos pateikia asmuo, įstaiga ar kita organizacija, kuri prieštarauja, kad vaikas būtų grąžintas, yra pakankamai išsamūs ir reikšmingi, kad dėl jų galėtų kilti didelė rizika, jog vaiką grąžinus jam būtų padaryta fizinė ar psichinė žala arba kad vaikas pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją?

TAIP

Įvertinus informaciją arba įrodymus:

Ar asmuo, įstaiga ar kita organizacija, kuri prieštarauja, kad vaikas būtų grąžintas (daugeliu atvejų – vaiką paėmęs vienas iš tėvų), įtikino teismą, jog vaikas grąžinus jam būtų padaryta fizinė ar psichinė žala arba kad vaikas pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją, atsižvelgiant į visas tinkamas ir veiksmingas priemones, prieinamas ar taikomas nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje, siekiant apsaugoti vaiką nuo didelės rizikos?

TAI

Nustatoma didelės rizikos išimtis ir teismas NEPRIVALO nurodyti grąžinti vaiką.

NE

Teismas nurodo grąžinti vaiką.

Kai kuriose jurisdikcijose teismai visų pirma užduoda klausimą: ar tinkamos ir veiksmingos apsaugos priemonės, kuriomis vaikas būtų apsaugotas nuo nurodytos didelės rizikos,

NE

TAI

NE

Teismas nurodo grąžinti vaiką.

b. Apsaugos priemonės

43. Apsaugos priemonės dažniau svarstomos tais atvejais, tačiau jais neapsiribojant, kai tvirtinama didelė rizika susijusi su prievarta prieš vaiką ar smurtu namuose. Jos apima platų esamų paslaugų spektrą, pagalbą ir paramą, įskaitant galimybę naudotis teisinėmis paslaugomis, finansinę paramą, paramą aprūpinant būstu, sveikatos priežiūros paslaugas, prieglobstį ir kitą pagalbą ar paramą smurto namuose aukoms, taip pat policijos ir baudžiamosios teisenos sistemos atsaką.
44. Apsaugos priemonės gali būti prieinamos ir jomis galima lengvai pasinaudoti vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje. Kai kuriais atvejais jas gali reikėti taikyti prieš grąžinant vaiką. Pastaruoju atveju konkrečios apsaugos priemonės turėtų būti taikomos tik tada, kai tai neišvengiamai ir tiesiogiai būtina, siekiant pašalinti didelę riziką. Jos neturėtų būti savaime taikomos ir turėtų būti riboto galiojimo, kuris baigiasi, kai vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybė gali nustatyti, kokios, jei tokios yra, apsaugos priemonės yra tinkamos vaikui⁵⁹. Tam tikromis aplinkybėmis nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje turimų ir prieinamų apsaugos priemonių gali nepakakti, kad būtų veiksmingai pašalinta didelė rizika. Pavyzdžiui, tuo atveju, jei be vaiko likęs vienas iš tėvų yra ne kartą pažeidęs nutartis dėl apsaugos.
45. Teismai, nagrinėdami tvirtinimus, kad esama didelės rizikos, paprastai įvertina apsaugos priemonių prieinamumą ir veiksmingumą; kitu atveju jie tai daro tik tada, kai šalis, prieštaraujanti vaiko grąžinimui, nustato didelę riziką ir supranta jos pobūdį. Idealiu atveju, atsižvelgiant į tai, kad bet koks vėlavimas gali sužlugdyti Konvencijos tikslus, galimos apsaugos priemonės turėtų būti nurodomos proceso pradžioje, kad kiekviena šalis turėtų tinkamą galimybę laiku pateikti atitinkamus įrodymus, susijusius su tokių priemonių poreikiu ir jų vykdymo užtikrinimu. Atsižvelgiant į poreikį sparčiai veikti, kai kuriose jurisdikcijose tuo atveju, kai teismas, nagrinėdamas tam tikrą bylą, yra įsitikinęs, kad vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje, siekiant pašalinti nustatytą didelę riziką, prieinamos arba taikomos tinkamos ir veiksmingos apsaugos priemonės, teismas gali nurodyti grąžinti vaiką, neatlikdamas išsamesnio įtariamų faktų vertinimo.
46. Kai kuriose valstybėse prašymą grąžinti vaiką nagrinėjantis teismas pagal nacionalinę teisę gali turėti vidaus jurisdikciją nurodyti taikyti apsaugos priemones įgyvendinant nutartį grąžinti vaiką. Kitose valstybėse teismas gali neturėti tokios jurisdikcijos. Tačiau tokiais atvejais teismas gali svarstyti apsaugos priemones, t. y. be vaiko likusio vieno iš tėvų savanoriškus įsipareigojimus teismui⁶⁰.

⁵⁹ Žr., pavyzdžiui, apsaugos priemones apimančią bylą *Re E. (Vaikai) (Pagrobimas: apeliacinis skundas dėl globos)* (žr. ankstesnę 50 išnašą). Taip pat žr. 2010 m. rugsėjo 9 d. Ontarijo Teisingumo Teismo (Kanada) sprendimą *J. D. / P. D.*, (2010) ONCJ 410 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 1421], 47 punktą. Teismas nustatė, kad gali „įpareigoti padėti grąžinti ir apsaugoti vaikus pereinamuoju laikotarpiu, kol bylos nagrinėjimą perims Škotijos teismas“. 2018 m. lapkričio 8 d. Manitobos karalienės teisėjų teismo (Kanada) sprendimo *Mbuyi / Ngalula*, (2018) MBQB 176 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 1416], 62 punkte teismas pažymėjo, kad nustatydamas, ar 13 straipsnio 1 dalies b punkte numatyta išimtis buvo padaryta atsižvelgiant į faktinę padėtį, „bet kurią procedūrą pagal Hagos konvenciją teismas turi pradėti remdamasis tuo, kad, išskyrus ypatingus atvejus arba atvejus, kai pakanka įrodymų nustatyti priešingai, teismai ir institucijos vaikų nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje gali imtis priemonių vaikams apsaugoti <...>“.

⁶⁰ Žr., pavyzdžiui, 2015 m. gegužės 20 d. Jungtinių Amerikos Valstijų Merilando apygardos teismo (JAV) sprendimą *Sabogal / Velarde*, 106 F. Supp. 3d 689 (2015) [INCADAT nuoroda

47. Nesvarbu, ar tai būtų teismo nutartis, ar savanoriški įsipareigojimai, apsaugos priemonių veiksmingumas priklausys nuo to, ar ir kokiomis sąlygomis jos gali būti įgyvendinamos vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje, o tai priklausys nuo šios valstybės vidaus teisės. Viena iš galimybių, jei tai įmanoma ir pasiekama, – suteikti teisinę galią apsaugos priemonei priėmus tapačią nutartį nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje. Tačiau valstybės, į kurią kreipiamasi, teismas negali priimti nutarčių, kurios viršytų jo jurisdikciją arba kurios nėra būtinos nustatyti didelei rizikai sumažinti. Reikėtų pažymėti, kad savanoriški įsipareigojimai nėra lengvai įgyvendinami, todėl daugeliu atvejų jie gali būti neveiksmingi. Todėl, jei vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje savanoriškų įsipareigojimų negalima įgyvendinti, jie turėtų būti naudojami atsargiai, ypač tais atvejais, kai didelė rizika susijusi su smurtu namuose.
48. Kalbant apie apsaugos priemones, 1996 m. Konvencija gali būti sudarytos palankesnės sąlygos greitam vaikų grąžinimui, jei ji galioja tarp susijusių valstybių. 1996 m. Konvencijoje nustatytas konkretus jurisdikcijos pagrindas, kuriuo remiantis susitariančiosios valstybės, kurios teritorijoje yra vaikas (bet ne nuolat joje gyvena), teismas skubos atvejais gali imtis būtinų vaiko apsaugos priemonių⁶¹. 1996 m. Konvencija didinamas tokių priemonių veiksmingumas, užtikrinant, kad jos būtų pripažįstamos pagal teisę visose kitose susitariančiose šalyse⁶² ir bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu galėtų būti skelbiamos vykdytinomis, vadovaujantis procedūra, nustatyta valstybės, kurioje siekiama vykdymo, teisėje⁶³. Bet kokios priemonės vaikui apsaugoti, kurių imtasi remiantis šiuo konkrečiu jurisdikcijos pagrindu, nustotų galioti, kai tik nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės (t. y. vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės) teismai imtųsi priemonių, kurių reikia atsižvelgiant į situaciją; taip pabrėžiama kompetentingų institucijų veiklos derinimo svarba⁶⁴.

c. Praktinė tvarka

49. Kai kuriose jurisdikcijose teismai, nurodydami greitai grąžinti vaiką, gali numatyti praktinę tvarką, kad sudarytų palankesnes sąlygas užtikrinti vaiko grąžinimą į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę. Praktinės tvarkos pavyzdys – nutartyje

HC/E/USf 1383]. Teismas buvo pasirengęs nurodyti grąžinti vaikus tam tikromis sąlygomis – kad grąžinimas būtų atliktas po to, kai be vaiko likęs vienas iš tėvų pasirūpins, kad būtų panaikinta jam palanki nutartis dėl laikinos globos, siekiant, kad būtų atkurta vaiką paėmusiam vienam iš tėvų palanki pagrindinė nutartis dėl laikinos globos, ir kai be vaiko likęs vienas iš tėvų užtikrins, kad vaiką paėmusiam kitam tėvui pateikti baudžiamieji kaltinimai bus panaikinti arba tyrimas bus nutrauktas. Pažymėtina, kad šioje byloje nustatytos sąlygos kai kuriose susitariančiose šalyse gali būti neįmanomos.

⁶¹ 1996 m. Konvencijos 11 straipsnis.

⁶² 1996 m. Konvencijos 23 straipsnis.

⁶³ 1996 m. Konvencijos 26 straipsnis.

⁶⁴ Taip pat žr. 2019 m. birželio 25 d. Reglamento (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija), OL L 178/1, 2019 7 2, kuris bus pradėtas taikyti nuo 2022 m. rugpjūčio 1 d., 27 straipsnio 5 dalį. Reglamento 27 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad, kai tinkama, teismas, nurodydamas vaiką grąžinti, gali imtis laikinųjų priemonių, įskaitant apsaugos priemones, pagal šio reglamento 15 straipsnį, kad vaikas būtų apsaugotas nuo 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punkte nurodytos didelės rizikos, su sąlyga, kad svarstant ar imantis tokių priemonių nebus nepagrįstai vilkinamas grąžinimo procesas.

dėl grąžinimo nurodoma, kas turi nupirkti lėktuvo bilietus, kad būtų galima grąžinti vaiką. Tokia tvarka skiriasi nuo apsaugos priemonių tuo, kad ja nesiekiama spręsti didelės žalos rizikos klausimo. Praktinė tvarka neturėtų būti sudaroma kliūčių grąžinti vaiką, sukelianti naštą kuriai nors šaliai (ypač be vaiko likusiam vienam iš tėvų) ar viršijama ribota teismo jurisdikcija.

d. Procedūrinės ir įrodinėjimo taisyklės

50. 1980 m. Konvencijoje numatyta labai nedaug procedūrinių ir įrodinėjimo taisyklių. Šie klausimai paliekami spręsti pagal *lex fori*, t. y. valstybės, į kurią kreipiamasi ir kurioje yra teismas, teisę. Tai apima taisykles, susijusias su įrodymų **standartu** (arba kiekiu)⁶⁵. Tačiau Konvencijoje aiškiai nagrinėjamas **prievolės** įrodyti klausimas.

i. Prievolė įrodyti

51. Išimties nustatymo prievolė tenka asmeniui, įstaigai ar kitai organizacijai, kuri prieštarauja, kad vaikas būtų grąžintas⁶⁶, taigi daugeliu atvejų – vaiką paėmusiam vienam iš tėvų. Net jei teismas *ex officio* renka informaciją arba įrodymus (pagal vidaus procedūras) arba jei asmuo ar įstaiga, pateikusi prašymą grąžinti vaiką, aktyviai nedalyvauja procedūrose, teismas turi būti įsitikinęs, kad prievolę įrodyti, pagal kurią nustatoma išimtis, įvykdė šalis, prieštaraujanti grąžinimui.

ii. Informacijos ir įrodymų apribojimas atsižvelgiant į grąžinimą

52. Nors taisyklės ir praktika, susijusi su įrodymų priimtinumu ir rinkimu, susitariančiosiose šalyse skiriasi⁶⁷, jos visada turėtų būti taikomos tinkamai atsižvelgiant į reikalavimą dėl sparčiausių procedūrų ir į tai, kad vykdant teismo tyrimą svarbu apsiriboti tik ginčytiniais klausimais, kurie yra tiesiogiai susiję su grąžinimo (o ne globos⁶⁸) klausimu.

iii. Informacijos apie socialinę vaiko padėtį priimtinumas

53. 13 straipsnio 3 dalimi sudaromos palankesnės sąlygos gauti įrodymus arba informaciją iš užsienio, numatant, kad teismas „privalo atsižvelgti į informaciją

⁶⁵ Susitariančiųjų šalių taikomi įrodymų standartai gali skirtis. Pvz., daugelis susitariančiųjų šalių taiko bendrą civilinį įrodymų standartą „įrodymų persvara“ arba „tikimybių pusiausvyrą“; kelios valstybės reikalauja, kad išimtis būtų įrodyta taikant aukštesnį standartą, pvz., „aiškius ir įtikinamus įrodymus“.

⁶⁶ 13 straipsnio 1 dalis; taip pat žr. aiškinamosios ataskaitos (minėta 10 išnašoje) 114 punktą, kuriame, *inter alia*, teigiama, kad „taip pasirinkus Konvencija siekta užtikrinti, kad be vaiko likęs asmuo atsidurtų tokioje pat geroje padėtyje kaip ir pagrobėjas, kuris teoriškai pasirinko jam patogiausią teismą“.

⁶⁷ Tam tikrą informaciją apie taikomas grąžinimo procedūrų taisykles susitariančiosios šalys pateikia savo šalių profiliuose (minėta 39 išnašoje). Pavyzdžiui, 10.3 skirsnyje pateikiama informacija, *inter alia*, apie tai, ar įmanoma, kad sprendimas dėl prašymo grąžinti vaiką būtų priimtas remiantis tik dokumentais (t. y. nerengiant teismo posėdžio) ir ar grąžinimo procedūrose galima pateikti žodinius įrodymus (t. y. asmeniškai).

⁶⁸ Žr. pirmiau pateiktą 16 punktą.

apie vaiko socialinę kilmę ir padėtį, kurią pateikia vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos centrinė įstaiga ar kita kompetentinga institucija", pavyzdžiui, socialinės gerovės ataskaitas, mokyklines ataskaitas, medicininės ataskaitas, jei jos prieinamos ir tiesiogiai susijusios su didelės rizikos klausimu ir jeigu jas galima gauti pagal nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės vidaus teisę. Šie įrodymai arba informacija turėtų būti gaunami tik tada, kai būtina, ir tinkamai atsižvelgiant į sparčiausių procedūrų poreikį.

iv. *Prašymo grąžinti vaiką ir pridėtų dokumentų priimtinumas*

54. Kad būtų lengviau priimti įrodymus ir informaciją, 23 straipsnyje nustatyta, kad negali būti reikalaujama jokio formalumo, pavyzdžiui, legalizavimo. Be to, 30 straipsnyje nustatyta, kad bet koks prašymas, pateiktas centrinei įstaigai arba tiesiai teismui, taip pat kartu su juo pateikti dokumentai ir kita prie jo pridėta ar centrinės įstaigos pateikta informacija „yra pripažįstami priimtinais Susitariančiųjų Valstybių teismuose ir administracinėse institucijose“. Tačiau 30 straipsnyje nenustatoma šių dokumentų įrodomoji galia ir šį klausimą paliekama spręsti pagal vidaus teisę ir teismo diskreciją.

2. Tvirtinimų, kuriuos galima pareikšti pagal 13 straipsnio 1 dalies b punktą, pavyzdžiai

55. Nagrinėjant 13 straipsnio 1 dalies b punktą pirmiausia atsižvelgiama į faktus. Taigi kiekvienas teismo sprendimas dėl išimties taikymo arba netaikymo yra skirtingas, pagrįstas konkrečiomis bylos aplinkybėmis. Todėl, vadovaujantis Konvencijos teisine sistema, visada būtina kruopščiai atlikti nuodugnią tvirtinamos didelės rizikos, įskaitant šiame vadove išaiškintą išimtį, analizę. Vis dėlto teismai⁶⁹ turi atsižvelgti į Konvencijoje nustatytą reikalavimą bylas nagrinėti kuo sparčiau.
56. Šiame skirsnyje pateikiami keli pavyzdžiai, kaip kai kurie teismai, remdamiesi įvairiais faktų modeliais ir neišsamiai susijusių svarstymų ar veiksmų sąrašais, nagrinėjo su didele rizika susijusius tvirtinimus. Jame nekalbama apie santykinę reikšmę, kurią reikia suteikti kiekvienam svarstymui ar veiksmui, nes tai priklausys nuo konkrečių bylos aplinkybių. Šiame skirsnyje taip pat pateikiama keletas nuorodų į tarptautinę jurisprudenciją, siekiant paaiškinti konkrečius svarstomus klausimus. Išsamesnės ir naujausios informacijos apie tai, kaip buvo sprendžiami įvairūs su 13 straipsnio 1 dalies b punktu susiję klausimai, teismai ir kiti suinteresuotieji subjektai raginami ieškoti INCADAT ir nacionalinėje teismų praktikoje.

a. Smurtas namuose prieš vaiką ir (arba) vaiką paėmusį vieną iš tėvų

57. Gali būti pateikiami įvairūs tvirtinimai, kad esama didelės rizikos, kylančios dėl smurto namuose. Vaiką paėmęs vienas iš tėvų gali teigti, kad didelė tiesioginė žalos rizika kyla dėl fizinės, seksualinės ar kitokios prievartos prieš vaiką. Taip pat gali būti tvirtinama, kad didelė rizika vaikui kyla dėl be vaiko likusio vieno iš tėvų

⁶⁹ Žr. ankstesnę 12 išnašą.

smurto namuose, nukreipto prieš vaiką paėmusį kitą tėvą⁷⁰. Kai kuriais atvejais didelė rizika vaikui taip pat gali būti grindžiama galima žala vaiką paėmusiam vienam iš tėvų, kurią gražinus vaiką kelia be vaiko likęs tėvas⁷¹, įskaitant atvejus, kai tokia žala gali labai pakenkti vaiką paėmusio vienam tėvo gebėjimui rūpintis vaiku.

58. Šiais atvejais atliekant didelės rizikos analizę ypatingas dėmesys skiriamas smurto namuose poveikiui vaikui, kai jis gražinamas į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę, ir tam, ar toks poveikis atitinka aukštą didelės rizikos išimties ribą, atsižvelgiant į tokius veiksnius kaip smurto pobūdis, dažnumas ir intensyvumas, taip pat į aplinkybes, kuriomis jis gali pasireikšti⁷². Todėl įrodymų, kad namuose smurtaujama, nepakanka siekiant nustatyti, kad vaikui kyla didelė rizika.⁷³

⁷⁰ Žr., pavyzdžiui, 2010 m. vasario 19 d. Jungtinių Amerikos Valstijų Pensilvanijos apygardos teismo Rytų padalinio (JAV) sprendimą *Miltiados / Tetervak*, 686 F. Supp. 2d 544 (E.D. Pa. 2010) [INCADAT nuoroda HC/E/US 1144]. Teismas nustatė, kad be vaiko likusio vieno iš tėvų prievarta prieš vaiką paėmusį kitą tėvą, įskaitant grasinimus mirtimi ir besaikį girtavimą, taip pat kiti veiksniai, kaip antai Kipro valdžios institucijų nesugebėjimas suteikti apsaugos ir dėl to dukrai atsiradęs lėtinis potrauminio streso sutrikimas, yra pakankami, kad būtų galima kalbėti apie didelę riziką.

⁷¹ Žr., pavyzdžiui, 2012 m. gruodžio 20 d. Jungtinių Amerikos Valstijų vienuoliktosios apygardos apeliacinio teismo (JAV) sprendimą *Taylor / Taylor*, 502 Fed.Appx. 854, 2012 WL 6631395 (C.A.11 (Fla.)) (11-oji apygarda, 2012 m.) [INCADAT nuoroda HC/E/US 1184]. Teismas pripažino įrodymus, kad be vaiko likęs vienas iš tėvų grasino pasinaudoti trečiųjų šalių paslaugomis, kad fiziškai sužalotų (gal net nužudytų) vaiką paėmusį kitą tėvą. Teismas pažymėjo, kad byla yra išskirtinė, nes rizika vaikui kilo ne tik dėl be vaiko likusio vieno iš tėvų grasinimų, bet ir dėl nežinomos trečiosios šalies grasinimų, o be vaiko likusio vieno iš tėvų apgaulinga veikla sukėlė ir, tikėtina, toliau kels didelę rimtos žalos riziką šeimai ir didelę žalos riziką vaikui, jei vaikas bus gražintas. Taip pat žr. L. J. Wall nuomonę byloje *Re W. (Vaikas)*, 2004 m., EWCA Civ 1366 (Jungtinė Karalystė) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 771], 49 punktas. 2016 m. vasario 5 d. Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinio teismo (JAV) sprendime *Gomez / Fuenmayor*, Nr. 15-12075 (11-oji apygarda) (JAV) [INCADAT nuoroda HC/E/US 1407], teismas nustatė, kad „[k]ol atliekant tinkamą tyrimą dėmesys sutelkiamas į riziką, su kuria susiduria vaikas, tačiau ne vienas iš tėvų <...> pakankamai rimti grasinimai vienam iš tėvų ir smurtas prieš jį taip pat gali kelti didelę žalos riziką vaikui“.

⁷² Toliau nurodytose bylose teismas nustatė, jog nėra įrodymų, kad vaikui būtų kilusi didelė rizika. 2000 m. rugpjūčio 2 d. Jungtinių Amerikos Valstijų Šiaurės Ilinojaus apygardos teismo Rytų padalinio (JAV) sprendime *Tabacchi / Harrison*, 2000 WL 190576 (N.D.Ill.) [INCADAT nuoroda HC/E/USf 465] nustatyta, kad ankstesnė be vaiko likusio vieno iš tėvų prievarta prieš vaiką paėmusį kitą tėvą nesukėlė didelės rizikos jų vaikui, nes vaikas dalyvavo tik dviem atvejais, kai be vaiko likęs vienas iš tėvų smurtavo prieš vaiką paėmusį kitą tėvą, ir todėl, kad išvežus vaiką tėvai nesunkiai susitardavo dėl apsilankymų ir nebuvo jokių įrodymų, kad be vaiko likęs vienas iš tėvų smurtavo prieš vaiką paėmusį kitą tėvą ar prie jo priekabiavo. Taip pat žr. 1999 m. lapkričio 30 d. Aukščiausiojo Teismo (Zimbabvė) sprendimą *Teisingumo reikalų sekretorius / Parker*, 1999 (2) ZLR 400 (H) [INCADAT nuoroda HC/E/ZW 340], p. 408. Teismas pažymėjo, kad be vaikų likusio vieno iš tėvų smurtinis ir bauginantis elgesys buvo nukreiptas prieš vaikus paėmusį kitą tėvą, o ne vaikus ir kad įtampą keliančią aplinką, kurioje, vaikus paėmusio tėvo teigimu, atsidūrė vaikai, lėmė įtempti tėvų santykiai. Teismas taip pat pažymėjo, kad vaikus paėmęs vienas iš tėvų neprieštaravo be vaikų likusio kito tėvo reikalavimui matytis su vaikais ir, priešingai, skatino be vaikų likusį tėvą palaikyti ryšius su nepilnamečiais vaikais.

⁷³ Taip pat žr. 2013 m. birželio 13 d. Jungtinių Amerikos Valstijų antrosios apygardos apeliacinio teismo (JAV) sprendimą *Souratgar / Fair*, 720 F.3d 96 (2-oji apygarda, 2013 m.) [INCADAT nuoroda HC/E/US 1240], p. 12 ir 16. Teismas nusprendė, kad vaiką paėmusio

59. Tais atvejais, kai vaiką paėmęs vienas iš tėvų nustato su smurtu namuose susijusias aplinkybes, kurios sukeltų didelę riziką vaikui, teismai turėtų apsvarstyti priemonių, kuriomis vaikas būtų apsaugotas nuo didelės rizikos, prienamumą, tinkamumą ir veiksmingumą⁷⁴. Kai vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje teikiama teisinė apsauga, policijos ir socialinių tarnybų paslaugos, skirtos, pavyzdžiui, padėti smurto namuose aukoms, teismai nurodo grąžinti vaiką⁷⁵. Tačiau kai kuriais atvejais teismai gali manyti, kad tokios teisinės apsaugos ir paslaugų nepakanka, kad vaikas būtų apsaugotas nuo didelės rizikos⁷⁶, pavyzdžiui, kai be vaiko likęs vienas iš tėvų yra ne kartą pažeidęs nutartis dėl apsaugos⁷⁷ ir dėl to vaikui gali grėsti didelė fizinės ar psichinės žalos

vieno iš tėvų kaltinimai dėl be vaiko likusio kito tėvo prievartos prieš sutuoktinį yra „svarbūs tik pagal 13 straipsnio 1 dalies b punktą, jei tai kelia didelį pavojų vaikui. Tyrimas pagal 13 straipsnio 1 dalies b punktą atliekamas ne dėl to, kad būtų nuspręsta, ar repatriacija sukeltų didelę riziką [vaiką paėmusio tėvo] saugumui, bet ar vaikui kiltų didelė fizinės ar psichinės žalos rizika.“ Šioje byloje teismas patvirtino apygardos teismo išvadą, kad, nors buvo nustatyti smurto namuose atvejai, „niekada [vaikas] nebuvo sužalotas ir prieš jį nebuvo smurtaujama“ ir kad „šiuo atveju įrodymais <...> nepatvirtinama, kad grąžinus vaiką jis patirtų didelę fizinės ar psichinės žalos riziką“.

⁷⁴ Žr., pavyzdžiui, 2008 m. vasario 6 d. Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo Šeimos padalinio (Jungtinė Karalystė) sprendimą *F. / M. (Pagrobimas: didelė žalos rizika)* [2008] 2 FLR 1263 [INCADAT nuoroda HC/E/UK 1116], 13 ir 14 punktai. Teismas pažymėjo, kad, jei „būtų (arba yra) įsitikinęs, kad prašančiosios valstybės teismai suteiks vaikui tinkamą apsaugą ir (arba) be vaiko likęs vienas iš tėvų prisiėmė pakankamus įsipareigojimus dėl apsaugos, už vaiko pagrobimą atsakingas tėvas iš esmės negalėtų remtis 13 straipsnio 1 dalies b punkto išimtimi, ypač tais atvejais, kai nagrinėjamas smurto namuose klausimas“. Teismas taip pat pažymėjo, kad šioje byloje be vaiko likęs vienas iš tėvų teigė „bendradarbiausiantis vykdant bet kokią <...> procedūrą ir prisiimsiantis įsipareigojimus netvirkinti ir nepriekiauti“. Žr. pirmiau pateiktus klausimus, kuriuos teismas apsvarstė nagrinėdamas 13 straipsnio 1 dalies b punkto išimtį, p. 33.

⁷⁵ Žr., pavyzdžiui, 2018 m. vasario 22 d. *Rechtbank 's-Gravenhage* (Nyderlandai) sprendimą *X. (motina) / Y. (tėvas)* [INCADAT nuoroda HC/E/NL 1391], p. 6. Teismas nustatė, kad vaiko paėmusio vieno iš tėvų teiginių, kad jis nuolat patiria smurtą namuose vaiko akivaizdoje, nepakanka, kad būtų nustatyta didelė rizika, nes „būtina tinkamai atsižvelgti į visas aplinkybes, įskaitant tai, ar galima imtis vaiko apsaugos priemonių arba nustatyti kitą atitinkamą tvarką siekiant užtikrinti, kad smurto namuose padariniai nekeltų (arba nebekeltų) rizikos nepilnamečiui“. Taip pat žr. *Mbuyi / Ngalula* (žr. ankstesnę 59 išnašą).

⁷⁶ Žr., pavyzdžiui, 2003 m. rugsėjo 17 d. Australijos šeimos teismo (Australija) sprendimą *Valstybės centrinė įstaiga, Paslaugų departamento sekretorius / Mander* [INCADAT nuoroda HC/E/AU 574], 109 ir 111 punktai. Teismas pažymėjo, kad „[a]kivaizdu, kad galiojančios teismo nutartys ir baudžiamosios sankcijos nepadėjo sumažinti smurto masto“, todėl teismas „buvo įsitikinęs, kad šiuo atveju yra didelė žalos rizika“. Todėl prašymas grąžinti vaikus buvo atmestas; *No de RG 06/00395*, 2006 m. gegužės 30 d. *Cour d'appel de Paris* (Prancūzija) sprendimą [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1010]. Teismas nustatė, kad, nepaisant to, jog vaiką paėmęs vienas iš tėvų pateikė skundą, kad be vaiko likusio kito tėvo sugyventinis išžagino vaiką šeimos gyvenamojoje vietoje, jokių veiksmingų prevencinių priemonių nesiimta, kai vaikas pateikė rimtus kaltinimus ir išreiškė didelį prieštaravimą dėl grįžimo gyventi pas be vaiko likusį vieną iš tėvų.

⁷⁷ Žr., pavyzdžiui, 2010 m. liepos 20 d. Ontarijo teisingumo teismo (Kanada) sprendimą *Achakzad / Zmaryalai* [2011] W.D.F.L. 2 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 1115]. Teismas patvirtino vaiką paėmusios motinos pateiktus įrodymus, kad be vaiko likęs tėvas kelis kartus ją užpuolė ar grasino užpulti, įskaitant grasinimą ją išžaginti, ir buvo į ją nukreipęs užtaisytą šaunamąjį ginklą, kol ji laikė vaiką. Teismas taip pat nustatė, kad, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, negalima nepaisyti aiškaus be vaiko likusio tėvo pasipiktinimo dėl kaltinimų, kuriuos pagal 13 straipsnio 1 dalies b punktą jam pareiškė vaiką paėmusi motina. Nors

rizika, taip pat atsižvelgiant į vaiko psichologinio pažeidžiamumo mastą⁷⁸.

b. Ekonominiai ar vystymosi sunkumai grąžinus vaiką

60. Kai tvirtinama, kad grąžinus vaiką kyla didelė rizika, pagrįsta ekonominiais ar vystymosi sunkumais⁷⁹, pirmiausia reikėtų ištirti, ar nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje galima patenkinti pagrindinius vaiko poreikius. Teismas neketina lyginti gyvenimo sąlygų, kurias gali pasiūlyti kiekvienas iš tėvų (arba kiekviena valstybė). Tai gali būti aktualu vėlesnėje globos byloje, tačiau neturi reikšmės 13 straipsnio 1 dalies b punkto analizei⁸⁰. Todėl, norint nustatyti didelės rizikos išimtį,

įsipareigojimai būtų vykdomi atsižvelgiant į tai, kad be vaiko likęs tėvas buvo pasirengęs sutikti su nutartimi dėl apsaugos taisyklės Kalifornijoje, teismas nusprendė, kad iš tikrųjų kyla klausimas, ar Kalifornijos teismai galėtų tinkamai valdyti ir kontroliuoti jo būsimą elgesį, turint omenyje tai, kad jis nepaisė teismų sistemos, nes melavo duodamas parodymus ir pažeidė teismo nutartis. Maža to, jis įrodė, kad supykęs nesugeba kontroliuoti savo elgesio. Todėl teismas nusprendė, kad grįžimas į Kaliforniją kelia didelę riziką vaiką paėmusiai motinai ir vaikui, ir jos negalima tinkamai kontroliuoti vykdant įsipareigojimus.

⁷⁸ Žr., pavyzdžiui, 2000 m. rugpjūčio 16 d. Jungtinių Amerikos Valstijų Ohajo apygardos teismo (JAV) sprendimą *Ostevoll / Ostevoll*, 2000 WL 1611123 (S.D. Ohajas, 2000 m.) [INCADAT nuoroda HC/E/US 1145], 15 punktas. Du psichologai liudijo vaikus paėmusio vieno iš tėvų naudai. Pirmasis psichologas vaikams diagnozavo potrauminio streso sutrikimą, „patyrus didelę traumą, fizinę, emocinę ir žodinę prievartą“ ir tapus prievartos prieš vaikus paėmusio vieno iš tėvų liudytojais. Konkrečiai, pirmasis psichologas „nusprendė, kad grąžinus vaikus į Norvegiją jie atsidurtų netoleruotinoje situacijoje“. Antrasis psichologas susidarė „diagnostinį įspūdį, kad visiems vaikams buvo būdingas rimtas streso sutrikimas“ – visi vaikai pasakojo apie be vaikų likusio vieno iš tėvų besaikį girtavimą ir įvairius smurto prieš juos ir vaikus paėmusį tėvą atvejus. Antrasis psichologas nusprendė, kad be vaiko likęs vienas iš tėvų kenčia nuo narcisistinio pobūdžio sutrikimo, kuris „padarytų didelę žalą vaikams ir jie atsidurtų netoleruotinoje situacijoje, jei būtų grąžinti į Norvegiją“, ir kad „vaikai patirtų nepataisomą psichologinę žalą vien dėl to, kad jiems būtų nurodyta grįžti į Norvegiją, neatsižvelgiant į tai, ar jiems nurodyta grįžti į [be vaiko likusio vieno iš tėvų] globą“.

⁷⁹ Žr., pavyzdžiui, 1998 m. kovo 26 d. Aukščiausiojo Teismo (Airija) sprendimą *A. S. / P. S. (vaiko pagrobimas)*, [1998] 2 IR 244 [INCADAT nuoroda HC/E/IE 389]; 2007 m. birželio 5 d. Naujosios Zelandijos apeliacinio teismo (Naujoji Zelandija) sprendimą *K. M. A. / Teisingumo reikalų sekretorius* [2007] NZFLR 891 [INCADAT nuoroda HC/E/NZ 1118]; 1993 m. rugpjūčio 6 d. Australijos šeimos teismo Adelaidėje (Australija) sprendimą *Pietų Australijos policijos pareigūnas / H.* [INCADAT nuoroda HC/E/AU 260]; *Re E. (Vaikai) (Pagrobimas: apeliacinis skundas dėl globos)* (Žr. ankstesnę 50 išnašą).

⁸⁰ Žr. *No de pourvoi RG 08/18126*, 2009 m. vasario 25 d. *Cour de cassation* (Prancūzija) sprendimą [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1013]. Teismas atmetė vaikus paėmusio vieno iš tėvų argumentus, kad, siekiant įvertinti didelę riziką, reikėtų palyginti tuometines vaikų gyvenimo sąlygas su jų gyvenimo sąlygomis, jei jie būtų grąžinti.

nepakanka kuklesnių gyvenimo sąlygų⁸¹ ir (arba) ribotos paramos vystymuisi⁸² nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje. Jei vaiką paėmęs vienas iš tėvų teigia negalintis grįžti su vaiku į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę dėl savo sunkios ar netinkamos ekonominės padėties, pavyzdžiui, dėl to, kad jo gyvenimo lygis būtų žemesnis, jis negali susirasti darbo toje valstybėje arba susiklostė kitokios skaudžios aplinkybės, paprastai to nepakaks nutarčiai dėl negrąžinimo paskelbti⁸³. Visų pirma priklausomybė nuo valstybės išmokų ar kitos institucinės paramos savaime nekelia didelės rizikos⁸⁴. Tik visiškai išimtinėmis aplinkybėmis

⁸¹ Žr., pavyzdžiui, 2012 m. rugpjūčio 22 d. *Corte Suprema de Justicia de la Nación* (Argentina) sprendimą *G., P. C. c. H., S. M. s/ reintegro de hijos* [INCADAT nuoroda HC/E/AR 1315]. Teismas nagrinėjo ginčą dėl be vaikų likusio vieno iš tėvų finansinės padėties, tačiau nusprendė, kad vaikus paėmęs kitas tėvas nepateikė tinkamų įrodymų, kad dėl tokios padėties vaikai galėtų atsidurti labai nepalankioje situacijoje; 1996 m. gegužės 17 d. Kvebeko aukštesniojo teismo (Kanada) sprendimą *Y. D. / J. B.*, [1996] R.D.F. 753 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 369]. Vaikus paėmęs vienas iš tėvų teigė, kad dėl be vaikų likusio kito tėvo finansinio neveiksnumo vaikams kiltų didelė rizika, tačiau teismas nusprendė, kad finansiniai sunkumai patys savaime nėra tinkama priežastis atmesti prašymą grąžinti vaiką; *No de RG 11/02919*, 2011 m. rugsėjo 19 d. *Cour d'appel de Lyon* (Prancūzija) sprendimą [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1168]. Vaikus paėmęs vienas iš tėvų teigė, kad grąžinus vaikus į Vokietiją jiems kiltų didelė rizika dėl prastų be vaikų likusio tėvo gyvenimo sąlygų, tačiau teismas padarė išvadą, kad vaikus paėmęs tėvas neįrodė, kad būstas neatitinka būtiniausių reikalaujamų standartų, ir pažymėjo, kad šalis, į kurią kreiptasi, negalėjo atsižvelgti į tariamą faktą, kad vaikai Prancūzijoje gyveno palankesnėmis sąlygomis, „nes to nereikėjo siekiant įvertinti užsienio sprendimo pagrįstumą“; 2016 m. gegužės 4 d. *Oberlandesgericht München Senat für Familiensachen* (Vokietija) sprendimą, 17 UF 56/16 [INCADAT nuoroda HC/E/DE 1406]. Nustatyta, kad galbūt mažiau palanki ekonominė padėtis nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje grąžinus vaiką nekelia jam didelės fizinės ar psichinės žalos rizikos.

⁸² Žr., pavyzdžiui, *No de RG 11/01062*, 2011 m. birželio 28 d. *Cour d'appel de Bordeaux* (Prancūzija) sprendimą [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1128]. Vaiką paėmęs vienas iš tėvų teigė, kad vaikas skundėsi netinkama mityba, higienos stoka ir aplaidumu nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje, tačiau teismas pažymėjo, kad to nepakanka, kad būtų nustatyta didelė rizika, o nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teismai turi nustatyti, kas geriausiai tinka kasdieniui vaiko priežiūrai, ir kad nuolatinės gyvenamosios vietos valstybė turi tinkamas priemones ir infrastruktūrą, kad galėtų stebėti jos teritorijoje gyvenančius vaikus.

⁸³ Žr., pavyzdžiui, 2013 m. vasario 28 d. *Corte Suprema* (Čilė) sprendimą *N. R. c. J. M. A. V. s/ reintegro de hijo* [INCADAT nuoroda HC/E/CL 1318]. Teismas nustatė, kad vien to, kad grąžinus vaiką jį paėmusiam vienam iš tėvų galėtų kilti sunkumų ieškant darbo, nepakanka, kad būtų galima pagrįsti vaiką paėmusio vieno iš tėvų atsisakymą grąžinti vaiką, ir kad į tokius dalykus reikia atsižvelgti nagrinėjant globos bylą; *No de RG 12-19382*, 2013 m. kovo 20 d. *Cour de cassation* (Prancūzija) sprendimą [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1213]. Vaikus paėmusi motina teigė, kad yra bedarbė ir Prancūzijoje gauna minimalias pajamas ir nebrangiai nuomojasi būstą, o to negalėjo gauti Anglijoje, tačiau teismas pabrėžė, kad Anglijos institucijos ėmėsi atitinkamų priemonių, kad užtikrintų vaikų apsaugą jiems grįžus, ir kad vaikus paėmusios motinos padėtis, kalbant apie minimalias pajamas, pasikeis, nes jos buvimas Anglijoje dabar buvo nustatytas Anglijos sprendimu, todėl didelės rizikos nebuvo; 5A_285/2007/frs, 2007 m. rugpjūčio 16 d. *Tribunal fédéral, IIe cour de droit civil* (Šveicarija) sprendimą [INCADAT nuoroda HC/E/CH 955]. Teismas nustatė, kad, nesant objektyvių priežasčių, dėl kurių būtų galima pateisinti vaiką paėmusio vieno iš tėvų atsisakymą grąžinti vaiką, neatrodė, kad jam būtų praktiškai sunku ar ekonomiškai nepakeliamą grįžti gyventi į Izraelį, bent jau ten vykstant teismo procesui.

⁸⁴ Žr., pavyzdžiui, 1992 m. vasario 12 d. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimą *Re A. (Nepilnamečiai) (Pagrobimas: globos teisės)*, [1992] Fam 106

vaikui gali kilti didelė rizika⁸⁵. Nustačius aplinkybes, dėl kurių kiltų didelė rizika, teismai gali svarstyti, ar apsaugos priemonėmis galima apsaugoti vaiką nuo tokios rizikos, pavyzdžiui, suteikiant skubią finansinę paramą trumpuoju laikotarpiu, kol kompetentingos jurisdikcijos teismas nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje galės priimti visas būtinas nutartis.

c. Su aplinkybėmis nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje susijusi rizika

61. Atliekant didelės rizikos, susijusios su nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje susiklosčiusiomis aplinkybėmis, analizę, dėmesys turi būti sutelktas į politinės, ekonominės ar saugumo padėties rimtumą ir jos poveikį atskiram vaikui⁸⁶, taip pat į tai, ar tokio poveikio pakanka, kad būtų taikoma didelės rizikos išimtis, o ne į politinę, ekonominę ar saugumo padėtį valstybėje apskritai. Todėl tvirtinimų, susijusių su rimta saugumo, politine ar ekonomine padėtimi nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje paprastai nepakanka, kad būtų galima taikyti didelės rizikos išimtį⁸⁷. Taip pat (pavieniai) smurtiniai incidentai neramioje politinėje aplinkoje paprastai nekelia didelės rizikos⁸⁸. Net jei nurodyti faktai yra

[INCADAT nuoroda HC/E/UK 48]. Teismas nustatė, kad priklausomybė nuo Australijos valstybės išmokų grąžinus vaiką yra nepakankama, kad susidarytų netoleruotina padėtis.

⁸⁵ Žr., pavyzdžiui, 2009 m. vasario 18 d. *Cour d'appel de Nîmes* (Prancūzija) svarstymus byloje *No de RG 08/04984* [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1135].

⁸⁶ Žr. 2002 m. gegužės 6 d. Jungtinių Amerikos Valstijos Rytų Virdžinijos apygardos teismo Aleksandrijos padalinio (JAV) sprendimą *Escaf / Rodriguez*, 200 F. Supp. 2d 603 (E.D. Va. 2002) [INCADAT nuoroda HC/E/USf 798]. Teismas pripažino, kad nors buvo įrodymų, jog Amerikos verslininkams Kolumbijoje grėsė didesnė pagrobimo ir smurto rizika ir kad buvo grasinama pačiam vaiką paėmusiam vienam iš tėvų, nebuvo aiškių ir įtikinamų įrodymų, kad mieste, kuriame gyveno be vaiko likęs vienas iš tėvų, 13-amečiui, kuris turi dvigubą JAV ir Kolumbijos pilietybę ir gyvena čia su savo tėvu kolumbiečiu ir šeima, gali kilti rimtas pavojus.

⁸⁷ Žr., pavyzdžiui, *No de RG 11/02685*, 2011 m. birželio 28 d. *Cour d'appel de Rennes* (Prancūzija) sprendimą [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1129]. Vaiką paėmęs vienas iš tėvų atkreipė dėmesį į taršą Meksiko mieste, nesaugumą dėl nusikaltimų Meksiko didmiestyje ir žemės drebėjimų pavojų, tačiau nesugebėjo atskleisti, kokį asmeninį ir tiesioginį poveikį šie pavojai padarė vaikams; *No de pourvoi 14-17.493*, 2014 m. lapkričio 19 d. *Cour de cassation* (Prancūzija) sprendimą [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1309]. Vaiką paėmęs vienas iš tėvų teigė, kad grąžinus vaiką į Pietų Afriką dėl bendrų gyvenimo sąlygų grįžus gyventi į Makalalio rezervatą jam kiltų rimto fizinio pavojaus rizika, tačiau teismas šiuos argumentus atmetė.

⁸⁸ Žr., pavyzdžiui, atvejus, susijusius su grįžimu į Izraelį, kai tariai galimi pavojai, būdingi kasdieniam gyvenimui, paprastai laikomi pernelyg bendro pobūdžio, kad būtų galima iškelti bylą pagal 13 straipsnio 1 dalies b punktą: 2001 m. spalio 5 d. Buenos Airių pirmosios instancijos teismo (Argentina) sprendimą *A. / A.* [INCADAT nuoroda HC/E/AR 487]; 2003 m. balandžio 17 d. *Tribunal de première instance de Bruxelles* (Belgija) sprendimą Nr. 03/3585/A [INCADAT nuoroda HC/E/BE 547]; 2002 m. sausio 11 d. *Vestre Landsret* (Danija) sprendimą B-2939-01 [INCADAT nuoroda HC/E/DK 519]; 1996 m. spalio 4 d. Jungtinių Amerikos Valstijų Rytų Mičigano apygardos Pietų padalinio (JAV) sprendimą *Freier / Freier*, 969 F. Supp. 436 (E.D. Mich. 1996) [INCADAT nuoroda HC/E/USf 133]. Dar žr. *Tarptautinio vaikų grąžinimo procedūra*, byla Nr. 2926/2008, 2009 m. vasario 16 d., *Tercera Sala Familiar del Honorable Tribunal Superior de Justicia del Distrito Federal* (Meksika) [INCADAT nuoroda HC/E/MX 1038]. Politinės demonstracijos, trukdančios kasdieniam gyvenimui Venesueloje, ir dėl to kilęs bendras netikrumas nebuvo laikomi didele rizika.

tokio pobūdžio, kad būtų galima kalbėti apie didelę riziką, teismas vis tiek turi nustatyti, ar apsaugos priemonėmis būtų galima sumažinti riziką, ir, jei taip, teismas privalėtų nurodyti grąžinti vaiką⁸⁹.

d. Su vaiko sveikata susijusi rizika

62. Tais atvejais, kai pateikiami teiginiai, susiję su vaiko sveikata, atliekant didelės rizikos analizę daugiausia dėmesio paprastai turėtų būti skiriama galimybei gydytis vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje⁹⁰, o ne santykinai priežiūros kokybei kiekvienoje valstybėje palyginti⁹¹. Didelė rizika paprastai nustatoma tik tais atvejais, kai gydymas yra arba būtų reikalingas skubiai ir jis nėra teikiamas arba prieinamas nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje arba kai dėl prastos vaiko sveikatos apskritai negalima grįžti į šią valstybę⁹². Vien to, kad nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje gali būti kitoks sveikatos priežiūros standartas arba kitokios klimato sąlygos, paprastai nepakaks 13 straipsnio 1

⁸⁹ Žr., pavyzdžiui, sprendimą *A. / A.* (žr. ankstesnę 88 išnašą). Teismas sprendimo grąžinti vaiką vykdymą atidėjo dviem mėnesiams, todėl padėtis nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje stabilizavosi. Taip pat žr. 2006 m. sausio 25 d. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimą *Re D. (13 straipsnio b punktas: negrąžinimas)* [2006] EWCA Civ 146 [INCADAT nuoroda HC/E/UK 818]. Abu tėvai tapo iš anksto apgalvotų ir tikslinių susišaudymų bei kitų išpuolių Venesueloje aukomis. 28 punkte teismas sutiko su byla nagrinėjančio teisėjo teiginiu, kad „vaikai nebuvo užpulti ir, palyginti su tėvais, mažiau tikėtina, kad taps aukomis, tačiau jiems grėstų fizinio sužalojimo pavojus, jei tokių išpuolių metu būtų su vienu iš tėvų“. Teismas taip pat pažymėjo, kad byla nagrinėjantis teisėjas nustatė, jog „24 valandas teikiama nuolatinė ginkluotų apsaugos pareigūnų priežiūra <...> savaime neužtikrintų visapusiškos apsaugos, tačiau šiek tiek sumažintų riziką“.

⁹⁰ Žr., pavyzdžiui, *No de pourvoi RG 17-11031*, 2017 m. gegužės 4 d. *Cour de cassation* (Prancūzija) sprendimą [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1346]. Teismas nustatė, kad Izraelio sveikatos priežiūros sistemos kokybė yra patenkinama ir kad Izraelyje vaikui skirti antivirusiniai vaistai nuo ŽIV yra tokie pat, kaip ir išrašyti Prancūzijoje. Todėl buvo prieinamas tinkamas gydymas ir nebuvo pagrindo atmesti prašymo grąžinti vaiką.

⁹¹ Žr., pavyzdžiui, *No de rôle 07/78/C*, 2007 m. sausio 25 d. *Tribunal de première instance de Bruxelles* (Belgija) sprendimą [INCADAT nuoroda HC/E/BE 857]. Vaiką paėmęs vienas iš tėvų tvirtino, kad vaikui kilo didelė rizika, nes be vaiko likęs kitas tėvas atsisakė atsižvelgti į mokyklos psichologo skubią rekomendaciją su vaiku apsilankyti pas logopedą. Vis dėlto tribunolas nustatė, kad šių faktų nepakanka didelei rizikai nustatyti; V.L. B-1572-09, 2009 m. rugsėjo 23 d. *Vestre Landsret* (Danija) sprendimą [INCADAT nuoroda HC/E/DK 1101]. Vaikui reikėjo ypatingos priežiūros mokykloje ir vaiką paėmęs vienas iš tėvų tvirtino, kad sugrąžinus vaiką be vaiko likusiam tėvui, kuris sirgo išsėtine skleroze ir depresija, vaikui kils didelė rizika. Tačiau teismas atkreipė dėmesį į gerus vaiko ir be vaiko likusio tėvo santykius bei jo pastangas kuo geriau rūpintis vaiku, ir nemanė, kad šių tvirtinimų pakanka didelei rizikai nustatyti; *DP / Sandraugos centrinė institucija*, [2001] HC 39, (2001) 180 ALR 402 (Australija) [INCADAT nuoroda HC/E/AU 346], 144 punktas. Dėl elgesio su vaiku autistu teismas pažymėjo, kad „Graikijoje, į kurią siekiama grąžinti vaiką, yra vaikų autizmo gydymo priemonių“, tačiau nepalygino santykinės Australijos ir Graikijos priežiūros kokybės. Taip pat žr. Sprendimą *Solis / Tibbo Lenoski*, 2015 BCCA 508 (CanLII) (Kanada) [INCADAT nuoroda HC/E/CA 1403].

⁹² Žr. 2003 m. kovo 9 d. Australijos šeimos teismo (Australija) sprendimą *Valstybės centrinė įstaiga / Maynard* [INCADAT nuoroda HC/E/AU 541], 27, 28 ir 30 punktai. Kadangi iš išsamių medicininių įrodymų matyti, kad sunki vaiko sveikatos būklė (epilepsijos priepuoliai) reiškia, kad „kelionės gali sukelti didelę ir rimtą žalą [vaikui] arba jo mirtį“, teismas, atmesdamas vaiką paėmusio vieno iš tėvų argumentus, susijusius su Anglijos medicinos sistemos kokybe, nustatė, kad vaiko grąžinimas į Angliją sukeltų jam didelę fizinės žalos riziką.

dalies b punkto išimčiai nustatyti. Pavyzdžiui, vien to, kad klimato sąlygos prašančiojoje valstybėje skiriasi nuo sąlygų valstybėje, į kurią kreipiamasi, nepakanka, kad būtų galima nustatyti didelės rizikos išimtį, susijusią su vaiko sveikata. Kai pateikiami teiginiai, susiję su vaiko sveikata, teismas gali apsvarstyti, pavyzdžiui, apsaugos priemonės, skirtas vaikui apsaugoti nuo didelės rizikos jį grąžinus, pavyzdžiui: finansinės paramos teikimą, sveikatos draudimą ir (arba) medicininės paramos vaikui parengimą jį grąžinus. Tačiau šios priemonės neturėtų lemti pernelyg didelės naštos be vaiko likusiam vienam iš tėvų ir jos turėtų būti ribotos trukmės, kad tik vaiką paėmęs vienas iš tėvų galėtų kreiptis į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teismus, kurie gali geriausiai išspręsti šiuos klausimus.

e. Vaiko atskyrimas nuo vaiką paėmusio vieno iš tėvų, jei vaiką paėmęs vienas iš tėvų negalėtų arba nenorėtų grįžti į vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę

63. Teiginiai apie didelę psichinės žalos riziką arba atsidūrimą netoleruotinoje situacijoje, susidariusioje atskyrus vaiką nuo vaiką paėmusio vieno iš tėvų, kai šis negali arba nenori grįžti, dažnai įvairiomis aplinkybėmis pateikiami grąžinimo procedūrose. Tačiau iš daugelio susitariančiųjų šalių teismų sprendimų matyti, kad teismai tik retais atvejais patvirtino 13 straipsnio 1 dalies b punkto išimtį, kai vaiką paėmęs vienas iš tėvų negali grįžti arba negrįš su vaiku į vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę⁹³.
64. Šiais atvejais atliekant didelės rizikos analizę didžiausias dėmesys skiriamas galimo atskyrimo poveikiui vaikui, jei paskelbiama nutartis dėl grąžinimo arba vaikas paliekamas be priežiūros, ir tam, ar poveikis atitinka aukštą didelės rizikos išimties ribą, atsižvelgiant į tai, kad yra apsaugos priemonių, kuriomis būtų sprendžiamas didelės rizikos klausimas⁹⁴. Aplinkybės arba priežastys, dėl kurių vaiką paėmęs vienas iš tėvų negali grįžti į vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę, skiriasi nuo galimo atskyrimo poveikio vaikui vertinimo, nors tai gali būti ir jo dalis.
65. Tuo atveju, kai atskyrimas nuo vaiką paėmusio vieno iš tėvų atitinka aukštą didelės rizikos ribą, aplinkybės arba priežastys, dėl kurių vaiką paėmęs vienas iš tėvų negali grįžti į vaiko nuolatinę gyvenamąją vietą, visų pirma gali būti svarbios nustatant, kokių apsaugos priemonių galima imtis, kad būtų pašalinta kliūtis, trukdanti grįžti vaiką paėmusiam vienam iš tėvų, ir išspręstas didelės rizikos klausimas⁹⁵. Toliau (67-72 punktuose) pateikiamos tam tikros bendros kliūtys,

⁹³ Žr. tolesnius 67-72 punktus.

⁹⁴ Žr., pavyzdžiui, *No de RG 11/01437*, 2011 m. gruodžio 1 d. *Cour d'appel d'Agen* (Prancūzija) sprendimą [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1172]. Teismas padarė išvadą, kad vaiko atskyrimas nuo jį paėmusio vieno iš tėvų nėra didelė rizika, nors vaiką paėmęs vienas iš tėvų ir rūpinosi vaiku, nes vaikas palaikė gerus santykius su paliktu tėvu ir mylinčia šeima nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje; 2017 m. liepos 5 d. *Oberlandesgericht München Senat für Familiensachen* (Vokietija) sprendimą, 7 UF 660/17 [INCADAT nuoroda HC/E/DE 1409]. Teismas nagrinėjo, ar didelė psichinės žalos vaikui rizika būtų tokio masto, kad gerokai viršytų emocinę įtampą, kurį vaikas paprastai patirtų dėl sugrįžimo, ir nustatė, kad tokio atveju nėra įrodymų, kad taip būtų.

⁹⁵ Kai kurių jurisdikcijų teismai, prieš vertindami faktinius įtarimus dėl didelės rizikos, gali apsvarstyti galimas priemones, kuriomis būtų pašalinta kliūtis grįžti vaiką paėmusiam vienam iš tėvų. Kai tokios priemonės gali būti taikomos, teismas gali atmesti prašymą

kurias nurodė vaikus paėmę tėvai, ir priemonės, kurias teismai gali svarstyti pagal įvairius scenarijus. Priešingu atveju, kai negalima panaikinti kliūčių grįžti vaiką paėmusiam vienam iš tėvų, kiti svarstymai vertinant galimas apsaugos priemones gali apimti be vaiko likusio vieno iš tėvų ar kito asmens galimybę rūpintis vaikus gražinus jį į vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę, kol tos valstybės teismai galės priimti sprendimą dėl globos.

66. Sprendžiant didelės rizikos klausimą, svarbu, kad nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje nagrinėjama globos byla būtų nedelsiant įtraukta į sąrašą⁹⁶. Vaiką gražinti nurodantis teismas, kaip vaiko apsaugos priemonę, galėtų reikalauti, kad gražinus vaiką globos procesas nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje įvyktų kiek įmanoma greičiau. Kai tinkama, pagal atitinkamus įstatymus ir procedūras šalys galėtų būti informuotos apie pagreitintas procedūras, kurios gali būti taikomos vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje. Be to, atsižvelgiant į aplinkybes ir kai tai įmanoma abiejose susijusiose valstybėse, gražinti vaiką nurodantis teismas taip pat galėtų padėti kuo greičiau įtraukti bylą į sąrašą pasitelkdamas tiesioginį teismų bendravimą⁹⁷.

i. Vaiką paėmusio vieno iš tėvų baudžiamasis persekiojimas vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje dėl neteisėto vaiko išvežimo ar laikymo

67. Vaiką paėmęs vienas iš tėvų gali atsisakyti grįžti, nes gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už neteisėtą vaiko išvežimą ar laikymą, o įkalinus vaiką paėmusį vieną iš tėvų vaikas gali būti atskirtas nuo to tėvo ir dėl to vaikui gali kilti didelė rizika. Teismas gali svarstyti galimybę prašyti informacijos apie arešto orderio būseną ar nagrinėjamą baudžiamąją bylą, taip pat apie galimybę panaikinti orderį ar kaltinimus. Pavyzdžiui, be vaiko likęs vienas iš tėvų arba atitinkamos vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijos gali patikinti, kad nekels baudžiamosios ar kitokios bylos, arba, jei įmanoma, bent jau neareštuos vaiką paėmusio vieno iš tėvų⁹⁸. Neišnagrinėtų kaltinimų arba tam

grąžinti vaiką, neįvertinęs vaiką paėmusio vieno iš tėvų teiginių apie didelę riziką vaikui, kylančią dėl atskyrimo.

⁹⁶ Žr. sąvoką „įtraukimas į sąrašą“ pirmiau pateiktame žodynyje.

⁹⁷ Žr., pavyzdžiui, 2007 m. lapkričio 30 d. Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo (Šeimos reikalų padalinio) (Jungtinė Karalystė) sprendimą *Re A. (Pagrobimas: pasitraukimas iš proceso, numanomas pritarimas, nuolatinė gyvenamoji vieta)* [2007] EWHC 2807 (Fam) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 966], 78 punktas. Teismas paskelbė nutartį grąžinti vaiką, remdamasis tuo, kad šalys imsis neatidėliotinių veiksmų, kad byla būtų perduota Kanados (nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės) teismui, siekiant priimti sprendimą, pagrįstą išsamiais būsimų susitarimų dėl vaikų gerovės tyrimu. Šiuo tikslu teisėjas kreipėsi į Albertos karalienės teisėjų teismo teisėją, kuris buvo paskirtas Albertos provincijos kontaktiniu asmeniu 1980 m. Konvencijos klausimais, ir buvo patikintas, kad bet kurios šalies prašymu šioje provincijoje būtų galima skubiai surengti posėdį.

⁹⁸ Žr., pavyzdžiui, 2010 m. rugpjūčio 10 d. Aukščiausiojo Teismo (Izraelis) sprendimą *Pasiūlymas pateikti apeliacinį skundą (šeimos reikalai)*, 5690/10 [INCADAT nuoroda HC/E/1290], 3 ir 5 punktai. Teismas, atsižvelgęs į vaiką paėmusios motinos tvirtinimus, kad esama didelės rizikos, jog ji bus suimta dėl neteisėto vaiko išvežimo, pažymėjo, kad arešto orderis buvo panaikintas, o be vaiko likusio tėvo advokatas raštu kreipėsi į Jungtinių Amerikos Valstijų vietos prokurorą ir pranešė, kad be vaiko likusiam tėvui nerūpi ir jis neketina kelti baudžiamosios bylos prieš vaiką paėmusią motiną, prašydamas, kad jo pozicijai šiuo klausimu būtų suteikta didelė reikšmė. Teismas pažymėjo, kad, nors

tikrais atvejais arešto orderio atsiėmimą ar panaikinimą galima užtikrinti padedant kriminalinėms ar teisminėms institucijoms, įskaitant, kai tinkama, tiesioginį teismų bendravimą, jei tai leidžiama valstybėje, į kurią kreipiamasi, ir nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje⁹⁹. Centrinės įstaigos taip pat gali siūlyti pagalbą arba teikti informaciją šiuo klausimu, kaip tai leidžiama pagal nacionalinę teisę. Jei kaltinimai arba, kai tinkama, arešto orderis panaikinami, vienam iš tėvų nebelieka tariamų kliūčių grįžti. Kita vertus, jeigu kaltinimų arba orderio negalima panaikinti, teismui gali tekti įvertinti tvirtinamą didelę riziką, susijusią su galimu atskyrimu nuo vaiką paėmusio vieno iš tėvų, kaip aprašyta 63-66 punktuose, įskaitant galimas apsaugos priemones, skirtas vaiko priežiūrai užtikrinti atskyrimo metu. Tokiais atvejais gali reikėti daryti skirtumą tarp vaiką paėmusio vieno iš tėvų, kuris bus įkalintas, kol bus iškelta baudžiamoji byla, iš karto po to, kai grįš į vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę, ir vaiką paėmusio vieno iš tėvų, kuris po baudžiamosios bylos nagrinėjimo toje valstybėje galiausiai gali būti įkalintas. To, kad kaltinimai arba orderis negali būti panaikinti, paprastai nepakanka, kad būtų taikoma didelės rizikos išimtis¹⁰⁰.

ii. Imigracijos problemos, su kuriomis susiduria vaiką paėmęs vienas iš tėvų

68. Su imigracijos problemomis susiję skundai dėl kliūčių, trukdančių grįžti vaiką paėmusiam vienam iš tėvų, pavyzdžiui, tais atvejais, kai vaiką paėmęs vienas iš tėvų tvirtina, kad jis negali atvykti į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę, nes baigė galioti atitinkama viza arba todėl, kad jis neturi teisės gyventi šalyje, paprastai gali būti sprendžiami pačioje grąžinimo proceso pradžioje, gavus atitinkamus imigracijos leidimus, paties vaiką paėmusio vieno iš tėvų pastangomis

prokuroras ir nebuvo saistomas rašto, „patirtis rodo, kad, išskyrus ypatingus atvejus <...>, tikimybė, kad [vaiką paėmusi motina] būtų suimta, [buvo] nedidelė“; Sprendimą *Sabogal / Velarde* (žr. ankstesnę 60 išnašą). Teismas nurodė grąžinti vaikus su sąlyga, kad be vaikų likęs vienas iš tėvų, *inter alia*, pasirūpins, kad vaikus paėmusiam kitam tėvui pareikšti baudžiamieji kaltinimai būtų atmesti arba prieš jį nukreiptas tyrimas būtų nutrauktas, nes, atsižvelgiant į aplinkybes, grąžinti vaikai negalėtų būti perduoti be vaikų likusiam vienam iš tėvų.

⁹⁹ Žr., pavyzdžiui, 1999 m. rugpjūčio 16 d. Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimą *Re M. ir J. (pagrobimas) (tarptautinis teismų bendradarbiavimas)*, [1999] 3 FCR 721 [INCADAT nuoroda HC/E/UK 266]. Savanoriškas sugrįžimas buvo užtikrintas tarptautiniu mastu bendradarbiaujant Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismui, Anglijos centrinei įstaigai, Kalifornijos aukštesniajam teismui, Kalifornijos apygardos prokurorui ir Los Andželo aukštesniojo teismo Šeimos teisės departamento prižiūrinčiam teisėjui. Šioje byloje vaikus paėmęs vienas iš tėvų, išveždamas vaikus, pažeidė nutartį dėl probacijos ir, nusprendus grįžti, jam grėsė nemenka laisvės atėmimo bausmė. Nevykstant teismo procesui, kiekvienas asmuo ar institucija, suinteresuoti šia byla, paeiliui ėmėsi darbo, kad būtų nutraukta baudžiamoji byla prieš vaikus paėmusį vieną iš tėvų, paspartintas materialinės globos procesas ir teikiama pirmenybė reikalingiems gerovės užtikrinimo tyrimams. Vėliau tėvų suderėtas įsipareigojimas leido vaikus paėmusiam vienam iš tėvų savanoriškai grįžti su vaikais į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę.

¹⁰⁰ Žr. dar kartą Sprendimą *Pasiūlymas pateikti apeliacinį skundą (šeimos reikalai)* (žr. ankstesnę 98 išnašą). Teismas, atsižvelgęs į be vaiko likusio tėvo pastangas atsiimti kaltinimus, pažymėjo, kad nors šios pastangos neįpareigoja institucijų, tikimybė, kad vaiką paėmusi motina bus suimta, yra nedidelė. Teismas pabrėžė, kad vaiką paėmęs vienas iš tėvų neturėtų turėti teisės tvirtinti, kad vaikas turi būti paliktas valstybėje, į kurią jis buvo išvežtas dėl susirūpinimo, kilusio po to, kai vienas iš tėvų buvo suimtas valstybėje, iš kurios vaikas buvo pagrobtas.

arba, jei įmanoma ir tinkama, bendradarbiaujant centrinėms įstaigoms ir (arba) kitoms kompetentingoms institucijoms, kurios turėtų būti kuo greičiau įtrauktos į atitinkamų bylų nagrinėjimą. Net jei tai neįmanoma, teismai paprastai nenoriai nagrinėja teiginius apie didelę riziką, kylančią vaikui dėl galimo atsiskyrimo, jei vienas iš tėvų gali bent trumpam grįžti į prašančiąją valstybę, kad galėtų dalyvauti globos procese, arba kai vaiką paėmusio vieno iš tėvų atvykimui į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę taikomos tam tikros sąlygos¹⁰¹. Reikia pabrėžti, kad paprastai vienam iš tėvų neturėtų būti leidžiama – dėl jo neveiklumo ar delsimo pateikti reikiamus imigracijos patvirtinimus – sukurti situacijos, kuri galėtų pakenkti vaikui, ir tada remtis šia situacija, kad būtų nustatyta didelė rizika.

iii. Trūkstama veiksminga teisė kreiptis į teismą nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje

69. Vaiką paėmęs vienas iš tėvų gali tvirtinti, kad, pavyzdžiui, jis nenori grįžti į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę, nes negali sau leisti teisinio atstovavimo, kad tos valstybės teismai yra šališki arba kad yra kliūčių kreiptis į teismą dėl globos proceso¹⁰². Jei yra nuogastavimų, kad vaiką paėmusiam vienam iš tėvų nebus suteikta veiksminga teisė kreiptis į teismą, teismas gali apsvarstyti galimybę derinti veiksmus su atitinkamomis centrinėmis įstaigomis arba pasitelkti tiesioginį teismų bendravimą, kad įvertintų šiuos skundus ir (arba), jei įmanoma, sudarytų palankesnes sąlygas kreiptis į teismą netrukus po vaiko grąžinimo. Nustatyta, kad vien to, jog vienas iš tėvų negali sau leisti teisinio atstovavimo, nepakanka norint įrodyti, kad jam nesuteikta veiksminga teisė kreiptis į teismą¹⁰³.

¹⁰¹ Žr., pavyzdžiui, 2010 m. liepos 8 d. *Oberster Gerichtshof* (Austrija) sprendimą, 20b90/10i [INCADAT nuoroda HC/E/AT 1047]; 1995 m. gruodžio 4 d. Velingtono Aukščiausiojo Teismo (Naujoji Zelandija) sprendimą *H. / H.*, [1995] 12 FRNZ 498 [INCADAT nuoroda HC/E/NZ 30].

¹⁰² Žr., pavyzdžiui, *No de RG 11/02685*, 2011 m. birželio 28 d. *Cour d'appel de Rennes* (Prancūzija) sprendimą (žr. ankstesnę 87 išnašą). Teismas atmetė nepagrįstus vaiką paėmusio vieno iš tėvų tvirtinimus, kad Meksikoje galėtų kiltų pavojus jo teisei į teisingą bylos nagrinėjimą; 2001 m. kovo 4 d. Velingtono Aukščiausiojo Teismo (Naujoji Zelandija) sprendimą *Teisingumo reikalų sekretorius / N., C. vardu* [INCADAT nuoroda HC/E/NZ 501]. Teismas atmetė vaiką paėmusios motinos argumentus dėl jos teisinės padėties Čilėje, pažymėdamas, kad toje valstybėje sukurta specializuotų šeimos teismų sistema, pagal kurią, sprendžiant globos klausimus, svarbiausia apginti vaiko interesus; 2016 m. gruodžio 5 d. Jungtinių Amerikos Valstijų šeštosios apygardos apeliacinio teismo (JAV) sprendimą *Pliego / Hayes*, 843 F.3d 226 (6-oji apygarda, 2016 m.) [INCADAT nuoroda HC/E/US 1386], p. 2. Teismas pritarė apygardos teismo išvadai ir atmetė vaiką paėmusio vieno iš tėvų argumentus, kad „yra didelė „netoleruotinos situacijos“ rizika, nes [be vaiko likusio vieno iš tėvų] diplomatinis statusas kenkia Turkijos teismų gebėjimui tinkamai spręsti globos klausimą“. Teismas nustatė (p. 8), kad „13 straipsnio 1 dalies b punkto tekstu grindžiamas aiškinimas, kad „netoleruotina situacija“ gali apimti situacijas, kai vienas iš tėvų siekia grąžinti vaiką į šalį, kurioje teismai negali priimti sprendimo dėl globos“, tačiau, remiantis nagrinėjamos bylos faktais, vaiką paėmęs vienas iš tėvų nenustatė „netoleruotinos situacijos“ (p. 11).

¹⁰³ Žr., pavyzdžiui, Sprendimo *F. / M. (Pagrobimas: didelė žalos rizika)* (žr. ankstesnę 74 išnašą) 15 punktą. Vaikus paėmusi motina tvirtino, kad sugrąžinti vaikai atsidurtų netoleruotinoje situacijoje dėl jos padėties Prancūzijos teisės sistemos atžvilgiu. Ji tvirtino, kad negali pasinaudoti atstovo paslaugomis, kad Prancūzijos teismai ir patarėjai socialinių reikalų klausimais yra priešiški nusiteikę jos atžvilgiu, kad ji negali priversti jų pripažinti ar apsvarstyti jos išsamių pareiškimų ir kad, atsižvelgiant į jų nuomonę apie jos dabartinį sugyventinį, kyla rizika, kad ji turės perduoti trečią vaiką valstybės globai. 18 punkte teismas nustatė, kad „nenurodžius konkretaus ir išsamaus atvejo beveik neįmanoma tvirtinti, jog

Bet kuriuo atveju, Konvencijoje, kuri grindžiama valstybių tarpusavio pasitikėjimu, atliekant vertinimus grąžinimo procedūrose neturėtų būti lyginama santykinė abiejų valstybių teismų sistemų kokybė (pavyzdžiui, procedūrų sparta).

iv. Medicininės ar šeiminės priežastys, susijusios su vaiką paėmusiu vienu iš tėvų

70. Nustačius su vaiką paėmusiu vienu iš tėvų susijusias medicininės priežastis, siekiant įvertinti vaiką paėmusio vieno iš tėvų negalėjimo grįžti pagrįstumą, gali būti atsižvelgiama į sveikatos būklės (fizinės ar psichinės) ypatumus ir rimtumą, taip pat į galimybę gauti tinkamą gydymą nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje¹⁰⁴. Jei būtinas gydymas yra prieinamas arba dėl jo galima susitarti, tariamos kliūtys, trukdančios grįžti vaiką paėmusiam vienam iš tėvų, gali būti panaikintos. Tačiau gali būti atveju, kai gydymo prieinamumas gali būti nepakankamas, kad būtų pašalintos kliūtys, trukdančios grįžti vaiką paėmusiam vienam iš tėvų. Taip gali būti, pavyzdžiui, tuo atveju, kai kyla rizika, kad vaiką paėmusio vieno iš tėvų psichinė sveikata labai pablogės¹⁰⁵, jei jis grįš į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę. Tokiais atvejais teismas turėtų įvertinti nurodytą didelę riziką vaikui, kaip pirmiau aprašyta 63-66 punktuose. Vertindamas teismas apsvaistytų visas apsaugos priemones, skirtas vaikui apsaugoti nuo didelės rizikos

[Prancūzijos] teisinis procesas yra toks, kad pats savaime galėtų lemti netoleranciją; kitaip tariant, reikia remtis faktinėmis netolerancijos aplinkybėmis". 19 punkte teismas nurodė, kad „Konvencijos politikos pripažinimas ir jos laikymasis įpareigoja <...>, nebent yra įtikinamų priešingų įrodymų, nustatyti, kad Prancūzijos teismai lygiai taip pat gali sąžiningai nagrinėti ir priimti sprendimus dėl besibylinėjančių šalių tvirtinimų".

¹⁰⁴ Žr., pavyzdžiui, 2014 m. gruodžio 15 d. Ypatingojo Administracinio Kinijos Regiono Honkongo sprendimą *LPQ / LYW*, [2014] HKCU 2976 [INCADAT nuoroda HC/E/CNh 1302]. Vaikus paėmęs vienas iš tėvų teigė pats negalįs grįžti į Japoniją, nes tai „palaužtų jį psichologiškai“, o be jo, pagrindinio vaikų globėjo, taip pat dėl be vaikų palikto kito tėvo įtempto darbo grafiko, meilės vaikams trūkumo ir prasto temperamento, grįžę vaikai atsidurtų netoleruotinoje situacijoje. Teismas atmetė nepagrįstus vaiką paėmusio vieno iš tėvų kaltinimus, 48 punkte nurodydamas, kad 13 straipsnio 1 dalies b punkte visų pirma kalbama apie vaiką, o ne apie grįžimo poveikį vaiką paėmusiam vienam iš tėvų; *Re E. (Vaikai) (Pagrobimas: apeliacinis skundas dėl globos)* (žr. ankstesnę 50 išnašą). Teismas nustatė, kad, jei vaikus paėmusio vieno iš tėvų psichikos sveikata pablogėtų, vaikams kiltų didelė psichinės žalos rizika, tačiau šioms problemoms spręsti buvo imtasi atitinkamų apsaugos priemonių, įskaitant be vaikų likusio vieno iš tėvų įsipareigojimus užtikrinti, kad šeimos namai būtų prieinami tik vaikų paėmusiam kitam tėvui ir vaikams ir būtų teikiama finansinė parama.

¹⁰⁵ Žr., pavyzdžiui, 2003 m. rugpjūčio 26 d. Australijos šeimos teismo (Australija) plenarinės sesijos sprendimą *Šeimų departamento generalinis direktorius / R.S.P.*, [2003] FamCA 623 [INCADAT nuoroda HC/E/AU 544]. Teismas, remdamasis neginčijamais psichiatro parodymais, nustatė, kad jei vaikas būtų grąžintas, kiltų didelė rizika, kad vaiką paėmęs vienas iš tėvų nusižudys ir kad vaiką paėmusio vieno iš tėvų savižudybės poveikis vaikui būtų pražūtingas. Dar žr. *Re S. (Vaikas) (Pagrobimas: globos teisės)*, [2012] UKSC 10, [2012] 2 A.C. 257, 2012 m. kovo 14 d., Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas (Anglija ir Velsas) (Jungtinė Karalystė) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 1147]. Vykstant teismo procesui, teismas patvirtino medicininius įrodymus, kad vaiką paėmusios motinos, kuriai diagnozuotas potrauminio streso sutrikimas, vadinamasis mušamos moters sindromas, sveikata labai pablogėtų, jei jai reikėtų grįžti į Australiją, o atsižvelgiant į vaiką paėmusios motinos psichologinės sveikatos trapumą siūlomos apsaugos priemonės nepanaikintų didelės rizikos, kad grąžinus vaiką į Australiją jis atsidurtų netoleruotinoje situacijoje.

jį grąžinus į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę.

71. Vaiką paėmęs vienas iš tėvų galėtų pareikšti negalintis grįžti į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę dėl to, kad valstybėje, į kurią kreipiamasi, sukūrė naują šeimą.¹⁰⁶ Jeigu vaiką paėmė motina, ji taip pat gali pareikšti, kad laukiasi arba neseniai pagimdė dar vieną kūdikį, kurį tebemaitina krūtimi. Jeigu vaiką paėmusi motina teigia negalinti grįžti dėl susiklosčiusių aplinkybių, teismas turės įvertinti jos teiginius apie didelę riziką vaikui, kaip aprašyta 63-66 punktuose. Tokiais atvejais tai, kad motinai reikėtų priimti nemalonų sprendimą, negali būti laikoma pakankamu veiksniu, kad būtų galima daryti išvadą, jog vyresnio vaiko sugrąžinimas sukeltų šiam vaikui didelę riziką¹⁰⁷.

v. Aiškus atsisakymas grįžti

72. Kai kuriais atvejais vaiką paėmęs vienas iš tėvų vienareikšmiškai tvirtina, kad negrįš į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę ir kad vaiko atskyrimas nuo vaiko paėmusio vieno iš tėvų, jei vaikas bus grąžintas, yra neišvengiamas. Tokiais atvejais, nors vaiką paėmusio vieno iš tėvų sugrąžimas su vaiku daugeliu atvejų apsaugotų vaiką nuo didelės rizikos, bet kokios pastangos nustatyti apsaugos priemonės ar tvarką, kuriomis būtų sudarytos palankesnės sąlygos sugrąžti, gali būti neveiksmingos, nes teismas apskritai negali priversti tėvų grįžti. Reikia pabrėžti, kad paprastai vienam iš tėvų – neteisėtai išvežant ar laikant vaiką – neturėtų būti leidžiama sukurti situacijos, kuri galėtų pakenkti vaikui, ir tada remtis šia situacija, kad būtų nustatyta didelė rizika vaikui¹⁰⁸.

f. Atskyrimas nuo vaiko brolių ir seserų

73. Grąžinimo bylą nagrinėjantis teismas gali nagrinėti didelės rizikos, kylančios dėl galimo brolių ir seserų atskyrimo, tvirtinimą tais atvejais, kai, pavyzdžiui, vienas

¹⁰⁶ Žr., pavyzdžiui, 1999 m. gruodžio 2 d. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimą *Re C. (Pagrobimas: didelė psichinės žalos rizika)*, [1999] 1 FLR 1145 [INCADAT nuoroda HC/E/UK 269]. Teismas nustatė, kad bylą nagrinėjantis teisėjas per daug atsižvelgė į tai, kad naujasis vaiką paėmusios motinos partneris dėl imigracijos priežasčių negalės grįžti į nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę, o vaiką paėmusi motina ir jos partneris, žinoję apie galimas problemas, sudarė nepalankias sąlygas, kuriomis jie dabar tikisi pasikliauti.

¹⁰⁷ Žr., pavyzdžiui, 1999 m. rugsėjo 24 d. Australijos šeimos teismo Brisbane (Australija) sprendimą *Šeimų departamento generalinis direktorius, jaunimo ir bendruomenės priežiūra ir Hobbs* [INCADAT nuoroda HC/E/AU 294], kuriame tvirtinama, kad vaikui gali kiti didelė rizika, nes vaiką paėmusi motina nenorėjo ir faktiškai negalėjo grįžti į Pietų Afriką. Taip nutiko dėl to, kad atvykusi į Australiją ji pagimdė antrą vaiką, kurį tebemaitino krūtimi. Maža to, naujasis jos partneris atsisakė leisti naujagimiui vykti į Pietų Afriką. Teismas nustatė, kad situacija, kurioje atsidūrė vaiką paėmusi motina, iš esmės priklausė nuo jos pačios ir kad dėl nemalonaus jos priimto sprendimo negalima daryti išvados, kad grąžinus vyresnį vaiką jam kiltų didelė rizika.

¹⁰⁸ Žr., pavyzdžiui, 1996 m. liepos 11 d. Australijos šeimos teismo Sidnėjuje (Australija) plenarinės sesijos sprendimą *Generalinis direktorius, Centrinės įstaigos bendruomenės paslaugų departamentas / J. C. ir J. C. ir T. C.* [INCADAT nuoroda HC/E/AU 68]. Taip pat žr. Sprendimą *G., P. C. c. H., S. M. s/ reintegro de hijos* (žr. ankstesnę 81 išnašą). Teismas nusprendė, kad leidus automatiškai nebetaikyti grąžinimo mechanizmo vien dėl to, kad vaiką paėmęs vienas iš tėvų atsisakė grįžti, tarptautinės bendruomenės sukurta sistema priklausytų nuo atsakovo vienašališkos valios.

iš brolių ir seserų prieštarauja grąžinimui pagal 13 straipsnio 2 dalį, ir teismas svarsto galimybę dėl to atsisakyti nurodyti grąžinti tą brolių ar seserį¹⁰⁹. Arba, kitu atveju, teismas nustato, kad vaiką paėmęs vienas iš tėvų neteisėtai išvežė arba laiko vaiką kartu su vaiko broliu ar seserimi (įbroliu ar įsesere), dėl kurių nėra pateiktas prašymas grąžinti pagal Hagos konvenciją arba kuriems Konvencija netaikoma (pavyzdžiui, kai vaikui suėjo 16 metų arba kai be vaiko likęs vienas iš tėvų neturi Konvencija nustatytų to vaiko globos teisių).

74. Kai kuriais atvejais brolių ir seserų atskyrimas gali būti sudėtingas ir trikdyti kiekvieną vaiką. Tačiau analizuojant 13 straipsnio 1 dalies b punktą daugiausia dėmesio skiriama tam, ar atskyrimas paveiktų vaiką taip ir tokiu mastu, kad vaiką grąžinus kiltų didelė rizika¹¹⁰. Si analizė turi būti atliekama atskirai kiekvieno vaiko atveju, tačiau neturi tapti „geriausių interesų“ analize.¹¹¹ Todėl brolių ir seserų atskyrimas, kurį lemia vieno vaiko negrąžinimas (neatsižvelgiant į teisinį negrąžinimo pagrindą), paprastai nelemia didelės rizikos kitam vaikui nustatymo.¹¹²
75. Kaip nurodyta 72 punkte, iš esmės vienam iš tėvų neturėtų būti leidžiama neteisėtai išvežus ar laikant vaiką sukurti situaciją, kuri galėtų būti žalinga vaikui, o tada remtis šia situacija ir reikalauti, kad būtų nustatyta didelė rizika. Tai taikoma ne tik teiginiui apie didelę žalą riziką dėl vaiko atskyrimo nuo vieno iš tėvų, bet ir teiginiams dėl brolių ir seserų atskyrimo. Todėl kiekvienu atveju teismai turėtų apsvarstyti, ar ieškinys dėl galimo brolių ir seserų atskyrimo grąžinus tik vieną iš jų atsirastų būtų pateiktas dėl vaiko paėmusio vieno iš tėvų veiksmų ar elgesio, pavyzdžiui, kai vaiką paėmęs vienas iš tėvų iš esmės nusprendžia negrąžinti brolio ar sesers, kurių padėtis nėra numatyta Konvencijoje¹¹³, ne dėl to, kad toks grąžinimas yra neįmanomas arba padarytų žalą tam broliui ar seseriai, bet dėl to, kad būtų pareikalauta nustatyti didelę riziką kitam vaikui, kurio padėtis teisme grindžiama galimu brolių ir seserų atskyrimu, jeigu teismas nuspręstų nurodyti grąžinti vaiką. Tokiais atvejais teismai turėtų būti ypač atsargūs vertindami reikalavimą nustatyti didelę riziką, kad vienas iš

¹⁰⁹ Žr., pavyzdžiui, 2000 m. gegužės 22 d. Niujorko šeimos teismo (JAV) sprendimą *Dél L. L. (vaikai)* [INCADAT nuoroda HC/E/USs 273].

¹¹⁰ Žr., pavyzdžiui, 2002 m. gegužės 3 d. *Outer House of the Court of Session of Scotland* (Jungtinė Karalystė) sprendimą *O. / O.*, 2002 SC 430 [INCADAT nuoroda HC/E/UKs 507], kuriame tvirtinama, kad vaikams būtų sunku grįžti į Airiją, visų pirma dėl to, kad jie būtų atskirti nuo trijų vaikų paėmusio vieno iš tėvų naujo partnerio vaikų, tačiau ypatinga arba konkreiti didelė fizinės ar psichinės žalos rizika nenustatyta. Taip pat žr. 2000 m. balandžio 18 d. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimą *Re T. (Pagrobimas: vaiko prieštaravimai dėl grąžinimo)*, [2000] 2 F.L.R. 192 [INCADAT nuoroda HC/E/UKs 270]. Teismas nusprendė, kad grąžinti mažametį vaiką vieną reikštų priversti jį atsidurti netoleruotinoje situacijoje. Jis su seserimi kartu išgyveno sunkias dienas ir buvo priklausomas nuo sesers, kuri kartais būdavo jo „mažoji motina“. Šiomis aplinkybėmis teismas padarė išvadą, kad buvo nustatyta didelė rizika mažamečiui vaikui.

¹¹¹ 1995 m. sausio 13 d. Manitobos apeliacinio teismo (Kanada) sprendimas *Chalkley / Chalkley*, (1995) ORFL (4-asis) 422 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 14]. Teismas pažymėjo, kad 13 straipsnis taikomas „vaikui“, dėl kurio pateiktas prašymas grąžinti. Jame nekalbama apie „vaikus“ ar „brolius ir seseris“.

¹¹² Žr., pavyzdžiui, 2009 m. birželio 3 d. Aukščiausiojo Teismo (Izraelis) sprendimą *LM / MM Nevo*, RFamA 2338/09 [INCADAT nuoroda HC/E/IL 1037].

¹¹³ Žr. pirmiau pateiktą punktą.

tėvų negalėtų pasinaudoti padėtimi, susidariusia dėl jo veiksmų ar elgesio¹¹⁴.

76. Byloje, visų pirma susijusioje su galimu brolių ir seserų atskyrimu, teismai taip pat turėtų atsižvelgti į tai, kad paskelbus nutartį grąžinti vaiką neturėtų būti nutraukti ryšiai tarp vaikų arba broliai ir seserys nebūtų atskirti visam laikui¹¹⁵. Nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje esančio teismo arba grąžinimo procesą nagrinėjančio teismo susitarimu ar nutartimi gali būti įmanoma užtikrinti, kad broliai ir seserys palaikytų ryšį susitikdami ar kitomis priemonėmis. Teismai turėtų atsižvelgti į tai, kad bet kurioje globos byloje, grąžinus vaiką, nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teismai, atsižvelgdami į išsamų geriausių interesų vertinimą, turės galimybę apsvarstyti, kur turėtų gyventi broliai ir seserys ir ar jie turėtų gyventi kartu.

¹¹⁴ Žr., pavyzdžiui, 2013 m. gegužės 30 d. Aukščiausiojo Teismo (Izraelis) sprendimą *DZ / YVAMVD*, RFamA 2270 [INCADAT nuoroda HC/E/IL/1211].

¹¹⁵ Žr., pavyzdžiui, Sprendimą *K.M.A. / Teisingumo reikalų sekretorius* (žr. ankstesnę 79 išnašą).

**Geroji teismų
patirtis su 13
straipsnio 1
dalies b punktu
susijusiose
bylose**

77. Į bet kokią šiame vadovo skirsnyje nurodytą gerąją patirtį turėtų būti atsižvelgiama tik tuo atveju, jei ji laikoma tinkama ir leidžiama pagal atitinkamus kiekvienos susitariančiosios šalies įstatymus ir procedūras, ir jei teismas mano, kad ji tinkama konkrečiai bylai.

1. Visa apimantis principas: veiksmingas bylos valdymas

78. Šio skirsnio tikslas – nustatyti gerosios patirties pavyzdžius, kuriais siekiama palengvinti teismo gebėjimą veiksmingai, labai kryptingai ir kuo sparčiau išnagrinėti tvirtinimus, kad esama didelės rizikos. Geroji patirtis pateikiama kaip veiksmingo bylos valdymo dalis siekiant užtikrinti, kad procesas ir toliau būtų sutelktas į ribotą grąžinimo procedūrų objektą ar taikymo sritį, įskaitant didelės rizikos išimtį, ir siekiant paspartinti bylos nagrinėjimą.
79. Veiksmingas bylų valdymas leidžia teismui prižiūrėti ir planuoti bylos valdymą ir eigą, siekiant užtikrinti, kad bylos būtų greitai išnagrinėtos ir kad procedūros nebūtų nepagrįstai vilkinamos. Jis apima teismų bendravimą arba susitikimą su šalimis ir (arba) jų advokatu grąžinimo proceso pradžioje ir prireikus per visą procesą.
80. Bylos valdymas turėtų būti pradėtas kuo anksčiau ir tęstis bent jau iki sprendimo dėl grąžinimo priėmimo arba net, atsižvelgiant į teismų vaidmenį vykdymo užtikrinimo etape ir, kai tinkama, pagal nacionalinius įstatymus ir procedūras, kol nutartis bus įvykdyta ar kitaip įgyvendinta. Teisėjas privalo užtikrinti, kad pagal Konvenciją pradėtos procedūros būtų kuo sparčiau įvykdytos. Tai reiškia, kad sprendimas turi būti priimtas kuo anksčiau ir kad reikia imtis visų priemonių siekiant užtikrinti, kad paskelbtos nutartys kuo greičiau įsigaliotų.
81. Užtikrindamas veiksmingą bylų valdymą, atitinkamais atvejais pagal susijusius įstatymus ir procedūras teismas turėtų:
- užtikrinti, kad klausimai būtų nustatyti ankstyvuojų etapu, kad šalys galėtų pateikti atitinkamus įrodymus;
 - apsvarstyti, ar iš valstybės, į kurią kreipiamasi, ir (arba) prašančiosios valstybės centrinės įstaigos arba per ją galima gauti informacijos arba pagalbos, susijusios su abiejų šalių tvirtinimais ir (arba) galimybe taikyti apsaugos priemonės didelei rizikai šalinti, taip pat vaiko grąžinimo tvarkai supaprastinti;
 - apsvarstyti, ar pasitelkiant Hagos tarptautinį teisėjų tinklą arba tiesioginį teismų bendravimą¹¹⁶, kai tinkama, galima gauti informacijos arba pagalbos, susijusios su abiejų šalių tvirtinimais ir (arba) galimybe taikyti apsaugos priemonės didelei rizikai šalinti, taip pat vaiko grąžinimo tvarkai supaprastinti.

¹¹⁶ Žr. Naujas gaires dėl teismų bendravimo (minėta 1 išnašoje).

2. Geroji bylų valdymo patirtis

a. Svarbių klausimų nustatymas ankstyvuoju etapu

82. Būtina tiksliai nustatyti svarbius klausimus, kad būtų apribotas teiktinų įrodymų ir argumentų pobūdis ir kiekis. Užtikrinamas ankstyvą bylos valdymą¹¹⁷, atitinkamais atvejais pagal susijusius įstatymus ir procedūras teisėjas turėtų:
- išsiaiškinti, kokie klausimai yra svarbūs;
 - nustatyti ginčijamus klausimus ir užtikrinti, kad šalys nurodytų tik tai, kas yra svarbu pagal ribotą išimties, jei ji buvo nustatyta, taikymo sritį;
 - nustatyti, kokią informaciją (įrodymus) šalys ketina pateikti;
 - nustatyti visus sutartus ar neginčijamus faktus.

b. Taikus ginčų sprendimas

83. Veiksmingas bylų valdymas apima ginčų sprendimo aptarimą ir galimybę šalims išspręsti ginčą nevykdant teismo procedūrų¹¹⁸. Atsižvelgiant į atitinkamus kiekvienos valstybės įstatymus, procedūras ir patirtį, taikinamasis tarpininkavimas¹¹⁹ arba kiti alternatyvaus ginčų sprendimo mechanizmai gali būti taikomi siekiant padėti tėvams susitarti dėl vaiko grąžinimo tvarkos ar negrąžinimo ir, jei reikia, esminiais klausimais, įskaitant vaiko perkėlimo į valstybę, į kurią kreipiamasi, tvarką ir ryšių palaikymą su be vaiko likusiu vienu iš tėvų. Ankstyvuoju bylos valdymo etapu grąžinimo procese, kai galima taikyti taikinamąjį tarpininkavimą ar kitus alternatyvaus ginčų sprendimo mechanizmus, teismas, kai tinkama, pagal atitinkamus įstatymus ir procedūras turėtų:
- atidžiai, kaip paprastai reikalaujama, įvertinti, ar tinkama taikyti taikinamąjį tarpininkavimą ar bet kuriuos kitus alternatyvaus ginčų sprendimo mechanizmus¹²⁰. Toks vertinimas gali būti ypač svarbus, kai tvirtinama, kad dėl smurto namuose ar šeimoje kyla didelė rizika, siekiant nustatyti, ar konkreči byla tinkama taikinamajam tarpininkavimui¹²¹;

¹¹⁷ Daugelyje jurisdikcijų šiems klausimams spręsti rengiamas preliminarus teismo posėdis.

¹¹⁸ Pavyzdžiui, Nyderlanduose taikinamasis tarpininkavimas tarp vaiką paėmusio vieno iš tėvų ir be vaiko likusio vieno iš tėvų įtvirtintas grąžinimo procese pagal Hagos konvenciją, žr. K. L. Wehrung ir R. G. de Lange-Tegelaar *Teisėjų naujienlaiškyje dėl tarptautinės vaikų apsaugos*, XVI tomas, 2010 m. pavasaris (skelbiama Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje www.hcch.net, rubrikos „Leidiniai“ skiltyje „Teisėjų naujienlaiškis“), p. 45–48.

¹¹⁹ Dėl taikinamojo tarpininkavimo ir tarptautinio vaikų grobimo bylų žr. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos leidinį *Gerosios patirties pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl vaikų grobimo vadovas. Taikinamasis tarpininkavimas*, Haga, 2012 m. (toliau – „Gerosios taikinamojo tarpininkavimo patirties vadovas“) (taip pat skelbiama Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje, žr. 6 išnašoje pateiktą nuorodą).

¹²⁰ Apskritai svarbu užtikrinti, kad dalyvavimas taikinamajame tarpininkavime nesudarytų jokių kliūčių nė vienai iš šalių, ir kiekvienos bylos atveju reikėtų įvertinti, ar ji tinkama taikinamajam tarpininkavimui; žr. ten pat, *inter alia*, 1.2 ir 2.1 skirsnius bei 10 skyrių.

¹²¹ Kai kuriose valstybėse neleidžiama taikyti taikinamojo tarpininkavimo bylose, kuriose kaltinama smurtu namuose (neatsižvelgiant į tai, ar įtarimas pasitvirtino, ar ne), arba taikinamasis tarpininkavimas šiose bylose leidžiamas tik tam tikromis sąlygomis. Pavyzdžiui,

- paraginti šalis apsvaistyti galimybę taikyti taikinamąjį tarpininkavimą ar kitus alternatyvaus ginčų sprendimo mechanizmus;
- užtikrinti, kad dėl taikinamojo tarpininkavimo ar bet kurio kito alternatyvaus ginčų sprendimo mechanizmo, kai manoma, kad tai tikslinga, ir kai turima reikiamų ekspertinių žinių, nebūtų nepagrįstai vilkinama grąžinimo proceso eiga ir savalaikis užbaigimas, šiuo tikslu nustatant griežtą grafiką¹²². Pavyzdžiui, jei be vaiko likęs vienas iš tėvų ketina pats dalyvauti teismo posėdyje, jo buvimu valstybėje, į kurią kreipiamasi, gali būti pasinaudota taikinamojo tarpininkavimo, kuris labai trumpai vykdomas iki teismo posėdžio, tikslais. Tokiose bylose savo paslaugas siūlantys taikinimo tarpininkai turėtų būti pasirenkami apie sesijas pranešus prieš nedaug laiko.

Atlikus preliminarų teismo vertinimą, kvalifikuoti taikinimo tarpininkai turėtų išsamiai įvertinti tinkamumą taikinamajam tarpininkavimui.

c. Šalių dalyvavimas procedūrose

84. Teisingumo užtikrinimas, kad visos šalys, neatsižvelgiant į teisinį atstovavimą, galėtų visapusiškai dalyvauti ir veiksmingai pateikti visą informaciją (įrodymus) nesukeldamos nepagrįsto vilkinimo, yra svarbus veiksmingo bylų valdymo požymis. Kuo anksčiau ir, kai tinkama, pagal atitinkamus įstatymus ir procedūras, teismas visų pirma turėtų:
- išsiaiškinti, ar be vaiko likęs vienas iš tėvų buvo supažindintas su pareiškimų dėl didelės rizikos pobūdžiu, naudojantis grąžinimui nepritariančios šalies arba advokato ar, kai tinkama, centrinės įstaigos pateikta informacija, ir ar jis gali dalyvauti procedūrose, kaip apibrėžia teismas¹²³;

Ispanijoje, remiantis *Ley Orgánica 1/2004*, taikinamasis tarpininkavimas nevykdomas bylose, kuriose patvirtinamas smurtas namuose. Jungtinėse Amerikos Valstijose kiekviena valstija taiko skirtingas taisykles dėl taikinamojo tarpininkavimo, kurios gali apimti bylų, susijusių su kaltinimais smurtu namuose, nagrinėjimo taisykles; pagal kai kurias taikinamojo tarpininkavimo programas atsisakoma vykdyti taikinamąjį tarpininkavimą bylose, susijusiose su dideliu smurtu namuose. Žr. Ispanijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų šalių profilių 19.4 skirsnį (minėta 39 išnašoje). Taip pat žr. „Gerosios tarpininkavimo patirties vadovo“ (minėta 119 išnašoje) 10 skyriaus 266 punktą.

¹²² Žr. „Gerosios taikinamojo tarpininkavimo patirties vadovo“ (ten pat) 2.1 skirsnį. Taip pat žr. 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų praktinio veikimo specialiosios komisijos (2001 m. kovo 22–28 d.) ketvirtojo posėdžio išvadas ir rekomendacijas, išvadas ir rekomendacijas Nr. 1.11, kuriose nurodyta, kad „[p]riemonės, kurių imamasi siekiant padėti užtikrinti savanorišką vaiko grąžinimą arba taikiai išspręsti ginčus, neturėtų būti nepagrįstai vilkinamos vykstant grąžinimo procedūrai“, ir kurios patvirtintos 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų praktinio veikimo ir 1996 m. spalio 19 d. Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje įgyvendinimo apžvalgos specialiosios komisijos penktojo posėdžio išvados ir rekomendacijose (2006 m. spalio 30 d. – lapkričio 9 d.), išvados ir rekomendacijos Nr. 1.3.1. Visos 1980 m. Konvencijos praktinio veikimo specialiosios komisijos išvados ir rekomendacijos skelbiamos Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje (žr. 17 išnašoje pateiktą nuorodą).

¹²³ Abiejų šalių dalyvavimas turi privalumų; jei tai neįmanoma, kai kuriose jurisdikcijose numatytos kitos bendravimo priemonės, pavyzdžiui, vaizdo konferencija, kurioms taikomi atitinkami susijusių valstybių įstatymai ir procedūros.

- išsiaiškinti, ar be vaiko likęs vienas iš tėvų dalyvaus pats ir (arba) jam atstovaus advokatas, ypač jei pareiškėjas yra centrinė įstaiga arba, kai taikytina, prokuroras;
 - nustatyti procedūrą, jei ji dar nėra nustatyta teisės aktuose, pagal kurią šalys, kai taikytina, peržiūrės dokumentus, jais apsisieks ir juos įteiks.
85. Teisinis atstovavimas, ypač kai jį užtikrina advokatai specialistai, visada yra naudingas, tačiau tai, ar grąžinimo proceso šalys turi būti teisiškai atstovaujamos ir ar galima pasinaudoti teisine pagalba arba *pro bono* atstovavimu, priklauso nuo atitinkamų nacionalinių įstatymų ir praktikos¹²⁴.

d. Vaiko dalyvavimas procedūrose

86. Priėmus Konvenciją, padaryta pakeitimų tarptautinėse teisinėse sistemose. Pavyzdžiui, JT VTK priėmimas pasauliniu lygmeniu turėjo įtakos tokiems klausimams kaip vaikų dalyvavimas grąžinimo procedūrose pagal 1980 m. Konvenciją jurisdikcijose, kurios taip pat yra JT VTK šalys, įskaitant atvejus, kai taikoma 13 straipsnio 1 dalies b punkto išimtis¹²⁵.
87. Ar ir kaip vaikas yra išklausomas ir kaip jo nuomonė gaunama ir pateikiama teismui, priklauso nuo susitariančiųjų šalių vidaus procedūrų ir praktikos. Vienose valstybėse vaiką tiesiogiai išklauso teismas, o kitose valstybėse vaiką apklausia ekspertas, kuris vėliau vaiko nuomonę perduoda teismui. Tokiais atvejais vaiką išklausantis ar apklausiantis asmuo turėtų turėti tinkamą kvalifikaciją šiai užduočiai atlikti ir turėti specialių žinių apie 1980 m. Konvenciją, grąžinimo procedūras ir ribotą 13 straipsnio 1 dalies b punkto išimties taikymo sritį¹²⁶.

¹²⁴ Žr. 26 straipsnį, taip pat valstybių, kurios padarė šio straipsnio išlygą pagal 42 straipsnį ir todėl neprivalo teikti nemokamos teisinės pagalbos, išskyrus atvejus, kai tai numatyta atitinkamoje teisinės pagalbos sistemoje, statuso lentelę. Konvencijos 7 straipsnio 2 dalies g punkte numatyta, kad centrinės įstaigos, tiesiogiai arba per bet kurį tarpininką, imasi visų tinkamų priemonių, „jei to reikia pagal aplinkybes, teikti ar sudaryti sąlygas teikti teisinę pagalbą ar konsultacijas, įskaitant advokatų ir teisės patarėjų dalyvavimą“. Daugiau informacijos pateikiama, pavyzdžiui, leidinio „Gerosios patirties vadovas. Centrinę įstaigą patirtis“ (minėta 6 išnašoje) 4.13 skirsnyje. Bet kuriuo atveju teismai turi užtikrinti, kad kiekvienai šaliai būtų suteikta tinkama galimybė pateikti ir užginčyti įrodymus ir kad jų argumentus nagrinėtų teismas, neatsižvelgiant į tai, ar šaliai teisiškai atstovaujama, ar ne. Informacija apie teisinį atstovavimą ir pagalbą, susijusius su prašymais grąžinti vaiką, pateikiama šalių profilių (minėta 39 išnašoje) 8 skirsnyje.

¹²⁵ Žr., pavyzdžiui, JT VTK 12 straipsnį. Regionų lygmeniu, Europos Sąjungoje (ES) priėmus Reglamentą „Briuselis Iia“, nustatyta, kaip grąžinimo procedūros turėtų būti vykdomos ES valstybėse narėse, kuriose taikomas šis reglamentas (žr. 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000. Žr. visų pirma šio reglamento 11 straipsnį. Reglamentas „Briuselis Iia“ tiesiogiai taikomas visose ES valstybėse narėse, išskyrus Daniją. Reglamentas buvo peržiūrėtas ir pakeistas 2019 m. birželio 25 d. Reglamentu (ES) 2019/1111 (žr. ankstesnę 64 išnašą). Nauja redakcija sustiprinama vaikų teisė pasinaudoti galimybe dar geriau išreikšti savo nuomonę.)

¹²⁶ Taip pat žr. 1980 ir 1996 m. konvencijų praktinio veikimo specialiosios komisijos šeštojo posėdžio išvadas ir rekomendacijas (žr. 17 išnašoje pateiktą nuorodą).

88. Užtikrinamas veiksmingą bylų valdymą, atitinkamais atvejais pagal susijusius įstatymus ir procedūras teismas turėtų:

- kai galima ir tinkama, apsvarstyti galimybę paskirti vaikui atskirą atstovą¹²⁷;
- informuoti arba skatinti šalis, atskirą vaiko atstovą arba paskirtąjį ekspertą laiku ir tinkamai informuoti vaiką apie vykstančias procedūras ir galimas pasekmes, atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandą;
- gaudamas vaiko nuomonę, turėtų apsvarstyti tokias priemones kaip šeimos ataskaitos (pritaikytos ribotai grąžinimo proceso aprėpčiai), kurias parengė tinkamos kvalifikacijos ekspertai, kad padėtų teismui nustatyti, kokią svarbą reikėtų suteikti vaiko nuomonei;
- priėmęs sprendimą gauti vaiko nuomonę, turėtų užtikrinti, kad dėl vaiko nuomonės gavimo proceso nebūtų nepagrįstai vilkinamas bylos nagrinėjimas grąžinimo procese ir nustatyti griežtą grafiką.

e. Įrodymai

89. Vienas iš bendrų veiksmingo bylų valdymo tikslų – užtikrinti, kad teismas priimtų tik svarbius įrodymus ir kad renkant informaciją ir įrodymus procedūros nebūtų nepagrįstai vilkinamos. Šiame skirsnyje išdėstyta geroji patirtis yra skirta padėti teismui pasiekti šiuos tikslus.

f. Eksperto išvada

90. Kalbant visų pirma apie eksperto išvadą, naudojimasis ja turėtų būti ribotas, kad atitiktų didelės rizikos išimties pobūdį ir siaurą taikymo sritį. Remdamasis geraja bylų valdymo patirtimi, teismas, kai tinkama pagal susijusius įstatymus ir procedūras ir prireikus konkrečioje byloje, turėtų:

- apsvarstyti galimybę sudaryti tinkamų ekspertų, išmanančių Konvenciją, grąžinimo procedūras ir ypatingą didelės rizikos išimties pobūdį, sąrašą, kuris būtų prieinamas pranešus prieš nedaug laiko;
- tuo atveju, kai abi šalys ketina pateikti eksperto išvadą, skatinti naudotis vieno tinkamos kvalifikacijos eksperto, dėl kurio susitarė abi šalys arba kurį paskyrė teismas, paslaugomis, užuot kiekvienai šaliai pakvietus po ekspertą;
- su šalimis ir kuo greičiau įvertinti ir apsvarstyti, ar nagrinėjant su įtarimais dėl didelės rizikos susijusį klausimą reikia pateikti eksperto nuomonę ar išvadą; jei eksperto nuomonė laikoma būtina:

¹²⁷ Nyderlanduose dabar taikoma Civilinio kodekso 1 knygos 250 straipsniu grindžiama praktika, pagal kurią visose Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos konvencijos bylose, susijusiose su vyresniais kaip trejų metų vaikais, skiriamas „globėjas *ad litem*“. Šis globėjas *ad litem* – paprastai (vaiko) psichologas ir (arba) registruotas taikinimo tarpininkas – atstovauja vaikui vėlesnės procedūros (pirmosios instancijos ir apeliacijos) metu, išreiškdamas vaiko balsą, įvertindamas jo brandą ir priemonę, kuria vaikas, atrodo, gali laisvai išreikšti savo nuomonę. Tokia pat praktika taikoma Vokietijoje, kur *Verfahrensbeistand* (globėjas *ad litem*) reguliariai skiriamas procedūrose pagal 1980 m. Konvenciją, vadovaujantis Akto dėl procedūrų šeimos ir ypatingosios teisenos bylose 158 skirsniu.

- nustatyti konkrečius klausimus, dėl kurių prašoma pateikti ekspertines žinias, pavyzdžiui, pateikiant raštišką nurodymą, teismo nutartį ar informacinį pranešimą;
 - priminti šalims ir ekspertams apie ribotą gražinimo procedūrų aprėptį ir siaurą didelės rizikos išimties taikymo sritį bei būtinybę griežtai apriboti klausimus, dėl kurių jie gali pageidauti pateikti eksperto nuomonę ar išvadą;
 - nustatyti terminą, iki kurio eksperto nuomonė prireikus turi būti pateikta teismui ir (arba) šalims žodžiu arba raštu, siekiant užtikrinti, kad procedūros nebūtų nepagrįstai vilkinamos;
 - kai teismas turi įgaliojimus paskirti ekspertą, išrinkti tinkamą ekspertą ir užtikrinti, kad jam būtų suteikta atitinkama informacija, ir
 - nustatyti datą, kada bus pratęstas bylos nagrinėjimas, ir užtikrinti, kad tą dieną ekspertas galėtų pateikti išvadą ir prireikus suteikti informacijos;
- apsvarstyti galimybę pasirinkti, kad eksperto ataskaita būtų pateikta žodžiu asmeniškai arba garso ar audiovizualinėmis priemonėmis, o ne raštu, siekiant išvengti nepagrįsto procedūrų vilkinimo.

g. Centrinų įstaigų pagalba ir tiesioginis teismų bendravimas

91. Vadovaudamiesi atitinkamais įstatymais ir procedūromis ir tais atvejais, kai manoma, kad to reikia vertinant su didele rizika susijusius teiginius, teismai gali prašyti papildomos informacijos per centrines įstaigas, kad geriau suprastų nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje galiojančią teisinę sistemą ar vaikų apsaugos sistemą arba išsiaiškintų tam tikrus tvirtinamus faktus¹²⁸. Teismai taip pat gali per centrines įstaigas prašyti suteikti konkrečios informacijos apie vaiko socialinę kilmę ir padėtį. Tačiau jie turi vengti prašyti centrinių įstaigų surinkti įrodymus ar atlikti tyrimus, viršijančius jų funkcijas ir įgaliojimus (žr. IV skyrių).
92. Teismai taip pat gali gauti atitinkamą informaciją inicijuodami tiesioginį teismų bendravimą, palaikydami ryšius su kitais teisėjais jų jurisdikcijose arba teisėjais kitose susitariančiose šalyse. Pastaruoju atveju teismai gali kreiptis į Hagos tarptautinį teisėjų tinklą, kurį sudaro vienas ar keli susitariančiųjų šalių teismų sistemos nariai. Hagos tarptautinis teisėjų tinklas palengvina teisėjų bendravimą ir bendradarbiavimą tarptautiniu lygmeniu, kad padėtų užtikrinti veiksmingą Konvencijos veikimą. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos

¹²⁸ Žr., pavyzdžiui, 2002 m. balandžio 23 d. Ontarijo aukštesniojo teisingumo teismo (Kanada) sprendimą *Kovacs / Kovacs* (2002), 59 O.R. (3d) 671 (Sup. Ct.) [INCADAT nuoroda HC/E/CA 760]. Teismas nurodė šalių patarėjams pateikti bendrą prašymą Kanados federalinei centrinei įstaigai dėl 1980 m. Konvencijos, kad būtų imtasi efektyviausių įmanomų veiksmų nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje, siekiant nustatyti, ar pareiškėjas, kaip įtariama, buvo pripažintas kaltu ir nuteistas ir ar nuosprendis dėl pripažinimo kaltu yra autentiškas. Dar žr. 2002 m. rugpjūčio 23 d. Kvebeko apeliacinio teismo (Kanada) sprendimą *M. G. / R. F.*, 2002 R.J.Q. 2132 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 762]. Teismas iš centrinei įstaigai atstovaujančio advokato išgirdo, kad valstybės, į kurią kreipiamasi, mokama finansinė parama ir toliau bus teikiama vaiką paėmusiam vienam iš tėvų, net jei vaiką paėmęs vienas iš tėvų būtų pašalintas iš jurisdikcijos ne ilgesniam kaip šešių mėnesių laikotarpiui, taip paneigdamas vaiką paėmusio vieno iš tėvų kaltinimus, kad trūksta finansinių ir kitų išteklių.

konvencijos interneto svetainėje teisėjai gali patikrinti, ar jų jurisdikcijoje yra teisėjas, priklausantis Hagos tarptautiniam teisėjų tinklui¹²⁹. Jeigu taip, teisėjai turėtų susisiekti su jų nariu Hagos tarptautiniame teisėjų tinkle, kad nurodytų inicijuoti tiesioginį teismų bendravimą pasitelkiant tinklą ir (arba) gautų paramą, kad tai būtų padaryta. Teisėjai, svarstantys tiesioginio teismų bendravimo inicijavimą, kviečiami susipažinti su Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos paskelbtu Naujų gairių ir teismų bendravimo bendrųjų principų dokumentu.¹³⁰ Prireikus pagal atitinkamus įstatymus ir procedūras centrinės įstaigos taip pat gali padėti palengvinti tiesioginį teismų bendravimą.

¹²⁹ Žr. Hagos tarptautinio teisėjų tinklo narių sąrašą Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje (nuoroda pateikta 64 išnašoje).

¹³⁰ Žr. Naujas gaires dėl teismų bendravimo (minėta 1 išnašoje).

IV

**Geroji centrinių
įstaigų patirtis
su 13 straipsnio
1 dalies b punktu
susijusiose
bylose**

93. Bet kokia šiame skirsnyje nurodyta geroji patirtis turėtų būti svarstoma tik tuo atveju, jei tai leidžiama pagal atitinkamus kiekvienos susitariančiosios šalies įstatymus ir procedūras. Be to, šiame skirsnyje nurodyta geroji patirtis neturėtų būti suprantama kaip privalomas įpareigojimas susitariančiųjų šalių centrinėms įstaigoms, viršijantis Konvencijoje numatytus įsipareigojimus (7 straipsnis).

1. Centrinių įstaigų bendrosios pareigos – bendradarbiavimas ir informacijos teikimas

94. Svarbi centrinės įstaigos funkcija – imtis visų tinkamų priemonių, kad būtų sudarytos sąlygos iškelti bylą teisme ar administracinėje institucijoje siekiant, kad vaikas būtų grąžintas (7 straipsnio 2 dalies f ir h punktai). Tai, kaip centrinė įstaiga vykdo šią pareigą, kiekvienoje susitariančiojoje šalyje skiriasi atsižvelgiant į jos vaidmenį valstybėje ir nacionalinės teisės aktuose, kuriais ji įsteigta, nustatytų funkcijų ir įgaliojimų. Vienas pastebimas skirtumas yra tas, kad kai kuriose valstybėse centrinė įstaiga arba prokuroras inicijuoja grąžinimo procesą pateikdami prašymą teismui, o kitose valstybėse prašymą teismui teikia be vaiko likęs vienas iš tėvų.
95. Vykdydamos savo pareigas, centrinės įstaigos taip pat turi bendradarbiauti tarpusavyje ir skatinti valstybės įstaigų bendradarbiavimą, kad užtikrintų greitą vaiko grąžinimą (7 straipsnio 1 dalis). Tais atvejais, kai taikoma 13 straipsnio 1 dalies b punkto išimtis, toks bendradarbiavimas visų pirma gali leisti centrinėms įstaigoms greitai reaguoti į teismo prašymus pateikti informaciją apie galimybę taikyti apsaugos priemones, skirtas apsaugoti vaiką nuo didelės rizikos, laikantis atitinkamų įstatymų. Kai svarbu, tinkama ir leidžiama pagal įstatymą, centrinės įstaigos taip pat gali keisti informaciją apie vaiko socialinę padėtį (7 straipsnio 2 dalies d punktas).

2. Ribotas centrinių įstaigų vaidmuo didelės rizikos išimties srityje

96. Faktinių ir teisinių klausimų, įskaitant bet kokius tvirtinimus pagal 13 straipsnio 1 dalies b punktą, vertinimas yra išimtinai teismo, sprendžiančio dėl prašymo grąžinti vaiką, reikalas¹³¹. Tai svarbu apibrėžiant, koks *nėra* centrinės įstaigos vaidmuo: centrinė įstaiga neturi vertinti pagal 13 straipsnio 1 dalies b punktą

¹³¹ Žr. „Ankstesnių Specialiosios komisijos (SK) posėdžių dėl 1980 m. Konvencijos dėl vaikų grobimo ir 1996 m. Vaikų apsaugos konvencijos išvadų ir rekomendacijų lentelę (1989 m. (1-oji SK), 1993 m. (2-oji SK), 1997 m. (3-oji SK), 2001 m. (4-oji SK), 2002 m. (papildoma SK), 2006 m. (5-oji SK), 2011–2012 m. (6-oji SK)“, prel. dok. Nr. 6, 2017 m. liepos 6 d., skirtas Specialiosios komisijos septintajam posėdžiui dėl 1980 m. Konvencijos dėl vaikų grobimo ir 1996 m. Konvencijos dėl vaikų apsaugos praktinio veikimo (2017 m. spalio mėn.), 38 punktas, „Specialioji komisija dar kartą pabrėžia, kad: a) vykdydamos savo funkcijas, susijusias su prašymų priėmimu, centrinės įstaigos turėtų atsižvelgti į tai, kad faktinių ir teisinių klausimų (tokių kaip nuolatinė gyvenamoji vieta, globos teisių buvimas ar kaltinimai smurtu namuose) vertinimas apskritai yra teismo ar kitos kompetentingos institucijos, sprendžiančios dėl prašymo grąžinti vaiką, reikalas; b) <...>“, žr. 2011 m. SK išvadas ir rekomendacijas Nr. 13 ir 2006 m. SK išvadas ir rekomendacijas Nr. 1.1.3 (skelbiama Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje, nuoroda pateikta 17 išnašoje).

pateiktų teiginių arba imtis veiksmų, kad įvertintų šiuos teiginius¹³². Todėl centrinė įstaiga turi būti atsargi ir nevilkinti proceso imdamasi iniciatyvų, kurių nereikia, ypač tose valstybėse, kuriose pati centrinė įstaiga arba atstovas yra įpareigoti pradėti procesą teisme. Tačiau, jei centrinė įstaiga vykdo savo funkcijas ir įgaliojimus ir nevilkina teismo proceso pradžios, ji turėtų imtis veiksmų grąžinimo proceso pradžioje, kad surinktų informaciją, kurios gali prireikti arba kurios gali būti paprašyta siekiant laiku padėti teismui, kad nereikėtų vilkinti bylos nagrinėjimo dėl tokios informacijos rinkimo.

3. Prašančiosios valstybės centrinės įstaigos geroji patirtis

97. Remiantis gerąją patirtimi, kai to prašoma ir kai tinkama pagal atitinkamus įstatymus ir procedūras, prašančiosios valstybės centrinė įstaiga turėtų būti pasirengusi:
- pateikti informaciją apie savo jurisdikcijos įstatymus ir procedūras;
 - pateikti vaiko socialinės padėties ataskaitą, jei tai svarbu, tinkama ir pagal įstatymą leidžiama dalytis šia informacija;
 - paprašius pateikti faktinę informaciją, kai svarbu, tinkama ir leidžiama pagal įstatymą, apie konkrečias aplinkybes prašančiojoje valstybėje;
 - paprašius pateikti informaciją apie administracinių priemonių, kurios gali būti būtinos ir tinkamos saugiam vaiko grąžinimui užtikrinti, teikimą ir sudaryti jam palankesnes sąlygas;
 - veikti kiek įmanoma greičiau ir imtis visų būtinų priemonių, kad būtų laikomasi teismo nustatytų terminų, kad procedūros nebūtų nepagrįstai vilkinamos; jei prašoma, pateikti informaciją prašančiosios valstybės institucijoms, kad kiek įmanoma būtų padidintas apsaugos priemonių veiksmingumas, pavyzdžiui, pranešimas apie artėjantį vaiko atvykimą į atitinkamas gerovės užtikrinimo institucijas, kad būtų imtasi būtinų veiksmų didelei rizikai pašalinti.

¹³² Todėl Konvencijos 27 straipsnis, kuriuo centrinei įstaigai suteikiama labai ribota diskrecija nepriimti prašymo grąžinti vaiką, neturėtų būti aiškinamas kaip leidimas centrinei įstaigai atsisakyti priimti prašymą grąžinti vaiką, remiantis įtarimu dėl didelės rizikos.

4. Valstybės, į kurią kreipiamasi, centrinės įstaigos geroji patirtis

98. Remiantis gerąją patirtimi, kai to prašoma ir kai tinkama pagal atitinkamus įstatymus ir procedūras, valstybės, į kurią kreipiamasi, centrinė įstaiga turėtų būti pasirengusi:
- nedelsiant informuoti prašančiosios valstybės centrinę įstaigą apie bet kokią teismo prašomą informaciją ir teismo nustatytą terminą šiai informacijai pateikti;
 - reguliariai ir prireikus informuoti prašančiosios valstybės centrinę įstaigą apie svarbius klausimus, įskaitant pažangą ir rezultatus, taip pat apie visus teismo nustatytus reikalavimus, susijusius su nurodymu grąžinti vaiką, tapačias nutartis ar kitus nurodymus apsaugoti vaiką nuo didelės rizikos ir palengvinti saugų vaiko grąžinimą;
 - veikti kiek įmanoma greičiau ir imtis visų būtinų priemonių, kad būtų laikomasi teismo nustatytų terminų, kad procedūros nebūtų nepagrįstai vilkinamos.

V

Naudingi ištekliai

99. Kad įgytų ir sustiprintų žinias ir supratimą apie 13 straipsnio 1 dalies b punkto aiškinimą ir taikymą, teismai, centrinės įstaigos ir kiti subjektai gali remtis toliau nurodytais ištekliais.

1. 1980 m. Konvencijos aiškinamoji ataskaita

100. Konvencijos aiškinamoji ataskaita¹³³, kurioje, be kita ko, pateikiama informacija apie parengiamąjį darbą ir Konvencijos sudarymo aplinkybes, gali būti naudojama kaip papildoma Konvencijos aiškinimo priemonė¹³⁴.

2. Keturioliktosios sesijos bylos (1980 m.)

101. *Keturioliktosios sesijos bylos*¹³⁵, įskaitant aiškinamąją ataskaitą, taip pat apima visus parengiamuosius darbus, kuriais remiantis priimtas Konvencijos tekstas, pavyzdžiui, preliminarūs dokumentus, sesijos metu dalyvaujančių delegacijų parengtus darbo dokumentus ir sesijos posėdžių protokolus. Šie dokumentai gali būti naudojami kaip papildoma Konvencijos aiškinimo priemonė¹³⁶.

3. Tarptautinė vaikų grobimo atvejų duomenų bazė (INCADAT)

102. INCADAT¹³⁷ buvo sukurta siekiant pagerinti tarpusavio supratimą ir nuoseklesnį Konvencijos aiškinimą. Ji nemokamai prieinama internete anglų, prancūzų ir ispanų kalbomis. INCADAT pateikiamos svarbių sprendimų, susijusių su tarptautinio vaikų grobimo atvejais visame pasaulyje, santraukos ir ištisi tekstai. Joje taip pat pateikiamas glaustos teisinės analizės, susijusios su klausimais, dėl kurių dažnai vyksta bylinėjimasis ir teisminis aiškinimas grąžinimo bylose, įskaitant 13 straipsnio 1 dalies b punktą, rinkinys¹³⁸.

¹³³ Minėta 10 išnašoje.

¹³⁴ Žr. 1969 m. gegužės 23 d. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 31 straipsnį.

¹³⁵ Minėta 10 išnašoje.

¹³⁶ Žr. 1969 m. gegužės 23 d. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 32 straipsnį.

¹³⁷ Skelbiama www.incadat.com.

¹³⁸ Dėl 13 straipsnio 1 dalies b punkto analizės žr. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainę www.hcch.net, rubrikos „Vaikų grobimo klausimai“ skiltis „Konvencija“, tada „Teismų praktikos analizė“, tada „Grąžinimo išimtys“, tada „Didelė žalos rizika“.

4. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos paskelbti gerosios patirties vadovai

103. Be šio vadovo, Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija paskelbė kitus gerosios patirties vadovus¹³⁹, susijusius su Konvencija, kurie gali būti naudingi teismams, centrinėms įstaigoms ir kitiems subjektams, aiškinant ir taikant 13 straipsnio 1 dalies b punktą:

- „Gerosios patirties pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl vaikų grobimo vadovas. I dalis. Centrinų įstaigų patirtis“,
- „Gerosios patirties pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl vaikų grobimo vadovas. II dalis. Įgyvendinimo priemonės“,
- „Gerosios patirties pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl vaikų grobimo vadovas. III dalis. Prevencinės priemonės“,
- „Gerosios patirties pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl vaikų grobimo vadovas. IV dalis. Vykdytas“,
- „Gerosios patirties pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl vaikų grobimo vadovas. V dalis. Taikinamasis tarpininkavimas“ ir
- „Tarptautinio bendravimo, susijusio su vaikais, bendrieji principai ir gerosios patirties vadovas“.

5. Hagos tarptautinis teisėjų tinklas (angl. IHNJ)

104. Pirmą kartą sukurti Hagos tarptautinį teisėjų tinklą, kuris specializuojasi šeimos reikaluose, buvo pasiūlyta 1998 m. *De Ruwenberg* teisėjų seminare dėl tarptautinės vaikų apsaugos. Rekomenduota, kad atitinkamos institucijos (pavyzdžiui, teismų pirmininkai ar kiti pareigūnai, kaip dera įvairiose teisinėse kultūrose) skirtingose jurisdikcijose paskirtų vieną ar daugiau teismų narių, kurie palaikytų ryšius su savo nacionalinėmis centrinėmis įstaigomis, kitais jų jurisdikcijai priklausančiais teisėjais ir kitų susitariančiųjų šalių teisėjais, bent iš pradžių sprendžiant 1980 m. Konvencijai svarbius klausimus. Hagos tarptautinis teisėjų tinklas palengvina teisėjų bendravimą ir bendradarbiavimą tarptautiniu lygmeniu, kad užtikrintų veiksmingą Konvencijos veikimą. Teisėjai raginami susipažinti su Hagos tarptautinio teisėjų tinklo narių sąrašu, skelbiamu Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje¹⁴⁰.

6. Teisėjų naujienlaiškis dėl tarptautinės vaikų apsaugos

105. *Teisėjų naujienlaiškiu* užtikrinama informacijos, susijusios su teisiniu bendradarbiavimu tarptautinės vaikų apsaugos srityje, sklaida. Pirmą kartą Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija jį paskelbė 1999 m.

¹³⁹ Visi šie leidiniai pateikiami Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje www.hcch.net, rubrikos „Leidiniai“ skiltyje „Gerosios patirties vadovai“.

¹⁴⁰ Žr. Hagos tarptautinio teisėjų tinklo narių sąrašą Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje (nuoroda pateikta 34 išnašoje).

Šiuo metu naujienlaiškis skelbiamas kas dvejus metus¹⁴¹.

7. Nacionalinių institucijų parengti dokumentai

106. Per daugelį metų nacionalinės teisminės institucijos išleido teismų knygas ir panašius dokumentus, kad padėtų teismams, nagrinėjantiems šias sudėtingas bylas, pavyzdžiui:

- Kanados nacionalinio teismų instituto išleista elektroninė teismų knyga¹⁴²;
- Australijos nacionalinė teismų knyga dėl smurto namuose ir šeimoje¹⁴³;
- Argentinos protokolas dėl tarptautinių konvencijų dėl vaikų grobimo vykdymo¹⁴⁴;
- Brazilijos generalinės prokuratūros paskelbtas elektroninis vadovas¹⁴⁵.

¹⁴¹ Visus *Teisėjų naujienlaiškio* tomus anglų ir prancūzų kalbomis ir tam tikrus tomus ispanų kalba galima rasti Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos interneto svetainėje (žr. nuorodą 118 išnašoje). *Teisėjų naujienlaiškio* V tome ypatingas dėmesys buvo skirtas 13 straipsnio 1 dalies b punktui.

¹⁴² 1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų, Nacionalinio teismų instituto elektroninė teismų knyga, Nacionalinis teismų institutas, atnaujinta 2018 m. gegužės mėn.

¹⁴³ Ši teismų knyga skelbiama adresu <https://aija.org.au/publications/national-domestic-and-family-violence-bench-book/> (paskutinį kartą žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.).

¹⁴⁴ *Protocolo de actuación para el funcionamiento de los convenios de sustracción internacional de niños*, patvirtinta 2017 m. balandžio 28 d. Šis protokolas skelbiamas Argentinos Aukščiausiojo Teismo interneto svetainėje <http://www.cij.gov.ar/adj/pdfs/ADJ-0.305074001493756538.pdf> (paskutinį kartą žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.).

¹⁴⁵ Šis vadovas skelbiamas adresu http://www.agu.gov.br/page/content/detail/id_conteudo/157035 > (paskutinį kartą žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.).

Minėtos teismų praktikos rodyklė

Minėtos teismų praktikos rodyklė

Visus šiame vadove minėtus ir toliau nurodytus sprendimus galima rasti INCADAT¹⁴⁶ su visu sprendimo tekstu originalo kalba, taip pat jo santrauka anglų, prancūzų arba ispanų kalba, dviem iš šių kalbų arba visomis trimis kalbomis. Laužtiniuose skliaustuose nurodytas individualus INCADAT nuorodos numeris leidžia lengvai pasiekti sprendimą įvedant šį numerį atitinkamame paieškos lauke.

Skačiais nurodomi puslapiai.

Argentina

2001 m. spalio 5 d. Buenos Airių pirmosios instancijos teismo (Argentina) sprendimas A. / A. [INCADAT nuoroda HC/E/AR 487] -----	44
2013 m. birželio 11 d. <i>Corte Suprema de Justicia de la Nación</i> (Argentina) sprendimas E. S. s/ Reintegro de hijo [INCADAT nuoroda HC/E/AR 1305] -----	33
2012 m. rugpjūčio 22 d. <i>Corte Suprema de Justicia de la Nación</i> (Argentina) sprendimas G., P. C. c. H., S. M. s/ reintegro de hijos [INCADAT nuoroda HC/E/AR 1315] -----	43

Australija

1996 m. liepos 11 d. Australijos šeimos teismo Sidnėjyje (Australija) plenarinės sesijos sprendimas <i>Generalinis direktorius, Centrinės įstaigos bendruomenės paslaugų departamentas / J. C. ir J. C. ir T. C.</i> [INCADAT nuoroda HC/E/AU 68] -----	51
1999 m. rugsėjo 24 d. Australijos šeimos teismo Brisbane (Australija) sprendimas <i>Šeimų departamento generalinis direktorius, jaunimo ir bendruomenės priežiūra ir Hobbs</i> [INCADAT nuoroda HC/E/AU 294] -----	51
<i>Šeimų departamento generalinis direktorius / R.S.P.</i> 2003 m. rugpjūčio 26 d. Australijos šeimos teismo (Australija) plenarinės sesijos sprendimas, [2003] FamCA 623 [INCADAT nuoroda HC/E/AU 544] -----	50
<i>DP / Sandraugos centrinė įstaiga</i> , [2001] HC 39, (2001) 180 ALR 402 (Australija) [INCADAT nuoroda HC/E/AU 346] -----	45
1988 m. gruodžio 23 d. Australijos šeimos teismo Melburne (Australija) plenarinės sesijos sprendimas <i>Gsponer / Johnson</i> [INCADAT nuoroda HC/E/AU 255] -----	33
2006 m. liepos 6 d. Australijos šeimos teismo Melburne (Australija) plenarinės sesijos sprendimas <i>H. Z. / Valstybės centrinė įstaiga</i> [INCADAT nuoroda HC/E/AU 876] ----	29
1993 m. rugpjūčio 6 d. Australijos šeimos teismo Adelaidėje (Australija) sprendimas <i>Pietų Australijos policijos pareigūnas / H.</i> [INCADAT nuoroda HC/E/AU 260] -----	42
2003 m. kovo 9 d. Australijos šeimos teismo (Australija) sprendimas <i>Valstybės centrinė įstaiga / Maynard</i> [INCADAT nuoroda HC/E/AU 541] -----	45

¹⁴⁶ Žr. šio vadovo V skyrių.

2003 m. rugsėjo 17 d. Australijos šeimos teismo (Australija) sprendimas *Valstybės centrinė įstaiga, Paslaugų departamento sekretorius / Mander* [INCADAT nuoroda HC/E/AU 574] ----- 41

Austrija

2010 m. liepos 8 d. *Oberster Gerichtshof* (Austrija) sprendimas, 20b90/10i [INCADAT nuoroda HC/E/AT 1047] ----- 49

Belgija

2003 m. balandžio 17 d. *Tribunal de première instance de Bruxelles* (Belgija) sprendimas Nr. 03/3585/A [INCADAT nuoroda HC/E/BE 547] ----- 44

No de rôle: 07/78/C, 2007 m. sausio 25 d. *Tribunal de première instance de Bruxelles* (Belgija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/BE 857] ----- 45

Kanada

2010 m. liepos 20 d. Ontarijo teisingumo teismo (Kanada) sprendimas *Achakzad / Zmaryalai* [2011] W.D.F.L. 2 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 1115] ----- 41

1995 m. sausio 13 d. Manitobos apeliacinio teismo (Kanada) sprendimas *Chalkley / Chalkley*, (1995) ORFL (4-asis) 422 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 14] ----- 52

2010 m. rugsėjo 9 d. Ontarijo Teisingumo Teismo (Kanada) sprendimas *J. D. / P. D.*, (2010) ONCJ 410 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 1421] ----- 36

2002 m. balandžio 23 d. Ontarijo aukštesniojo teisingumo teismo (Kanada) sprendimas *Kovacs / Kovacs* (2002), 59 O.R. (3d) 671 (Sup. Ct.) [INCADAT nuoroda HC/E/CA 760] ----- 62

2002 m. rugpjūčio 23 d. Kvebeko apeliacinio teismo (Kanada) sprendimas *M. G. / R. F.*, 2002 R.J.Q. 2132 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 762] ----- 62

2018 m. lapkričio 8 d. Manitobos karalienės teisėjų teismo (Kanada) sprendimas *Mbuyi / Ngalula*, (2018) MBQB 176 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 1416] ----- 36

Kanados Aukščiausiojo Teismo (Kanada) sprendimas *Vaikų teisininko biuras / Balev*, 2018 SCC 16 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 1389] ----- 17

1994 m. spalio 20 d. Kanados Aukščiausiojo Teismo (Kanada) sprendimas *Thomson / Thomson*, [1994] 3 SCR 551 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 11] ----- 28

Sprendimas *Solis / Tibbo Lenoski*, 2015 BCCA 508 (CanLII) (Kanada) [INCADAT nuoroda HC/E/CA 1403] ----- 45

1996 m. gegužės 17 d. Kvebeko aukštesniojo teismo (Kanada) sprendimas *Y. D. / J. B.*, [1996] R.D.F. 753 [INCADAT nuoroda HC/E/CA 369] ----- 43

Čilė

2013 m. vasario 28 d. *Corte Suprema* (Čilė) sprendimas *N. R. c. J. M. A. V. s/ reintegro de hijo* [INCADAT nuoroda HC/E/CL 1318] ----- 43

Kinija

2013 m. sausio 31 d. Ypatingojo Administracinio Kinijos Regiono Honkongo sprendimas *EW / LP*, HCMP1605/2011 [INCADAT nuoroda HC/E/CNh 1408] ----- 28

2014 m. gruodžio 15 d. Ypatingojo Administracinio Kinijos Regiono Honkongo sprendimas *LPQ / LYW*, [2014] HKCU 2976 [INCADAT nuoroda HC/E/CNh 1302] --- 50

Danija

B-2939-01, 2002 m. sausio 11 d. *Vestre Landsret* (Danija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/DK 519] ----- 44

V.L. B-1572-09, 2009 m. rugsėjo 23 d. *Vestre Landsret* (Danija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/DK 1101] ----- 45

Prancūzija

No de pourvoi 08-18126, 2009 m. vasario 25 d. *Cour de cassation* (Prancūzija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1013] ----- 42

No de pourvoi 14-17.493, 2014 m. lapkričio 19 d. *Cour de cassation* (Prancūzija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1309] ----- 44

No de pourvoi 17-11031, 2017 m. gegužės 4 d. *Cour de cassation* (Prancūzija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1346] ----- 45

No de RG 06/00395, 2006 m. gegužės 30 d. *Cour d'appel de Paris* (Prancūzija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1010] ----- 41

No de RG 08/04984, 2009 m. vasario 18 d. *Cour d'appel de Nîmes* (Prancūzija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1135] ----- 44

No de RG 11/01062, 2011 m. birželio 28 d. *Cour d'appel de Bordeaux* (Prancūzija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1128] ----- 43

No de RG 11/01437, 2011 m. gruodžio 1 d. *Cour d'appel d'Agen* (Prancūzija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1172] ----- 46

No de RG 11/02685, 2011 m. birželio 28 d. *Cour d'appel de Rennes* (Prancūzija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1129] ----- 44

No de RG 11/02919, 2011 m. rugsėjo 19 d. *Cour d'appel de Lyon* (Prancūzija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1168] ----- 43

No de RG 12-19382, 2013 m. kovo 20 d. *Cour de cassation* (Prancūzija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/FR 1213] ----- 43

Vokietija

2016 m. liepos 6 d. *Oberlandesgericht München Senat für Familiensachen* (Vokietija) sprendimas, 12 UF 532/16 [INCADAT nuoroda HC/E/DE 1405] ----- 29

2016 m. gegužės 4 d. *Oberlandesgericht München Senat für Familiensachen* (Vokietija) sprendimas, 17 UF 56/16 [INCADAT nuoroda HC/E/DE 1406] ----- 43

2017 m. liepos 5 d. *Oberlandesgericht München Senat für Familiensachen* (Vokietija) sprendimas, 7 UF 660/17 [INCADAT nuoroda HC/E/DE 1409] ----- 46

Airija

1998 m. kovo 26 d. Aukščiausiojo Teismo (Airija) sprendimas *A. S. / P. S. (vaiko pagrobimas)*, [1998] 2 IR 244 [INCADAT nuoroda HC/E/IE 389] ----- 42

Izraelis

2013 m. gegužės 30 d. Aukščiausiojo Teismo (Izraelis) sprendimas <i>DZ / YVAMVD</i> , RFamA 2270 [INCADAT nuoroda HC/E/IL/1211] -----	53
2009 m. birželio 3 d. Aukščiausiojo Teismo (Izraelis) sprendimas <i>LM / MM Nevo</i> , RFamA 2338/09 [INCADAT nuoroda HC/E/IL 1037] -----	52
2010 m. rugpjūčio 10 d. Aukščiausiojo Teismo (Izraelis) sprendimas <i>Pasiūlymas pateikti apeliacinį skundą (šeimos reikalai)</i> , 5690/10 [INCADAT nuoroda HC/E/1290] -----	47

Meksika

<i>Tarptautinio vaikų grąžinimo procedūra</i> , byla Nr. 2926/2008, 2009 m. vasario 16 d., <i>Tercera Sala Familiar del Honorable Tribunal Superior de Justicia del Distrito Federal</i> (Meksika) [INCADAT nuoroda HC/E/MX 1038] -----	44
---	----

Nyderlandai

2018 m. vasario 22 d. <i>Rechtbank 's-Gravenhage</i> (Nyderlandai) sprendimas <i>X. (motina) / Y. (tėvas)</i> [INCADAT nuoroda HC/E/NL 1391] -----	41
--	----

Naujoji Zelandija

1995 m. gruodžio 4 d. Velingtono Aukščiausiojo Teismo (Naujoji Zelandija) sprendimas <i>H. / H.</i> , [1995] 12 FRNZ 498 [INCADAT nuoroda HC/E/NZ 30] -----	49
2007 m. birželio 5 d. Naujosios Zelandijos apeliacinio teismo (Naujoji Zelandija) sprendimas <i>K. M. A. / Teisingumo reikalų sekretorius</i> [2007] NZFLR 891 [INCADAT nuoroda HC/E/NZ 1118] -----	42
2001 m. kovo 4 d. Velingtono Aukščiausiojo Teismo (Naujoji Zelandija) sprendimas <i>Teisingumo reikalų sekretorius / N., C. vardu</i> [INCADAT nuoroda HC/E/NZ 501] ----	49

Šveicarija

5A_285/2007/frs, 2007 m. rugpjūčio 16 d. <i>Tribunal fédéral, IIè cour de droit civil</i> (Šveicarija) sprendimas [INCADAT nuoroda HC/E/CH 955] -----	43
---	----

Jungtinė Karalystė

<i>F. / M. (Pagrobimas: didelė žalos rizika)</i> [2008] 2 FLR 1263, 2008 m. vasario 6 d. Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo Šeimos padalinys (Jungtinė Karalystė) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 1116] -----	41
2002 m. gegužės 3 d. <i>Outer House of the Court of Session of Scotland</i> (Jungtinė Karalystė) sprendimas <i>O. / O.</i> , 2002 SC 430 [INCADAT nuoroda HC/E/UKs 507] ----	52
<i>Re A. (Nepilnamečiai) (Pagrobimas: globos teisės)</i> , [1992] Fam 106, 1992 m. vasario 12 d., Anglijos ir Velso apeliacinis teismas (Jungtinė Karalystė) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 48] -----	44
<i>Re C. (Pagrobimas: didelė psichinės žalos rizika)</i> , [1999] 1 FLR 1145, 1999 m. gruodžio 2 d., Anglijos ir Velso apeliacinis teismas (Jungtinė Karalystė) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 269] -----	51
<i>Re D.</i> [2006] 3 WLR 0989, 2006 m. lapkričio 16 d., Jungtinės Karalystės Lordų Rūmai (Anglija ir Velsas) (Jungtinė Karalystė) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 880] -----	28

<i>Re D. (13 straipsnio b punktas: negražinimas)</i> [2006] EWCA Civ 146, 2006 m. sausio 25 d., Anglijos ir Velso apeliacinis teismas (Jungtinė Karalystė) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 818] -----	45
<i>Re E. (Vaikai) (Pagrobimas: apeliacinis skundas dėl globos)</i> , [2011] UKSC 27, [2012] 1 A.C. 144, 2011 m. birželio 10 d., Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas (Anglija ir Velsas) (Jungtinė Karalystė) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 1068] -----	28
<i>Re G. (Pagrobimas: pasitraukimas iš proceso, numanomas pritarimas, nuolatinė gyvenamoji vieta)</i> [2007] EWHC 2807 (Fam), 2007 m. lapkričio 30 d., Anglijos ir Velso Aukščiausiasis Teismas (Šeimos padalinys) (Jungtinė Karalystė) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 966] -----	47
1999 m. rugpjūčio 16 d. Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimas <i>Re M. ir J. (pagrobimas) (tarptautinis teismų bendradarbiavimas)</i> , [1999] 3 FCR 721 [INCADAT nuoroda HC/E/UK 266] -----	48
<i>Re S. (Vaikas) (Pagrobimas: globos teisės)</i> , [2012] UKSC 10, [2012] 2 A.C. 257, 2012 m. kovo 14 d. Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas (Anglija ir Velsas) (Jungtinė Karalystė) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 1147] -----	50
<i>Re T. (Pagrobimas: vaiko prieštaravimai dėl gražinimo)</i> , [2000] 2 F.L.R. 192, 2000 m. balandžio 18 d., Anglijos ir Velso apeliacinis teismas (Jungtinė Karalystė) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 270] -----	52
<i>Re W. (Vaikas)</i> [2004] EWCA Civ 1366 (Jungtinė Karalystė) [INCADAT nuoroda HC/E/UK 771] -----	40

Jungtinės Amerikos Valstijos

2010 m. gegužės 17 d. Aukščiausiojo Teismo (JAV) sprendimas <i>Abbott / Abbott</i> , 130 S. Ct. 1983 (2010) [INCADAT nuoroda HC/E/USf 1029] -----	23
<i>Escaf / Rodriguez</i> , 200 F. Supp. 2d 603 (E.D. Va. 2002), 2002 m. gegužės 6 d., Jungtinių Amerikos Valstijų Rytų Virdžinijos apygardos teismo Aleksandrijos padalinys (JAV) [INCADAT nuoroda HC/E/USf 798] -----	44
<i>Freier / Freier</i> , 969 F. Supp. 436 (E.D. Mich. 1996) 1996 m. spalio 4 d., Jungtinių Amerikos Valstijų Rytų Mičigano apygardos Pietų padalinys (JAV) [INCADAT nuoroda HC/E/USf 133] -----	44
2016 m. vasario 5 d. Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinio teismo (JAV) sprendimas <i>Gomez / Fuenmayor</i> , Nr. 15-12075 (11-oji apygarda) (JAV) [INCADAT nuoroda HC/E/US 1407] -----	40
<i>L. L. vardu (vaikai)</i> , 2000 m. gegužės 22 d., Niujorko šeimos teismas (JAV) [INCADAT nuoroda HC/E/USs 273] -----	52
<i>Miltiados / Tetervak</i> , 686 F. Supp. 2d 544 (E.D. Pa. 2010), 2010 m. vasario 19 d., Jungtinių Amerikos Valstijų apygardos teismas, Rytų Pensilvanijos padalinys (JAV) [INCADAT nuoroda HC/E/US 1144] -----	40
2000 m. rugpjūčio 16 d. Jungtinių Amerikos Valstijų Ohajo apygardos teismo (JAV) sprendimas <i>Ostevoll / Ostevoll</i> , 2000 WL 1611123 (S.D. Ohajas, 2000 m.) [INCADAT nuoroda HC/E/US 1145] -----	42
2016 m. gruodžio 5 d. Jungtinių Amerikos Valstijų šeštosios apygardos apeliacinio teismo (JAV) sprendimas <i>Pliego / Hayes</i> , 843 F.3d 226 (6-oji apygarda, 2016 m.) [INCADAT nuoroda HC/E/US 1386] -----	49
<i>Sabogal / Velarde</i> , 106 F. Supp. 3d 689 (2015), 2015 m. gegužės 20 d., Jungtinių Amerikos Valstijų Merilando apygardos teismas (JAV) [INCADAT nuoroda HC/E/USf 1383] -----	36, 37

2013 m. birželio 13 d. Jungtinių Amerikos Valstijų antrosios apygardos apeliacinio teismo (JAV) sprendimas *Souratgar / Fair*, 720 F.3d 96 (2-oji apygarda, 2013 m.) [INCADAT nuoroda HC/E/US 1240] ----- 40

2000 m. rugpjūčio 2 d. Jungtinių Amerikos Valstijų Šiaurės Ilinojaus apygardos teismo Rytų skyriaus (JAV) sprendimas *Tabacchi / Harrison*, 2000 WL 190576 (N.D.III.) [INCADAT nuoroda HC/E/USf 465] ----- 38

Taylor / Taylor, 502 Fed.Appx. 854, 2012 WL 6631395 (C.A.11 (Fla.)) (11-oji apygarda, 2012 m.) 2012 m. gruodžio 20 d., Jungtinių Amerikos Valstijų vienuoliktosios apygardos apeliacinis teismas (JAV) [INCADAT nuoroda HC/E/US 1184] ----- 40

Zimbabvė

1999 m. lapkričio 30 d. Aukščiausiojo Teismo (Zimbabvė) sprendimas *Teisingumo reikalų sekretorius / Parker*, 1999 (2) ZLR 400 (H) [INCADAT nuoroda HC/E/ZW 340] ----- 40